

EVERSTI ANSAMAA

QUASI UNA FANTASIA

KIRJOTTANUT

PIETARI KOTKA

The earth hath bubbles, as the water has,
and these are of them.

Shakespeare.

JYVÄSKYLÄ
K. J. GUMMERUS O. Y.

Jyväskylä 1918,
Saarijärven Paavo O.-Y:n Kirjapaino

1.

— Istukaamme „juttutupaan“ akkunan luo, sanoi eversti Olavi Ansamaa ystävällisesti tyttärelleen ja osotti kädellään vanhaa hauskaa puhelupaikkaa akkunakomerossa, jossa tupakkapöydän kummallakin puolen oli syvä ja pehmeä puhvelinnahkainen nojatuoli. Niissä istuminen oli lepoa, jalka upposi tuuheaan karhunnahkaan pöydän alla, ja mieli pian taipui tuttavallisiin tunnustuksiin. — Jos suvaitset, Linda, emme vielä sytytä lamppua, vaan annamme laskevan talviauringon valaista keskusteluaamme.

Näin puhuessaan eversti Ansamaa syytteli lyhyttä amerikkalaista piippuaan ja pudottautui toiseen nojatuoliin, samalla kun hänen tyttärensä istui toiseen. Tytär oli kukoistava nuori nainen, vaan everstiä olisi tuskin ensi silmäyksellä aavistanut hänen isäkseen. Everstin kookas, mutta suora ja solakka vartalo uhkui hillittyä ja hyvin käytettyä voimaa. Parrattomain kasvojen terve puna, silmäin kirkas loiste puhuivat ulkoilma-elämästä ja hyvästä ruoansulatuksesta. Ohimoilla harmahtava, mutta muuten tumma, tuheutukka — ei sekään paljastanut hänen ikäänsä. Jos ei olisi tiennyt hänen olevan ainakin viisikymmenvuotias, olisi arvannut nelikymmenvuotiaaksi. Hän oli Ansamaan suuren kartanon omistaja ja asui tyttäreineen täällä etelä-Pohjanmaalla, maaseudun rauhassa, viljellen peltojansa, niinkuin hänen esi-isänsä ennen häntä olivat tehneet. Eversti Ansamaa oli näet varakasta talonpoikaissukua, mutta oli saanut herrasmiehen kasvatuksen. Hänen sotilaallisessa ryhdissään, liikkeissään ja puheissaan ei kuvastunutkaan rikas suomalainen talonpoika vaan pikemmin sivistynyt maailmankansalainen, joka on tottunut liikkumaan monenlaisten ihmisten piirissä ja suhtautumaan voitokkaasti monenlaisiin kohtalon käännteisiin. Hän olikin jo nuorena lähtenyt maailmalle onneaan koettamaan ja viettänyt suurimman osan elämästään Amerikassa, jossa hän oli ansainnut suuren omaisuuden ja sen lisäksi vielä everstin arvonkin. Palattuaan Suomeen isänsä kuoltua, jonka ainoa lapsi hän oli, ja otettuaan haltuunsa sukutalonsa oli hän pian voittanut pitäjäläistensä kunnioituksen, jotka vanhastaan olivat tottuneet pitämään Ansamaan isäntäväkeä arvossa. Eversti Ansamaa oli osottautunut toimeliaaksi, tarmokkaaksi ja edistysmieliseksi isännäksi. Uudistuksia ja parannuksia oli pantu toimeen sekä maanviljelyksen että metsän- ja karjanhoidon alalla. Kartanon yhteyteen oli perustettu laaja puutarha ansareineen ja lavoineen. Hänen huolenpitonsa oli ulottunut ihmisiin. Torpparien asemaa oli vakiinnutettu, työväen palkkoja lisätty, työväen ja nuorison liikkeitä muistettu silloin tällöin, kolme uutta kansakoulua pystytetty kuntaan suurimmaksi osaksi Ansamaan rahoilla j. n. e. Ainoa, mikä oli jäänyt koskematta, oli kartanon vanha kaksikerroksinen kunnianarvoinen päärakennus. Sisustusta ja kalustoa oli vain jonkunverran parannettu ja uudistettu.

Kaikissa puuhissaan oli eversti Ansamaalla uskollisena auttajanaan ja työtoverinaan tyttärensä Linda, tuo ihana tyttö, unohtumattoman äitinsä ilmi kuva, jonka hän oli Amerikasta tuonut mukanaan ja jota hän nyt hymysuin katseli.

— No Lindaseni, kuului taas everstin rohkaiseva ääni, — sinä näytät kovin miettiväiseltä, tekisipä melkein mieleni sanoa epäroivältä. Tahdot keskustella kanssani. Jos en tietäisi, että kannat emännän huoliasi mieluummin yksin, pelkäisin, että jokin epäkohta taloudessa painaa mieltäsi . . . Mutta ehkä sittenkin jotakin ikävää on tapahtunut?

— Ei . . . ei sitä, isä, vastasi tytär, luoden viehkeistä silmistään aran katseen isäänsä. — Ei taloudessa ole mitään tapahtunut.

Hänen äänensä oli omituisen pehmeä ja sointuva kuin hunnutetun hopeakellon ääni; ja hän puhui harvaan, hillitysti.

— Well, sitten sinulla ehkä on pyyntö isällesi?

— Pikemmin niin . . .

— Puhu sitten suusi puhtaaksi arkailematta, kehotti eversti Ansamaa iloisesti. — Tänään on isäsi syntymäpäivä, tänään kaikkiin pyyntöihin suostutaan.

— Oh isä, milloin sinä olet minulta mitään kieltänyt? sanoi Linda hymyillen heikosti. — En ollenkaan arkailisi, jos aikoisin itselleni jotain pyytää . . . Asia ei ole sitä laatua, isä . . . katsos, en vain löydä oikein sanoja, kuinka alkaisin . . .

Ja hän katsoi isäänsä puoleksi rukoilevasti.

— Asia on siis todella vakava? lausui eversti ottaen piipun suustaan, kasvoilla keskittynyt, huolestunut ilme.

— Niin . . . se on vakava, hyvin vakava . . . ja se koskee sinua . . .

— All right, siinä tapauksessa sinun on käytävä asiaan suoraan käsiksi, epäröimättä, peittelemättä. Sano ensin itse asia, kyllä perustelut sitten itsestään tulevat . . . Mikä mieltäsi painaa?

Linda ei heti vastannut. Hän katsoi ikkunaan päin, heittäen silmäyksensä talviseen maisemaan ja laskevaan aurinkoon, ennenkuin hän jälleen kääntyi isäänsä.

— Isä rakas, hän vihdoinkin lausui hiljaa — sinua uhkaa vaara . . . suuri vaara.

— Minua? . . . vaara? Houritko sinä, lapseni, vai mistä tuommoisia saat päähäsi?

Ja eversti Ansamaa kohotti kulmakarvojaan, ilmaisten siten hämmästyksensekaista halveksumistaan.

— Niin isä, toisti hänen tyttärensä lujasti. Vaara . . . En houri enkä laske leikkiä. Tunnen myös että sinä hätkähdit sielussasi, isä. Tiedät varmaan itsekin, mikä vaara se voi olla?

— En totisesti, tyttäreni, tiedä mistään vaarasta, joka erityisesti tällä hetkellä minua uhkasi . . . Mutta selitä, mitä tarkoitat. Mitä syytä sinulla on olettaa, että minua väijyy vaara?

— Pääsyy on siinä, että äiti tuli ja ilmotti . . .

Tämä hämmästyttävä uutinen kuolleesta äidistä, joka varmaan olisi saanut tavallisen isän epäilemään tyttärensä järkeä, ei nähtävästi sillä tavalla vaikuttanut eversti Ansamaahan. Mutta hän kävi ylen vakavaksi ja katseli vuorostaan ikkunasta ulos. Vasta hetken perästä hän lausui matalalla äänellä, josta väräili syvä kunnioitus:

— Kerro, milloin se tapahtui . . . ja mitä äiti sanoi?

Näin kysymällä hän osotti uskovansa asian mahdollisuuteen ja luottavansa tyttärensä vilpittömyyteen; näytti myös siltä, että tapaus ei ollut perheessä aivan tavaton.

— Äiti kävi luonani vastikään . . . vähän aikaa ennen päiväkahviamme, ollessani yksin huoneessani, puhui Linda koruttomaan tapaansa. — Eikä hän sanonut muuta kuin: „varota isääsi, häntä uhkaa kohta suuri vaara.“

Taas syntyi hetken äänettömyys. Linda tarkasti hellän huolestuneesti isäänsä ikäänkuin punniten mielessään, jatkaako puhetta vai ei. Eversti Ansamaan piippu oli sammunut. Hän syytteli sitä uudestaan ja kyseli taas tavallisella äänellään:

— Eikö muuta mitään? Tunnusta, Linda, että äidin varotus on sangen ylimalkainen . . . Hänen neuvoillensa on kyllä aina huomio annettava, sen myönnän, mutta miksikä sinä olit niin epäröivä, ennenkuin asiasta mainitsit? Jos vieraalle olisi pitänyt tuoda sana äidiltäsi, jota maailma nimittää kuolleeksi, ymmärrän, että olisit arkaillut ja epäröinyt, mutta näin meidän kesken . . . Mehän tiedämme, että äiti on nyt yhtä elävä kuin konsanaan maan päällä ollessaan, eihän sinun siis tarvinnut pelätä, että minä, isäsi ja toverisi, epäilisin sanojasi . . . ethän sitä ennenkään ole tehnyt . . . Sinulla on vielä muuta mielessä. Äsken viittasit hämäästi siihen, että minä muka tietäisin, mistä on kysymys, mutta toistan, mitä jo sanoin, etten ole tietoinen mistään vaarasta . . . Anna siis kuulua, mitä muuta on sydämelläsi.

Linda näytti nyt saaneen rohkeutta puhua. Hän virkkoi:

— Oikein arvasit, isä. En epäröinyt kertoa sinulle äidin ilmestymisestä ja neuvosta, vaan siitä tunteesta ja aavistuksesta, joka valtasi minut hänen ilmestymisensä johdosta . . . luulin sinunkin heti ymmärtävän . . . Mutta koska et näy sitä tekevän, täytyy minun selittää, mitä tarkoitan. Katsos, minut valtasi heti kauhusekainen aavistus, että sinua uhkaava vaara on valtiollista laatua . . .

— Halloo, tyttäreni! huudahti isä leikillisesti, — tuleeko sinusta poliitikko?

— Älä laske leikkiä, isä, tai muuten pelkään, että tahdot peittää minulta totuuden. Paljon en ymmärrä politiikasta enkä maailman tapahtumista muuta tiedä kuin mitä lehtemme kertovat. Ja kaikki sanomalehtikuvaukset ovat nykyään hyvin yksipuolisia. Jos minulla joitain käsityksiä asiain kulusta on, on se sinun ja Helmerin ansiota, isä, sillä teidän keskustelustanne, sinun selityksistäsi ja mielipiteistäsi olen enimmin oppinut. Olet ehkä luullut, isä, että kaikessa olen samaa mieltä kuin sinä, kun en ole vastaan väittänyt, ainoastaan kysellyt . . . ehkä siinä olen tehnyt väärin . . . mutta en ole muuta osannut. En ole ollut selvillä itsestäni. Olen hiljaisuudessa miettinyt kuulemiani, olen lukenut ja miettinyt, ja vähitellen on oma kantani alkanut selvitä ja varmistua. En saata olla näissä sota-asioissa samalla tavalla jyrkkä kuin sinä. Oma jyrkkyyteni käy toiseen suuntaan — enemmän Helmerin suuntaan . . . kuta enemmän ajattelen nykyistä julman julmaa maailman sotaa, sitä enemmän kasvaa kauhuni sotaa kohtaan sinänsä, sota on minusta väärä, se on rikos Jumalaa, luontoa ja ihmiskuntaa vastaan. Sentähden ei mielestäni sodassa voi kukaan olla oikeassa — kaikki ovat väärässä. No, ethän sinäkään ihaile sodan hirmutöitä, mutta kuitenkin pidät suotavana ja historiallisesti välttämättömänä, että nyt taistellaan . . . Mutta eihän minun tästä pitänyt puhua..

— Olen mielenkiinnolla seurannut sanojasi, pisti eversti Ansamaa väliin, ja kasvojen ilme todisti hänen puolestaan, — en todella tiennyt, että pikku tyttäreni niin syvästi harrastaa politiikkaa. Sehän on suurenmoista, että olet oikein rakentanut itsellesi oman näkökannan . . . Mutta tohtorihan onkin sinulla ollut apuna rakennustyössä . . .

— Älä sano niin, isä, elämmehän nyt siksi vakavassa ajassa, että jokaisen ajattelevan ihmisen velvollisuus on selvittää itselleen ajan tärkeitä kysymyksiä. Ja mitä muutoin „pienuuteeni“ tulee, enhän ole enää lapsi, vaikka olenkin sinun „pikku tyttäresi“ . . .

— Ethän toki, ethän toki, olethan kaksikolmatta täyttänyt . . . Vaan sinun piti sanoa jotakin?

— Niin, tahdoin sanoa, että sillä tavalla kuin sinä, isä, olet jyrkkä mielipiteissäsi, piilee niissä suuri vaara . . . Sinä olet niin . . . kuinka sanoisin . . . sinä et rakasta venäläisiä . . .

— Tarkotat, että olen venäläisten sortajiemme verivihollinen. All right, sille en mitään mahda. Ja tokkopahan kellään on syytä siihen puuttua? Olen jokseenkin vakuutettu siitä, että täällä etelä-Pohjanmaalla samoinkuin luultavasti koko Suomessa kansa yleensä on samaa mieltä kuin minä, vaikka siitä ei sovi julkisesti puhua. Sodan syttyessä tunsimme itsemme ensin vallan lojaalisiksi, mutta heti

seuraavana keväänä, kun venäläinen hallitus taas ryhtyi taantumuspolitiikkaansa — ja entistä kireämpään ja hävyttömämpään, — silloin mielemme masentuivat ja masennuksesta nousivat vihaan . . . Kyllähän sinä tämän tiedät . . . Itsekin kauhistuit ja loukkaannuit sisimmässäsi, kun venäläiset Ansamaan talon maalla ryhtyivät kaivamaan noita inhottavia ja järjettömiä vallihautojaan . . .

— Niin, isä, ovathan sinun tunteesi ja kaikkien muiden tunteet aivan luonnollisia . . . Mutta ne voivat mennä liian pitkälle . . . ja minusta menevät, jos tuosta vihasta kasvaa sympatia Venäjän vihollisia kohtaan . . . Olemmehan sentään Venäjän alamaisia . . . Mutta kuinka monta kertaa olenkaan kuullut sinun ihastuksella puhuvan saksalaisista, heidän mainiosta järjestyksestään, isänmaanrakkaudesta, alttiudesta, uhrautuvaisuudesta, yksimielisyydestään . . .

Eversti Ansamaa hymyili isällisesti.

— Siitä, lapseni, hän sanoi, — luulen, että puhutaan sangen monessa Suomen kodissa.

— Olkoon, kyllä senkin ymmärrän . . . Mutta kun nyt esim. tänään juhlassamme aiotaan puhua ja keskustella nykyisestä maailmansodasta, joka jo itsessään on arka keskusteluaine suuressa seurassa, niin ole joka tapauksessa varovainen isä — älä puhu liian jyrkästi . . .

— Täällä omassa kodissamme ystävään kesken! Mitä sinä hourit, lapseni?

— Niin, eihän se olekaan mitään rikollista, korkeintaan varomatonta . . . Mutta jos . . . jos . . .

— Mutta jos? toisti isä kysyvästi ja äänen painolla, kun tyttäreltä lause jäi kesken ja hän näytti olevan suuren sisällisen tuskan vallassa.

— Oi isä, rakas isä, huudahti Linda äkkiä ja syöksyi polvilleen isänsä eteen, — jos eivät vain ajatukset ja sanat johda tekoihin!

Tämän sanottuaan hän purskahti itkuun, peitti kasvonsa käsiinsä ja painoi päänsä isän syliin.

Eversti Ansamaan silmissä välähti jotakin, mutta hän ei näyttänyt kovinkaan hämmästyneeltä. Hän asetti piippunsa rauhallisesti pöydälle ja laski kätensä tyttärensä pään päälle.

— Well, hän sanoi ja hänen äänessään oli paljon hellyyttä, — siinäkö se olikin salaisuutesi . . . No eihän se niin pieni ollutkaan. Sinä siis epäilet isääsi . . . kuinka sanoisin? . . . maankavalluksesta?

Äänen soinnussa oli mielentyyneyttä, hellyyttä, leikillisyyttä. Sekö se vaikutti taikavoiman tavalla? Lindan nyhykytys taukosi, hän nosti päänsä ja katsoi isäänsä hämmästyneenä, yllätettynä, sanattomana.

— Maankavalluksesta, toisti hänen isänsä, viivähtäen sanan joka tavulla, — maankavalluksesta . . .

Hänen suunsa vetäysi salaperäiseen hymyyn, mutta hän kohtasi avomielisen hilpeästi Lindan katseen jatkaessaan:

— Rakas tyttäreni, on asioita, joista on paras vaieta. On asioita, joista en ole sinulle puhunut . . . itsesi tähden . . . asioita, joista en nytkään tahdo sinulle puhua. Mutta kahdesta seikasta tahdon sinulle huomauttaa . . . istuhan taas tuolille ja ole aivan rauhallinen . . . Ensiksikin, että meidän Suomemme on siksi poikkeuksellisessa asemassa, että eräitä tekoja, jotka suvereenisissa valtioissa olisivat ehdottomasti rikollisia, ei meillä voida nimittää maankavalluksen nimellä: venäläisen hallituksen kannalta kyllä, mutta ei oman isänmaamme. Ne saattavat siis, semmoiset teot, olla siveellisesti täysin oikeutettuja . . . Tämä ylimalkaisena teoreettisena huomautuksena . . . Toiseksi tahdon painostaa — ja paina todella tämä mieleesi,

Linda — sitä, että minua ei uhkaa mikään vaara valtiolliselta enemmän kuin muultakaan taholta: eversti Ansamaalle ei kukaan kuolevainen mitään mahda.

Linda oli istunut ja kuunteli tarkkana isänsä sanoja. Hän tunsi itsensä merkillisen rauhattuneeksi. Isä oli tunnustanut, että hänellä oli salaisuus, mutta isä oli niin varma itsestään. Eikä isä koskaan turhia vakuuttanut. Milloin hän vakuutti, oli asia niin. Tietysti isä ei voinut tehdä mitään väärää, hänen jalo, oikeamielinen isänsä . . . ja kun isä vakuutti, ettei ollut mitään vaaraa, niin . . . mutta entä äidin varotus?

— Mutta äidin sanat, isä? hän äkkiä kysyi.

— Yes, niitä en vielääkään ymmärrä. Mutta ole huoleti, Linda, kyllä pidän silmäni auki . . .

— Koetan rauhottua . . . Mutta entä ne nuoret miehet . . . ?

— Mitkä nuoret miehet?

— Ne, jotka silloin tällöin käyvät luonasi, ovat vähän aikaa ja sitten taas poistuvat . . . usein yöllä . . .

— Ah sinä pikku veitikka, sanoi eversti nauraen. — silmät joka puolella! Ne ovat tietysti — nuo nuoret miehesi — salaliittolaisia, jotka yhdessä isäsi kanssa kavaltavat maata.

Nyt Lindankin täytyi hymyillä.

— Suo anteeksi, rakas isä, hän pyysi, — ehkä olen ollut turhan levoton. Mutta ymmärräthän sinä . . .

— Ymmärrän, lapseni. Ja nyt voit sytyttää kattolampun — tee se palvelus isällesi — niin minä vielä kerran sytytän tätä piippuani. Hämärä onkin jo saavuttanut. Tunnin perästä tulevat vieraamme.

2.

Linda oli sytyttänyt komean sähkökruunun ja vetänyt paksut tummanvihreät verhot akkunain eteen. Isän avara ja ilmava huone näytti aina niin kodikkaalta tässä valaistuksessa. Lattia oli kokonaan tummanvihreän verkamaton peittämä, seinät — missä niitä näkyi kirjahyllyjen ja taulujen lomissa — samoin kuin matala tyylikäs kaakeliuuni olivat harmaanvihreät, ja mahonkiset huonekalut — lukuunottamatta „juttutuvan“ nahkatuoleja — olivat vihreällä kankaalla päällystetyt. Koko huone oli kuin pehmeän vihreä näky, joka lepuutti silmiä ja teki mielen rauhaisaksi. Miten lapsellisen antautuvasti ja luottaen hän rakastikaan isäänsä! Äsken hän oli ollut melkein suunniltaan levottomuudesta, nyt isän itsetietoinen tyyneys oli palauttanut rauhan hänen sieluunsa. Eihän Jumalakaan voinut suvaita, että hänen hyvää, jalomielistä isäänsä mikään vaara kohtaisi kylmien ymmärtämättömien ihmisten puolelta.

Hän aikoi juuri sanoa jotakin isälleen, poistuakseen sitten omalle puolelleen, kun ovelle koputettiin ja palvelijatar astui sisään.

— Nimismies Hormio pyytää tavata joko everstiä tai neitiä.

Linda hätkähti ja tunsi pistoksen sydämessään. Nimismies! Onneksi hän seiso i selin Mariin, ettei tämä nähnyt hänen pelästymistään.

— Vai Hormio, kuului isän levollinen ääni, — hänpä näkyy tulleen ennen toisia vieraita, koska kello vasta on neljä . . . Well, Mari käskee hänet tänne, niin saa tavata meidät molemmat. Jääthän vielä hetkeksi, Linda?

— Isä, huudahti Linda palvelijattaren poistuttua, — mitä nimismiehellä on sinulle asiaa! Ah, pelko taas minut valtaa . . . Tuo nimismies ei ole ystäviäsi. Huhuillaan, että hän on hyvissä väleissä venäläisten kanssa . . .

— Tule tänne, lapsi, ja istu, kuului eversti Ansamaan ääni miltei ankarana — äläkä hätäile joutavia. Kyllähän Hormio tietää, etten ole venäläisten ihailija, mutta mitä se häntä liikuttaa? Eikä hänellä nyt ole minulle mitään asiaa. Etkö kuullut, että hän tahtoi tavata sinuakin? . . . Mutta jollet osaa itseäsi hillitä, on parempi, että poistut. Muutenhan Hormio voisi todella otaksua, että meidän välillämme on jotakin . . . No kas niin, Linda, oikein, että jätät. Nyt saat itse todeta, ettei ole vähintäkään syytä hätäilemiseen ja pelkoon.

Vaikka Lindan ensin oli tehnyt mieli lähteä, päätti hän noudattaa isän neuvoa ja jäädä, nähdäkseen, mitä asiaa nimismiehellä oli. Hän istui entiselle paikalleen ja oli niin huolettoman näköinen kuin mahdollista.

— Saatpa nähdä, Linda, että Hormion asia pikemmin koskee sinua.

— Minua! Mitä asiaa hänellä minulle olisi?

Samassa aukeni ovi ja nimismies Hormio astui huoneeseen. Hän oli kolmenkymmenen ikäinen, keskikokoinen, lihavahko, karkeapiirteinen mies. Hän ei esiintynyt edukseen mustassa hännystakissaan, vaikka näkyi, että hän oli huolellisesti pukeutunut. Linda ei ollut koskaan voinut häntä oikein sietää, sillä hänen kaupunkilaismaisen kohteliaisuutensa läpi kuulti usein nousukkaan monessa suhteessa sivistymätön ja yllättävä sieluelämä.

Kun tervehdykset ja onnitte l ut t eversti Ansamaan syntymäpäivän johdosta oli suoritettu ja kun vieras isännän käskystä oli siirtänyt tuolin itselleen „juttutuvan“ lähetyville, lausui eversti hymyillen:

— Veli Hormio tahtoi puhutella joko tytärtäni tai minua, mutta ehket pane pahaksesi, saadessasi tavata meidät molemmat?

— Päinvastoin, minulla on kunnia kiittää . . . Velvollisuuteni onkin pyytää anteeksi, että rohkenen häiritä teitä, neiti Ansamaa, ja setä everstiä, näin ennen vieraiden tuloa, mutta asiani on kiireellistä — niin, ainakin minulle kiireellistä laatua . . .

— Vai niin . . . häiritsemisestä alkäämme puhuko . . . mutta — oikeinko virka-asialla?

— Ei, ei, — eipä juuri niinkään . . . no, tavallaan minulle . . .

— Ehkä on parempi, että minä poistun, virkkoi Linda kohteliaasti, — jos nimismiehellä on isälleni puhumista?

— Olen päinvastoin kiitollinen, jos suvaitsette jäädä. Asiani koskee yhtä paljon . . . ei, milteipä yksinomaan teitä, neiti Linda.

Eversti Ansamaa loi leikillisen, ilkkuvan katseen tyttärensä. Linda ei voinut salata hämmästyksensä nimismiehen sanojen johdosta, mutta ajatteli samalla itsekseen, että siinä tapauksessa ei ollut syytä levottomuuteen isän puolesta.

— Sitten tietysti jään, hän sanoi Hormiolle, — ja olen sangen utelias tietämään, mistä syystä nuori tyttö on joutunut herra nimismiehen huomion esineeksi.

— Oh, älkää suinkaan pelätkö, että minä valtion virkamiehenä olisin valinnut teidät „huomioni esineeksi,“ joita sanoja suvaitsette käyttää. Minun syyntäni ovat aivan yksityistä laatua, mutta toivottavasti virka-arvoni ei vaikuta haitallisesti yritykseni menestymiseen. Nähkääs . . . nähkääs . . .

Hän keskeytti puheensa hetkeksi, sillä neiti Ansamaan kysyvä katse seurasi jännittyneenä hänen sanojaan.

— Olen tietysti aivan odottamattomalla asialla, hän vihdoinkin jatkoi, ja puhuminen kävi yhä vaikeasti, — te ette mitenkään ole saattanut odottaa, sen hyvin ymmärrän . . . Mutta kuitenkin olen rohjennut uskotella itselleni, että olisitte nähnyt ja arvannut, mitä mielessäni on liikkunut jo kauan aikaa . . .

Hän vaikeni neuvottomana.

— En totisesti herra nimismies! vakuutti Linda.

— Veli Hormio, anna sinä vain suusi selvästi puhua, mistä sydämesi on täysi, kehotti eversti Ansamaa hienon ivallisesti, — näethän, ettei tyttölapsi ymmärrä muuta kuin selvää kieltä.

Vieras kääntyi isännän puoleen kohteliaasti kumartaen, ikäänkuin kiittäen avunannosta, ja jatkoi:

— Huomaan, että setä eversti jo ymmärtää tarkotukseni, ja toivon, että hän tahtoo myötävaikuttaa asian onnelliseen päättymiseen.

Nyt alkoi Linda aavistaa, mistä oli kysymys, ja vavistus kävi hänen ruumiinsa läpi. Hän pelästyi ja loi katseensa maahan, mutta koetti varustautua rauhallisesti kestävänsä koetusta.

— Neiti Linda, jos vähänkin suvaitsette kohdistaa ajatuksenne minuun, ymmärrätte helpostikin, mitä

mielessäni ja sydämessäni liikkuu. Olen yksinäinen mies, kohta kolmikymmenvuotias, elämäni on ollut ainaista työtä ja vaivaa. Nyt olen saavuttanut yhteiskunnallisen aseman, olen virkauralla, millä on aina mahdollisuuksia arvossa ylenemiseen varsinkin kyvykkäällä ja uutterana miehellä; palkkani riittäisi nyt jo perheenkin elättämiseen . . . ja kun virassani paljon joudun tekemisiin alemman kansan ja sivistymättömän rahvaan kanssa, ajattelen usein, kuinka ihanata olisi, jos minullakin olisi elämäntoveri, sivistynyt kumppani, jonka kanssa voisi muunlaisistakin asioista keskustella kuin vain virkavelvollisuuksista . . . Sanalla sanoen, olen naimaton mies . . . ja solmisin mielelläni liiton jonkun arvoisan naishenkilön kanssa, joka tahtoisi palveluksiini tyytyä . . . Tämä nyt on liian yleisesti puhuttu, sillä — toivon, etten loukkaa teitä sanoillani, neiti Linda — sillä tarkotukseni on ainoastaan kysyä teiltä, suvaitsisitteko tulla vaimokseni, ja samalla teiltä, setä eversti, suostutteko antamaan tyttärenne minulle.

Linda tunsu itsensä niin kiusautuneeksi, ettei heti kyennyt vastaamaan. Hän loi rukoilevan silmäyksen isäänsä, joka ymmärsi mykkää pyyntöä ja kääntyen nimismiehen puoleen lausui:

— Veli Hormio, tunnustan viime aikoina epäilleeni, että sinä olet hautonut mielessäsi tämänlaatuisia aikomuksia. Tyttärelleni kosintasi kuitenkin on aivan odottamaton, ja kuten tiedät on tapana naisilla jonkun verran miettiä, ennenkuin he näin tärkeitä askelta ottavat . . . En käsitä, miksi kutsuit asiaasi kiireelliseksi . . . eihän kiirettä kirkkoon, ei hätää häihin . . .

Nimismies oli nähtävästi hetki hetkellä joutunut yhä voimakkaamman mielenliikutuksen valtaan. Hän oli jo kerran vetänyt nenäliinan taskustaan ja pyyhkinyt hikeä otsaltaan. Nyt hän hermostuneesti siveli viiksiään ja katsahti milloin eversti Ansamaahan milloin hänen tyttärensä.

Ikäänkuin säälien toisen hämminkiä eversti Ansamaa lisäsi:

— Mutta pistähän tupakaksi.

Vieras otti kiittäen sikarin ja sytyttäen sitä puheli kevyemmin:

— Onhan asianhaaroja, jotka voivat tehdä vakavankin asian kiireelliseksi . . . minulle olisi suuren arvoista, että päätös tehtäisiin jos mahdollista heti . . . mutta jos saisin neiti Lindan myöntävän vastauksen nyt, voisimme kyllä siirtää häät jonkun verran tuonnemmaksi . . .

— Se vielä puuttuu, että tästä suoraa päätä mentäisiin pappilaan, nauroi eversti Ansamaa hieman väkinäisesti: — Kovimpa veli Hormio on sen rakkauden riivaama . . .

— Niin olen, niin olen, myönsi toinen.

— En tiedä, mitä asia viivyttelemisestä paranisi, kuului nyt Lindan vakava ja hillitty ääni. — Teidän tarjouksenne, herra nimismies, oli minulle niin äkkiarvaamaton, että hämmästyksestä vaikenin. Kuitenkaan en ole vastauksesta epätietoinen, sillä minulla ei ole kuin yksi vastaus: en voi pyyntöönne suostua.

Hän nousi lähteäkseen.

— Ah, neiti Ansamaa, älkää menkö vielä, huudahti rukkaset saanut kosija, myös pystyyn hypäten. — Pyydän, kuunnelkaa minua vielä hetkinen . . . ette sitä kadu . . . tai antakaa minun seurata teitä ja puhua kanssanne kahden kesken.

Nimismiehen ääni oli äkkiä muuttunut varmemmaksi ja itsetietoisemmaksi. Hänen katseessaan oli pyyntöä ja käskyä sekaisin. Linda tunsu taas outoa pelonsekaista tunnetta ja päätti kuunnella loppuun saakka, mitä tuolla vastenmielisellä miehellä oikein oli sydämellään. Hän istui jälleen ja viittasi kädellään vieraille, että tämä noudattaisi esimerkkiä.

— Nyt taitaa olla minun vuoroni lähteä, puhui eversti Ansamaa nousten. — Onkin vähän asiaa pehtorille ja puutarhurille. Jätän siis teidät kahden kesken ja palaan kymmenkunnan minuutin kuluttua.

Luoden rohkaisevan katseen tyttärensä hän poistui huoneesta.

— No herra Hormio, sanoi Linda, — nyt korvani ovat auki. Teillä on kymmenen minuuttia, kuten kuulitte.

Nimismies veti sauhun sikaristaan. Hän oli kuin toinen mies, istui tuolilla huolettomasti, selkäkenossa, toinen jalka heitettyinä toisen yli. Hän puhui voitonvarmana, ikäänkuin tappiota olisi ollut mahdoton ajatella.

— Neiti Linda. Teidän äskeinen jyrkkä vastauksenne oli hieman malttamaton, mutta anteeksi annettava, koska ette tiedä, mistä on kysymys. Jos minä siihen tyytyisin, joutuisin hirvittävän vaikeaan asemaan ja — mikä pahempi — saattaisin teidät vielä vaikeampaan. Tämä olisi minulle ylen raskasta, sillä toivottavasti ymmärrätte, että rakastan teitä. Kun siis pyydän teitä vaimokseni, en sitä tee ainoastaan omaa onneani silmälläpitäen, vaan vielä enemmän teidän onnenne mielessäni . . .

— Ehkä siirrymme asiaan, herra nimismies, keskeytti Linda kylmästi. — Mitkä tunteenne minua kohtaan lienevätkin, tiedätte jo, etten voi niihin vastata.

— Kuten haluatte, arvoisa neiti. Se minun vain täytyy toistaa, että syvästi tulette katumaan, jos pysytte kiellossanne.

— En ymmärrä teitä.

— Ette tietenkään, ylpeä neitiseni, sillä te luulette, että minä olen itserakas narri, joka lähden kosimaan, ennenkuin olen yrittänytkään voittaa kaunottareni suosiota . . . Te erehdytte. En ole narri enkä tietääkseni itserakkaampi kuin muutkaan miehet, jotka jonkun verran ovat elämässä menestyneet . . . Niin, niin, neitiseni, ei pidä halveksia miestä, sentähden että hän omalla työllään ja ansiollaan on elämässään kohonnut köyhän työmiehen pojasta toimeen tulevaksi valtion virkamieheksi . . . Mutta se sikseen. Te tietysti palatte levottomuudesta kuulla, miksi teille olisi niin vaarallista — huomata: vaarallista — kieltäytyä vastaanottamasta tarjoustani . . . En tahdo kehua itseäni, mutta arvoisa ja rakas neiti, teidän kohtalonne on todella tällä hetkellä oikeassa kädessäni, joka pitelee tätä sikaria . . .

Lindan oli vallannut sanomaton kauhu. Hänen pahimmat aavistuksensa näkyivät sittenkin toteutuvan, mutta kuta pitemmälle hänen inhottava ja julman petoeläimen tapainen kosijansa puhui, sitä enemmän hän tunsu kylmenevänsä ja jäykistyvänsä. Nyt en saa näyttää, en pelokkaalta enkä hätääntyneeltä, hän ajatteli — tässä on jokin kauhea juoni käynnissä ja minun täytyy osottaa mahdollisimman koskemattomaa rauhallisuutta ja huolettomuutta. Hän vaikenä siis ja kuunteli.

— Niin nähkääs, ihminen voi joutua monenlaisiin tilanteihin, jatkoi nimismies puhettaan, — ja uskokaa minua, nykyinen tilanteeni ei ole helppo . . . Ettekö usko sanojani, kun vakuutan teille, että jollette suostu tulemaan vaimokseni, te saatatte minut asemaan, joka toivottomuudessaan pakottaa minut syöksemään teidät turmioon?

— En pienimmässäkään määrässä ymmärrä sanojanne.

— Mutta ettekö voi niihin silti uskoa? Enkö minä herätä teissä mitään luottamusta? Ettekö saata uskoa, kun vakuutan teille, että . . .

— Mutta herra nimismies, keskeytti Linda torjuvalla käden liikkeellä, — pidätkö minua lapsena, jota paljalla uhkauksilla voi pelottaa? Emmehän ole ystäviä, tuskin tuttavikaan. Kuinka vaaditte, että minä umpimähkään teihin luottaisin?

— Ettekö te naiset aina ole vähän lapsia? Te sanotte, ettemme ole ystäviä . . . mutta mitä muuta minä olen kuin teidän ystäväne? Minähän tahtoisin teidät pelastaa, minä näytän teille pelastuksen tien, tarjoan teille käteni — ja te lykkäätte luotanne vilpittömän avuntarjoukseni . . .

— Mutta, herra nimismies, sanokaa toki: mikä on se vaara, josta tahdotte minut pelastaa? Ymmärrättehän, etten voi panna painoa puheellenne, kun en tiedä olevani missään vaarassa?

— Ettekö te todella tiedä mistään vaarasta?

Näin kysyessään nimismiehen äänessä oli koko lailla hämmästyttä.

— Johan sen sanoin: en tiedä, vastasi Linda lujasti.

— No niin, mitä sanoin? Naiset ovat lapsia ja siksi jäävät. Niin nähkääs, rakas neiti, on asioita, joista ei sovi puhua. Minulla ei ole oikeutta paljastaa teille — esimerkiksi virkasalaisuuksia. Olin vakuutettu siitä, että tiesitte olevan syytä pelätä turvallisuuttanne . . .

— Minulla syytä pelätä omaa turvallisuuttani? Mitä tarkoitatte? Elän isäni kodissa — missä nuorella naisella on parempi turva?

— Miehelläsi esimerkiksi, se on tässä tapauksessa: minun alhaisessa, mutta teille avonaisessa kodissani.

— En ymmärrä sanaakaan. Vaaratko uhkaisivat minua täällä Ansamaan talossa?

— Juuri niin, tässä talossa, täällä kotonanne.

— Te olette rohkea puheessanne, herra nimismies, liiankin rohkea . . . Onko teillä muuta lisättävää?

— Älkää sanoko niin, neiti Ansamaa. Te olette kovin ylpeä nainen, rikkaassa kodissa kasvanut, kaikki ovat totelleet pienintäkin viittaustanne . . . ette ole surua koskaan tuntenut . . . Mutta jos äkkiä suru tulisi, riistäisi teiltä rakkaimpanne . . .

— Mitä tarkoitatte?

— Tarkotan sitä, rakas neiti Linda, että eihän vaaran tarvitse uhata teitä ensikädessä . . . Koskisi se teihin yhtä kipeästi, jos vaara uhkasi esimerkiksi vanhaa kunnioitettavaa isänne . . .

Tuskan huudahdus pääsi vaistomaisesti Lindan ahdistuneesta rinnasta. Hän kalpeni ja sulki silmänsä.

— Enkö sitä sanonut? puheli nimismies, joka oli seurannut toisen liikkeitä katseellaan. — Koskee se yhtä kipeästi.

Nyt ei Linda jaksanut hillitä itseään.

— Te olette peto, herra nimismies, hän huudahti, — te olette tiikeri julmuudessanne! Tässä istutte ja piinaatte minua, kärvennäte sieluani heikolla tulella. Puhutte vaarasta, joka minua uhkaa, vaarasta, joka oikeastaan uhkaa isääni, ja keinosta, millä voisin ostaa isäni vapaaksi vaarasta. Niin, ostaa, juuri ostaa! Ettekö ymmärrä minun selvästi näkevän, että vaara, jonka väitätte uhkaavan isääni, uhkaa häntä teidän

puoleltanne — juuri teidän puoleltanne. Te olette isälleni jostain salaperäisestä — ehkä poliittisesta — syystä vaarallinen. Ja nyt te tulette tänne, puhutte ystävydestä ja rakkaudesta ja ehdotatte minulle kauppaa, halpamaista, naiselle alentavaa kauppaa . . . Te olette todella hirveä! . . . Jos teissä olisi rahtuakaan ystävyyttä tätä taloa kohtaan, te varottaisitte isääni, te puhuisitte hänelle vaarasta, ettekä pyytäisi pienintäkään palkkaa . . . Nyt on menettelytapanne semmoinen, etten voi sanoa ilmaista, kuinka syvästi teitä halveksin . . .

Linda seisoj suorana, ryhdikkäänä, ja hänen poskensa hehkuivat. Nimismies hänen edessään oli puoleksi nolo, puoleksi oudon ihastunut.

— Mutta, hyvä neiti, hän alkoi puolustautua, — te ette käsitä minua yhtään, te tuomitsette minua harkitsematta . . . Minä tulen tänne parhaimmassa tarkoituksessa, vilpittömänä ystävänänne, te rupeatte minua solvaamaan, niin, syvästi sanoillanne solvaamaan . . .

Hän ei ehtinyt jatkaa, sillä eversti Ansamaa palasi samassa huoneeseensa.

— Isä, huudahti Linda kääntyen tulijan puoleen ja osottaen sormellaan nimismiestä, — tuo mies tuossa, joka äsken minua kosi, on teeskentelijä, alhainen petturi! Koko hänen kosintansa oli vain kaupantekoa. Ottamalla minut lunnaksi hän pelastaisi sinut vaarasta, jonka sanoo sinua uhkaavan ja joka siis uhkaa sinua hänen puoleltaan.

— Mitä kuulen, sanoi eversti Ansamaa tynesti, katsellen vuoroin toista, vuoroin toista, — teillä näkyy olleen kiihkeä keskustelu. Kuinka sinä, Hormio, uskallat pelottaa tytärtäni? Millä oikeudella? Eikö sinua tässä talossa ole hyvin kohdeltu? Tahdotko kostaa vai miksikä tulet tänne ja saatat tyttärenti pois suunniltaan kauhusta ja kammosta? Ja sinä, Linda! Sinun pitäisi tietämän, ettei mikään vaara minua uhkaa, kuuletko: ei mikään. Sen sijaan, että kuuntelit Hormion houereita, kun hän rupesi lorujaan latelemaan, olisi sinun pitänyt näyttää hänelle ovi. Niin minä nyt aion menetellä. Veli Hormio, olen pahoillani, että minun täytyy pyytää sinua poistumaan. Meillä on kohta kutsut, vieraat saapuvat pian, ja välttämätöntä on, että tyttärenti rauhottuu. Sinun läsnäolosi vaikuttaisi hänen hermostuttavasti. Ymmärrät itsekkin, ettet voi jäädä. Mistään kosimisesta ei tämän jälkeen voi olla puhettakaan. En kyllä mielihyvällä olisi tervehtinyt sinua vävykseni, mutta jätin tietysti asian tyttärenti ratkaistavaksi. Nyt ovat välimme selvät.

Hän viittasi kädellään kohti ovea. Hormio olisi nähtävästi tahtonut panna vastalauseen, hän avasi eversti Ansamaan puhuessa monta kertaa suunsa ja teki liikkeitä kädellään, mutta everstistä huokui niin rauhallista majesteettia, ettei Hormio osannut muuta kuin kumartaa ja poistua. Jotakin hän mutisi mennessään, ehkä uhkauksia ja sadatuksia.

Linda heittäytyi isänsä syliin.

— Kiitos, isä . . . Oh, sinä et voi aavistaa, kuinka hän minua piinasi . . . tiikeri ihmisen haahmossa . . . lopulta en enää kyennynt hillitsemään itseäni . . .

— Ymmärrän sinut täydellisesti, lapseni, enkä suinkaan sinua moiti. Olsit vain heti ajanut hänet tichensä.

— Mutta sinä et tiedä, isä, kuinka salaperäisesti hän puhui vaarasta, arvatenkin valtiollisesta, joka sinua uhkaa . . . Oh, hän on vaarallinen mies . . .

— Tiedän sen hyvinkin, sillä kuuntelin ovella kotvasen aikaa, ennenkuin astuin sisään. Mutta ei nyt sanaakaan enää tuosta hullutuksesta. Mene nyt huoneeseesi pukeutumaan; kohta saapuvat vieraamme.

Ansamaan kartanon iso, kuusi-ikkunainen vastaanottosali oli kirkkaasti valaistu. Komea, vanhanaikainen kattokruunu, jossa sähkölamput hävisivät näkymättömiin satojen kimaltelevien kristallien peittoon, ja lukuisat kolmihaaraiset, kullanhohteiset seinälamput häikäisivät valollaan talvipimeästä ja eteisen hämärästä tulevan silmiä, mutta saivat hänet sitten ihmettelemään, oliko uhkeampaa huonetta koko etelä-Pohjanmaalla kuin tämä Ansamaan kartanon empire-tyyliin sisustettu korkeakattoinen salonki, jossa tuntui kuin olisivat laulun ja musiikin haltiat aina ilmassa leijailleet. Silmä kiintyi heti suureen valkoiseen avattuun flyygeihin salin toisella sivulla ja totesi hiljaisella mielihyvällä, että kaikki ilmapuussa huoneessa oli valkoista, sinistä ja kullankirjailtua: pitkät valkoiset, sinijuovaiset jalkamatot; suoraviivaiset, valkoisiksi maalatut, kullalla kirjailut ja sinisellä silkillä päällystetyt seinä- ja nurkkasohvat, tuolit, pöydät, pystypeilit ja muut huonekalut; stukkotekoiset uunit ja hohtavanvalkoiset, korkeat pariovet. Olisi todella luullut joutuneensa ruhtinaalliseen linnaan, kauas köyhästä Suomesta, ja tumma talvipuku tuntui vieraalta tässä loisteliassa ympäristössä.

Eteiseen vievät pariovet aukenivat yhtämittaa ja vieraita tulvi sisään. Ensimmäisinä heitä tervehtimässä oli isäntäväki. Eversti Ansamaa mustassa frakissaan ja Linda harmaansinisessä silkkipuvussa, rinnassa vaaleanpunainen ruusu, seisovivat tapansa mukaan vähän matkan päässä ovensuusta ja kättelivät iloisesti, joitakuuta sydämellisiä sanoja lausuen, jokaista tulijaa. Säätyläiset olivat iltapuvuissa, nuoret naiset vaaleissa vaatteissa, mutta vieraiden joukossa oli paljon maalaisväkeä: Ansamaan omia alustalaisia, isäntiä ja torppareita emäntineen ja tyttäreineen, jopa nuoria renkimiehiäkin, jotka eivät herraskuosista välittäneet, vaan muuten olivat siistineet itsensä juhlan arvokkuuden mukaan. Mutta yläluokkalaista eristymishalua, talonpoikaissäilyä ja torpparikainoutta ei näkynyt. Vieraat pitivät nähtävästi luonnollisena, että „seurakunta oli sekalaista“, tervehtivät tuttavallisesti toisiaan ja lyöttäytyivät sympatiojensa mukaan pikku ryhmiin avarassa salissa.

Itse asiassa tämäkin oli tulosta isäntävään kasvattavasta vaikutuksesta paikkakunnalla. Jos eversti Ansamaa siihen oli kyennyt miljooniensa nojalla, täytyi tunnustaa, että hän käytti rikkauttaan sekä omaksi että toisten eduksi. Nämä juhlatilaisuudet Ansamaan hovissa eivät olleet niinkään harvinaisia tapauksia pitäjän uudemmassa historiassa. Paitsi isäntävään syntymä- ja nimipäivinä oli säännöllisesti ennen sotaa kokoonnuttu kerran kuukaudessa. Maailmansota oli aikaansaanut muutoksen tässä kuten monessa muussakin suhteessa. Kuukausikokoukset olivat lakanneet, mutta nimenomaisina juhlapäivinä olivat lukuisat ystävät koolla kuten ennenkin.

Erikoista näille yhdessäoloille oli se uusi henki, minkä eversti Ansamaa ja hänen tyttärensä olivat — ehkä ulkomailta — tuoneet mukanaan koko seuraelämään. Ei kokoonnuttu juoruamaan ja turhia puhumaan tai yksinomaan syömään ja juomaan. Ruumiillinen kestitys oli sivuseikka, vaikka tärkeä, sillä se oli keino tunnelman kohottamiseksi; mutta pääpaino oli seurustelun henkisessä sisällössä. Ansamaan hovin iltakestit olivat kuin ohjelmallisia iltamia ainakin — sillä lisäyksellä vain, että yleisökin otti osaa ohjelman suoritukseen. Soittoa niissä oli ja laulua — talon tytär-emäntä oli pianisti ja isännällä oli yhä vieläkin jälellä barytoninsa, — ja milloin hovissa vieraili kaupunkilaistaiteilijoita, muodostuivat illatsut todellisiksi konserteiksi. Säännöllisesti oli myös esitelmä, milloin mistäkin aineesta: eversti Ansamaa puhui halusta, ja hänen järkeviä sanojaan kuunneltiin aina mielellään, mutta puhujina esiintyivät monet muutkin kansakoulunopettaja, rovasti, pastori, tohtori y.m. Esitelmien jälkeen seurasi aina keskustelua; ja siihen piti kaikkien, sekä miesten että naisten, ujostelematta ottaa osaa, jos vain tunsivat, että heillä oli jotakin sanottavana. Osanottajien näköalat täten avartuivat, kun kaikenlaiset polttavat elämäkäsmykset saivat monipuolisen valaistuksensa. Oli kuin kaikki yhdessä olisivat koettaneet rakentaa näkymätöntä tiedon ja sivistyksen temppeliä, johon kerta kerralta liitettiin uusia kiviä. Tietysti oli niitä, joiden mielestä tällainen tieteellis-älyllinen yhdessäolo oli pitkäväteistä ja ikävyyttävää — he jäivät pian seurasta pois; alkuaan oli

nimittäin kutsu koskenut kaikkia halukkaita pitäjäläisiä — joskus oli kesäisin puistossa kestitetty satoihin nousevaa kansanjoukkoa; mutta vähitellen oli muodostunut jonkinlainen valiojoukko, joka uskollisesti saapui Ansamaan illatsuihin ja jonka jokainen jäsen oli aivankuin eversti Ansamaan ja hänen tyttärensä erityinen ystävä. Miljonääriin vapaa ja veljellinen käytös oli pian puhaltanut tiehensä kaiken painostavan kiitollisuuden tunteen, ja sitäpaitsi oli Lindan ja hänen isänsä tapana myöskin vuorostaan vieraila kaikkien perheellisten ystäviensä luona.

Tänäkin iltana oli kutsuihin saapunut toista sataa henkeä. Olivathan nämä nyt sodan aikana harvinaisia tilaisuuksia, joista ei mielellään jäänyt pois, ja sitäpaitsi näkyi tällä kertaa — arvatenkin isännän syntymäpäivän johdosta — vieraiden kesken vallitsevan kodikkaan onnellinen ja samalla juhlallisen odottavainen mieliala. Katseet loistivat tyytyväisyydestä, keskustelu kävi puoliääneen ja myhäillen. Kun kellon lähetessä puolta seitsemää eversti Ansamaan sointuva ääni äkkiä kuului yli puheen sorinan, ilmottaen, että vieraat olivat koolla ja ohjelma alkaisi, katsahivat läsnäolijat toisiinsa keskinäisellä ymmärtämyksellä.

— Varsinainen ohjelmamme tänään, lisäsi isäntä selittäen, — on ystävämme tohtori Grahnin alustus aineesta „Mietelmiä maailmansodan johdosta“ ja keskustelu sen johdosta.

Illan ohjelma ei kuitenkaan heti alkanut esitelmällä. Tavanmukaiseen järjestykseen kuului ensin Linda-neidin soitto ja sen perästä kahvin juonti. Soiton aikana vallitsi salissa syvä hiljaisuus. Tämä ei ollut ainoastaan talon tavan mukaista, vaan aiheutui myös soiton laadusta. Musiikki oli näet Linda Ansamaan erikoisala. Opintonsa hän oli alkanut Amerikassa ja täydentänyt niitä Helsingissä etevimpien opettajien johdolla. Saattoi huoletta sanoa, että hän teknillisesti oli Suomen paraimpia yksityispianisteja. Kuitenkaan hän ei koskaan ollut esiintynyt julkisesti, vaikka opettajansakin olivat häntä siihen kehottaneet. Hän oli liian arka ja vaatimaton ja liian musikaalinen. Hän oli kuullut maailman suurimpien pianotaiteilijain soittavan ja tiesi, ettei hän koskaan tekniikastaan huolimatta osaisi tulkita Beethovenia, Bachia, Mozartia tai Chopinia niinkuin he, ja kun eivät aineelliset huolet pakottaneet häntä kilpailemaan, säästi hän taiteensa isänsä, ystäviensä ja oman itsensä iloksi. Hänen haaveellinen luonteensa olisikin tehnyt hänelle vaikeaksi ja vastenmieliseksi tahti tahdilta taistella itsensä jonkun suuren sävellyksen herraksi ja yksityiskohtia myöten uppoutua sen henkeen. Hän soitti mestareita, mutta omalla tavallaan, jota kyllä monet kuulijat pitivät lumoavana. Mutta hänellä oli kyky, joka erotti hänet ammattipianisteista ja todisti hänen syvää musikaalisuuttaan: hän osasi hämmästyttävissä improvisaatioissa tulkita omia tunnelmiaan ja omintakeisilla parafraseilla esittää tuttuja sävelmiä. Tähän kykyynsä hän mieluummin turvautuikin, sillä se paraiten vastasi hänen omaa sielunelämänsä, ja siten hänen soittonsa enimmäkseen oli yllättävää laatua, toi kuulijan korviin jotain uutta, jota hän ihailen ja ihmetellen pysähtyi kuuntelemaan.

Ohjelmakseen oli Linda tällä kertaa valinnut erään Händelin konsertin. Hän tunsi itsensä ristiriitaiseksi ja epäharmooniseksi tämänpäiväisten kokemusten ja kohtausten johdosta ja kykenemättömäksi improvisoimaan. Hän valitsi tahdintarkan ja säännönmukaisen Händelin, toivoen että mestarin vakavaan, klassilliseen muotoon upotettu tuntehartaus vaikuttaisi rauhottavasti hänen omaan mielialaansa.

Hänen rinnallaan penkillä istui tohtori Grahn nuottilehtiä kääntämässä. Kunnanlääkäri tohtori Grahn oli kaukaista sukua Linda Ansamaan äidille ja asui — naimaton kun oli — Ansamaan kartanossa. Hän oli talon vanha ystävä, ja pitäjällä pidettiin suorastaan päätettynä asiana, että hänestä tulisi vävy taloon. „Kaunis pariskunta“, ajatteli nytkin moni, silmäillessään Lindan hienoja ilmeikkäitä piirteitä ja tohtorin uskollisennäköisiä kasvoja, jotka ilmaisivat mitä syvintä ihastusta ja hartautta. Soittaessa nousi heikko puna Lindan poskille, hänen silmänsä hohtivat, hänen paksu vaalea tukkansa aivan kuin loisti. Mies hänen rinnallaan oli taas tummuudessaan tytön täydellinen vastakohta: mustat hiukset, tuuhea musta parta ja tumma ihonpinta tekivät hänet kuumaverisen etelämaalaisen näköiseksi, ja kuitenkin tiesivät kaikki, että viidenneljättä korvilla oleva tohtori oli käytökseltään melkein lapsellisen ujo ja tyyli.

Sävelten voima sai Lindan unohtamaan huolensa, ja konsertin adagio-jaksoa soittaessaan hän tuli

ajatelleeksi, että Händelin sävellys oli ehkä vaikeatajuinen ja raskas useimmille kuulijoille, niin tottuneet kuin he muuten olivatkin pianomusiikkiin. Hän jätti sentähden adagion loputtua konsertin kesken ja rupesi soittamaan omia fantasiojaan, joutuen ennen pitkää vanhoihin tuttuihin kansanlauluihin, joiden hän aina tiesi vaikuttavan kuulijakuntaan.

Mitään äänekkäitä kiitoksia ei kuulunut soiton tauottua. Linda istui kotvan aikaa liikahtamatta, kädet helmassa, silmät maahan luotuina. Vieraat odottivat hiljaa. Sitten Linda äkkiä nousi ja lähti kahvia tiedustelemaan, hymyillen ujusti yleisölleen, joka kiitti häntä iloisilla katseilla ja päännökökkyksillä.

Tarjoilu tapahtui viereisessä huoneessa, johon pariovet avattiin. Sieltä jokainen kävi hakemassa itselleen kahvia leipää tai suklaata, johon muutamat nuoret olivat erikoisesti mieltyneet. Kuului iloista puhetta, naurun kikatusta, kuppien kilinää.

— Saisipa tuo tohtorimme jo kosiakin tytärtäsi, sanoi vanha kirkkoherra leikkillisesti eversti Ansamaalle joka lyöttäytyi arvokkaan vieraansa seuraan. — Kyllä näkee, mihin päin sydän häntä vetää . . . Mutta ehkäpä lienevät kaupat jo tehdytkin?

— Ei minun tietääkseni, vastasi eversti samaan äänilajiin. — Ei taida veljelle vielä tulla vaivaa vihkimisestä.

— No, iloinen vaivahan se olisi, perin iloinen . . .

— Muuten olisi minustakin hyvä, että tohtori koettaisi onneansa, sillä voipahan toisia kosijoita ilmaantua, jotka vaan sekottavat nuoren tytön mieltä.

— Sitä en pelkää, vakuutti rovasti lämpimästi. — Linda on kyllä herkkä, erityisen, omituisen herkkä mutta horjumaton, jos hän on saanut mitä päähänsä. Tunnenhan rippilapseni.

— Luuleeko veli siis, että hän on saanut päähänsä mennä tohtorille?

— No niin pitkälle en sentään uskalla mennä, naurahti hyväntahtoinen kirkkoherra. — Nuoret tytöt eivät siinä suhteessa tunne itseään, ennenkuin jokin sattuma heille totuuden paljastaa.

Ensimmäinen kuppi oli tuskin juotu, kun vanha kunnianarvoisa kirkkoherra korotti äänensä ja pyysi hetkeksi huomiota. Melu taukosi heti ja läsnäolijat kääntyivät uteliaina rovastin puoleen.

Kirkkoherra ojensihe suoraksi, heitti silmäyksen yli seurakunnan, kääntyi talon isännän puoleen, jonka kanssa hän vastikään oli vaihtanut pari sanaa, ja aloitti vakavalla äänellään:

— Arvoisa veli, eversti Ansamaa! Ollen vanhin läsnäolevain ystävään joukosta, olen saanut toimekseni kaikkien puolesta lausua sinulle sydämellisimmät ja kunnioittavimmat onnentoivotuksemme tänä päivänä, jolloin täytät viisikymmentävuosi vuotta. Kymmenen vuotta olet nyt iloksemme asunut keskuudessamme, kymmenen pitkää vuotta, jos ajattelemme, kuinka rikkaita ja täysinäisiä nämä vuodet ovat olleet, kymmenen lyhyttä vuotta, jos ajattelemme, kuinka nopeasti aika on kulunut. Sinun iässäsi, veli Ansamaa, kymmenen vuotta ei merkitse paljon — kymmenen vuoden kokemusta, tietysti, ja kymmenen vuoden työtä, — mutta katso tytärtäsi. Teidän tänne saapuessanne oli hän iloinen ja vallaton tytön tyyppiä, pitkä palmikko selässä, nyt on hän nuori nainen, isänsä oikea käsi suuressa taloudessa. Kymmenen vuotta merkitsee siis paljonkin, ja meille ne ovat merkinneet paljon. Me olemme näiden vuosien kuluessa oppineet sinua rakastamaan ja kunnioittamaan. Vilpitön on sentähden toivomuksemme, että sinä vielä saisit viettää useitakin kymmeniä vuosia meidän keskuudessamme. Kannathan sinä vuotesi niinkuin nuorukainen, joten inhimillisesti katsoen ikää voi sinulle riittää vielä paljon. Sitä suokoon Jumala meidän kaikkien onneksemme!

Kirkkoherran äänessä värisi todellinen liikutus ja monen silmissä kiilsivät kyynel. Eversti istui näköjään rauhallisena, mutta oli luonut katseensa maahan.

— Arvoisa veli, jatkoi rovasti puhettaan, — suo minun tunnustaa, että sinä olet harvinainen ihminen. Olen vanha mies ja olen paljon maailmaa nähnyt, mutta en ole koskaan tavannut ihmistä, jonka koko elämä herättäisi sydämessäni samaa ihastusta kuin sinun. Niin, älä luule, että sinua imartelen. Ei mikään minua tällä hetkellä niin surettaisi kuin semmoinen luulo sinussa. En sinua tahdo imarrella, mutta en liioin saata olla sanomatta, mitä sydämessäni liikkuu. Olin vanha mies jo silloin, kun sinä muutit tänne Suomeen. Sydämeni oli kokenut, että me ihmiset olemme kaikki syntisiä ja itsekkäitä ja ettei meillä ollut pelastusta muualla kuin Jumalan armossa Kristuksessa. Sydämeni oli näivettynyt, kuten niin monen vanhan ihmisen sydän on. Huomasin, että Jumalan armokin kykeni verrattain vähäisen ihmissielun ynseydelle ja kovuudelle. Ja kuitenkin minunkin sydämeni oli kerran palanut uskoa ihmiseen ja etsinyt sitä ihmistä, jossa ei Jumalan kuva ollut pirstaleiksi lyöty. Niin, rakkaat ystävät, moittikaa sielunpaimentanne siitä, että hän tuolla tavalla rikkoi nuoruudessaan Jumalan tahtoa vastaan, kun ei heti tyytynyt näkemään Jumalan kuvaa vain Kristuksessa. Mutta muistakaa myös Paavalin sanoneen, että ihmisen tulee kasvaa Kristuksen kaltaisuuteen . . . No niin, rakas veli Ansamaa, kymmenen vuotta sitten tulit sinä, ja meidän tiemme tapasivat toisensa, ja vanha kuihtunut sydämeni sai heti alusta kuin uutta elinvoimaa. En tahtonut ensin uskoa silmiäni, en korviani. Sinä ryhdyit paikalla toimimaan tavalla, joka poikkesi kaikesta, mihin olimme tottuneet. Sinä asetuit kohta koko paikkakunnan isäksi ja holhoojaksi. Kohta otit selvää pitäjäläisten sekä aineellisista että henkisistä oloista. Kohta rupesit kaikkea parantamaan ja kohottamaan, tiesit keinoja, millä varallisuus ja hyvinvointi lisääntyisi, katsoit samalla, ettei kasvatusta ja sivistystä laiminlyöty. Suo anteeksi, veli, että alussa kysyin itseltäni: mitä tämä on? onko tämä uudenaikaisinta farisealaisuutta? Olithan sinä rikas, ja olinhan minä nähnyt, mimmoisia rikkaat yleensä ovat. Mutta kauan en niin ajatellut. Minun täytyi tunnustaa, kun katselin tekojasi, kun kuuntelin sanojasi, että hyvytyksi, jaloutesi, ihmisrakkautesi ei ollut teeskenneltyä. Se oli sinua itseäsi. Sinä olit itse semmoinen rikas ihminen — rikas sekä aineellisesti että henkisesti, — että toisen täytyi sinua rakastaa. Ken koskaan kääntyi ovelta apua saamatta? Ken on tässä pitäjässä enää nälkää nähnyt, ken sairastanut apua saamatta? Ken lapsista ja nuorista on koulukasvatusta vailla? Ken meistä ikäihmisistä on vailla onnen ja ilon hetkiä siitä saakka, kun sinä avasit vieraanvaraiset ovesi? Siunausta sinä toit tullessasi tähän paikkakuntaan, rakas veli Ansamaa . . . Sinä olet ylpeä, minä tiedän sen — se onkin ainoa heikkoutesi, Jumala paratkoon, — ja sinä ehkä ajattelet, että sanani ovat vanhan ukon lörpötyksiä . . . No niin, anna vanhan ukon kerran lörpötellä. Sama mikä liikkuu hänen sydämessään, liikkuu meidän kaikkien sydämissä, sillä sinä olet ne kaikki voittanut. Ja nyt meillä on vielä sinulle pyyntö, ja uskomme, ettet sitä iloa meiltä kiellä. Oikeastaanhan me tahtoisimme tuottaa sinulle jotain iloa, mutta mitä muuta me osaamme sinulle antaa kuin rakkautemme ja kunnioituksemme? Sentähden sekin, jonka tarkoituksena olisi tuottaa sinulle iloa, onkin meidän omaa iloamme. Meidän kaikkien läsnäolijain ja kaikkien pitäjäläisten puolesta saan täten kysyä sinulta, veli Ansamaa, suostutko siihen, että joku Suomen taitelijoista ikuistuttaa kankaalle sinun meille rakkaat piirteesi ja että taulu asetetaan johonkin yleiseen paikkaan, esim. kunnan talon kokoushuoneeseen? Olemme yhdessä koonneet siihen tarvittavat varat.

Kirkkoherra lopetti ja hänen vanhat kasvonsa katsoivat hellän ystävällisesti eversti Ansamaahan. Aivankuin yhdestä suusta kuului nyt joka taholta innokkaita huudahduksia: „suostukaa siihen!“, „se on pyyntömme!“ „rovasti on tulkinnut tunteemme!“ ja kaikki ikäänkuin imivät katseillaan eversti Ansamaata. Linda istui syrjässä ja hänen silmistään tippuivat suuret kyynelvet.

Hän, jonka osaksi oli tullut niin vilpittömyyden ja valtavan rakkaudentunnustus, nousi kalpeana, mutta hymyilevästi.

— Ystävät, hän sanoi ja ainoastaan pieni epävarmuus äänessä osotti, että hän oli liikutettu ja että hänen täytyi käyttää voimaa hillitäkseen itseään, — ystävät, kuinka voisinkin muuta kuin suostua pyyntöönne! Tuottaahan se minulle suurinta iloa ja kunniaa! Odottamatonta iloa!

Voimakas ja jatkuva kättentaputus tervehti tätä lupausta. Eversti Ansamaa jatkoi:

— Meitä suomalaisia moititaan juroiksi ja kylmiksi. Mutta voisiko kukaan kutsua kylmäksi niitä sanoja, jotka meidän kaikkien isällinen ystävämmme ja opettajamme tänä iltana on lausunut? Ne ovat ymmärtääkseni olleet ennen kuulumattomia sydämellisyydessään ja lämmössään. Ja ne lausuttiin teidän kaikkien puolesta minulle. Tulkoot ne merkityksi elämän kirjaan teidän kaikkien hyväksenne! Rakkaudestanne olen kiitollinen, rakkautenne otan vastaan — juuri sentähden, etten tiedä sitä ansainneeni. Eikö rakkaus aina ole lahja, suurin, ihmeellisin lahjoista? Te puhutte minun teoistani. Mutta mihin olisin kyennyt ilman teidän luottamustanne ja rakkauttanne? Yhdessä me olemme tehneet, mitä tehty on. Elämän herra on antanut minun huostaani aineellisia rikkauksia. Suuri olisi syntini, ellen koettaisi niitä käyttää oikeudenmukaisesti! . . .

Taas kuului innokasta käsienvauketta, ja eversti Ansamaa astui rovastin luo, puristaen kiitollisena hänen kättään. Vieraat nousivat, monet tulivat puristamaan everstin ja rovastin käsiä, ja iloisesti keskustellen käytiin hakemaan toista kahvikuppia.

Sillä välin kokoontui joukko nuoria flyygelin ympärille, ja yhtäkkiä kajahutti nuorisoseuran sekakuoro raikkaita laulun säveliä ilmoille. Ne täyttivät suuren salin mahtavilla aalloillaan ja nostivat huippuunsa ne riemun ja kiitollisuuden tunteet, mitkä vallitsivat läsnäolijain sydämissä.

Tohtori seisoj puhumassa. Paikaltaan flyygelin äärestä oli hänellä hyvä näköala yli salin, ja saattoi hän yhteen silmäykseen yhdistää melkein koko tutun kuulijakuntansa. Toisella kädellään hän silloin tällöin nojasi soittokoneen kanteen, toisella siveli tuuheaa mustaa partaansa. Hän puhui harvaan ja miettien eikä yhtään alleviivannut sanojaan kädenliikkeillä. Hän oli tottumaton puhuja, se näkyi, mutta hänen sanansa herättivät kuulijoissa ajatuksia. Hän alkoi esitelmänsä seuraavaan tapaan:

— Voisi sanoa, ettei tämäniltainen keskusteluaiheemme ole sopusoinnussa hilpeän mielialamme kanssa. Vietämme perhejuhlaa, jokainen meistä, sanan täydessä merkityksessä perhejuhlaa, sillä tällaisen hetkenä tunnemme, kuinka me ihmiset kuulumme läheisesti yhteen ja yhdessä todella muodostamme kuin suuren perheen. Keskustelumme aiheena on nykyinen julma maailmansota — kuinkapa se voisi lisätä mielialamme hilpeyttä? Kuitenkin on se minusta sopiva aihe juuri tänä iltana. Sillä eihän ole välttämätöntä ihmisen onnelle, että hän ilon hetkenä unohtaa toisten surut. Lääkäri näkee joka päivä edessään toisten ihmisten kipuja ja kärsimyksiä ja ottaa niihin osaa, mutta ei silti tule onnettomaksi. Päinvastoin hänen onnensa on toisten tuskien ajattelemisessa, jotka hän voi lieventää ja poistaa. Ajatellessamme ilon yhteydessä vakavia asioita me syvennämme omaa onneamme. Tuntiessamme itsemme tällä hetkellä yhdeksi perheeksi me näemme, kuinka kauas inhimillisestä onnesta ovat poikenneet ne ihmisraukat, ne kansat, jotka tuolla Europan tappotanterilla murhaavat toisiaan. Voisihan koko ihmiskunta olla suuri perhe, jonka yksilöt auttaisivat toisiaan sen sijaan että nyt taistelevat toisiaan vastaan ...

Siirtyen varsinaiseen aineeseensa jatkoi tohtori Grahn puhettansa, viitaten aluksi siihen, että me täällä Suomessa olemme oudossa asemassa, kun samalla olemme sodassa ja ulkopuolella sodan. Sillä sodan verilöylyt eivät ole meihin vielä ulottuneet, siksi syrjässä olemme varsinaisesta sodasta, että saatamme verrattain puolueettomasti sitä arvostella.

Ja sitten perusteli tohtori seikkaperäisesti omaa antimilitaristista ja anti-imperialistista kantaansa. Hän lähenteli mielipiteissään sosialisteja ja hänen silmissään oli sota semmoisenaan järjetöntä ja hullua. Hän puhui sen raastuttavasta vaikutuksesta, sen tuhotöistä ja hävityksistä, sen aiheuttamista suunnattomista rahamenoista. Hän esitti ajatuksensa niistä yhteiskunnallisista uudistuksista, joita sotaan tuhlatuilla varoilla olisi voitu saada aikaan. Hän ihmetteli, että kansoilta riitti pahantekoon voimia ja varoja, vaikka niitä ei koskaan ollut kylliksi, silloin kun hyvä oli kysymyksessä. Kuitenkaan ei hän heittäytynyt toivottomuuteen ihmiskunnan pelastuksen suhteen, sillä hän uskoi ihmiskunnassa vaikuttaviin siveellisiin voimiin.

— Mutta sota on syntistä, sanoi hän ja lopetti esitelmänsä seuraavaan tapaan: — Pyydän alleviivata väitettäni, että sota on syntistä. „Syntinen“ on uskonnollinen sana, ja lääkäreitä tavallisesti pidetään jumalankieltäjinä, mutta käytän sitä sittenkin. En ole jumalankieltäjä, uskon omalla tavallani Jumalaan, ja uskonpa Kristuksen kieltäneen sodan. En voi muulla tavalla ymmärtää kristinuskkoa. Sota on syntiä, se on vastoin kristinuskon koko henkeä, se on vastoin Kristuksen oppia. Kirkot ovat kauhealla tavalla poikenneet mestarinsa hengestä ja opista, kun ovat sotaa siunanneet ja sen puolesta rukoilleet. En tahdo tällä moittia yksityisiä pappeja, joiden täytyy totella kirkon sääntöjä ja noudattaa valtion käskyjä. Sanon vain, että jos ihmiskunta todella olisi kristillinen, ei sotia käytäisi . . . Suomalaisina voisimme me mielestäni nykyisestäkin sodasta oppia, kuinka järjetön ja kristinuskon vastainen se on, ja jos me kerran joudumme toisenlaiseen, itsenäisempään asemaan valtiona, ei meidän pidä perustaa eikä ylläpitää mitään sotalaitosta, ei seisovia armeijoja, ei linnoituksia, ei sotakouluja. Siinä suhteessa on kohtalo viitottanut meille tien, silloin kun se meiltä vei vanhan asevelvollisuusjärjestelmän. Uskallan toivoa, että Suomi vastaisuudessa niin menettelee; mikäli ymmärrän, on se meidän rauhaa rakastavan kansamme sisimmän hengen mukaista. Olen tässä tuonut esille vain muutamia vaatimattomia näkökohtia ja toivon, että keskustelu on omiansa

tärkeään kysymykseen luomaan runsaasti lisävalaistusta.

Tohtori näytti olevan melkein häpeissään lopettaessaan puheensa. Oli aivan kuin hän olisi pyytänyt anteeksi, että siitä tuli semmoinen kuin siitä tuli. Hän teki kumarruksen yleisölle, — joka ei ollenkaan näyttänyt tyytymättömältä, vaan taputti käsiään sangen innokkaasti, — ja lähti ujon näköisenä istumaan ryhmään, johon kuuluivat Linda, pari rouvaa ja vanha kansakoulunopettaja. Rouvat rupesivat heti kilvan kiittämään tohtorin puhetta, ja kun tohtori hämillään ja kysyvästi katsahti Lindaan, sanoi tämä hymyillen :

— Sinä tiedät, Helmer, että noissa asioissa olen yhtä mieltä sinun kanssasi. Ajattelen sotakysymyksestä samalla tavalla kuin sinä.

— Niinpä niin, puuttui puheeseen vanha kansakoulunopettaja, — tokkohan sentään Suomenkaan kansa on niin rauhaa rakastavainen? Ainakin minä nuoruudestani muistan, kuinka kiivaita ja riidanhaluisia n.s. puukkojunkkarit olivat, ja lieneekö nykyinen polvi paljonkaan säyseämpi, vaikka ulkonaiset tavat ovatkin hieman muuttuneet. Kertoohan historiakin Suomen kansan sodankäynnistä . . .

— Niin saattoi olla ennen, sanoa tokaisi toinen rouvista, — mutta onhan sivistys mennyt paljon eteenpäin . . .

— Mitä arvelee tohtori? kysyi toinen rouva.

— En osaa sanoa, onko kansa niin suuresti muuttunut, vastasi tämä, — mutta asia ei mielestäni ensi kädessä koske kansan kuuma- tai kylmäverisyyttä. Ajattelen, että Suomen kansan henki ei ihaile, ei tahdo, ei hyväksy sotaa ja sotalaitosta . . .

Sillä välin oli tavanomainen puheenjohtaja, eräs pyylevä ja hauskanäköinen talonisäntä, istunut paikalleen ja kehottanut läsnäolevia käyttämään puheenvuoroja.

Pastori sai ensimmäisenä sananvuoron. Hän oli nuorenpuoleinen, laiha ja kalpea mies, silmissä uskonintoilijan tuli. Vasta lyhyen aikaa oli hän palvellut rovastin apulaisena eikä ollut täysin perehtynyt tämän pitäjän henkiseen elämään, jonka silmiinpistäviä piirteitä oli uskonnollinen valistus ja suvaitsevaisuus. Hän puhui suurella innolla lausuen:

— Arvoisa alustaja antoi esitelmässään ankaran iskun kirkolle uskonnollisen elämän vartijana, jonka tähden velvollisuuteni kirkon palvelijana on panna jyrkkä vastalause moiseen syytökseen. Tohtori Grahn tuntui arvelevan, että kirkko on uskonsa pettänyt, antaen myötävaikutuksensa valtiolle tämän sotatoimissakin. Eikö tohtori Grahn siis tunne sitä pyhää kirjaa, johon kristinuskko perustuu? Kirkko ei suinkaan ole uskoansa pettänyt, se on päinvastoin ollut pyhälle uskollen uskollinen, tukien hallitusta ja esivaltaa. Saanko ehkä lukea teille, rakkaat seurakunnan jäsenet, seuraavat Paavalin sanat roomalaisille?

Odottamatta vastausta pastori otti taskustaan pienikokoisen raamatun ja luki:

— „Olkoon jokainen niille vallassaolijoille alamainen, joiden vallan alla hän on. Sillä kaikki esivalta on Jumalalta; ne vallassaolijat, jotka ovat, ne ovat Jumalan asettamia. Sentähden, joka asettuu esivaltaa vastaan, se nousee Jumalan säättämystä vastaan; mutta jotka nousevat vastaan, tuottavat itselleen tuomion. Sillä hallitusmiehet eivät ole niiden pelkona, jotka tekevät hyvää, vaan niiden, jotka tekevät paha. Jos siis tahdot olla esivaltaa pelkäämättä, niin tee sitä mikä on hyvää, ja sinä saat siltä kiitosta, sillä se on Jumalan palvelija, sinulle hyväksi. Mutta jos paha teet, niin pelkää; sillä se ei miekkaa suotta kannan, koska se on Jumalan palvelija, kostaja sen rankaisemiseksi, joka paha tekee. Sentähden on oltava alamainen, ei ainoastaan rangaistuksen tähden, vaan myös omantunnon tähden; sentähdenhän te verojakin maksatte: sillä viranomaiset ovat Jumalan palvelusmiehiä ja ovat toimessaan juuri sitä varten. Antakaa kaikille mitä olette velvolliset: vero kenelle vero on tuleva, tulli kenelle tulli on tuleva, pelko kenelle pelko on tuleva, kunnia

kenelle kunnia on tuleva.“ Nämä apostolin sanat ovat hyvät painaa mieleen jokaisen kristityn. Ne selvästi näyttävät, mikä on kristillinen velvollisuutemme. Ne selvästi osottavat, että kirkko on oikeassa neuvoessaan kuuliaisuutta esivallalle ja näyttäessään itse esimerkkiä kuuliaisuudessa. Kun esivalta käskee sotaan, on mentävä.

Pastori silmäili voitonvarmana ympärilleen, ennenkuin istui.

Nyt pyydettiin innokkaasti puheenvuoroa usealta taholta.

— Opettaja Vettenranta, kehotti puheenjohtaja.

Pieni lystikäs mies nousi ja kysyi teeskennellyn huolestuneesti:

— Onko pastori Kuusinen tosissaan? Tahtomatta halventaa Paavalin sanojen arvoa väittäisin, että ne ovat vanhentuneita, nykyoloihin sopimattomia. Ei niillä ainakaan meillä ole käytännöllistä merkitystä. Mikä meillä on se esivalta, joka on Jumalasta? Venäjän hallitusko? Silloinhan meidän empimättä pitäisi totella kaikkia sen laittomia määräyksiä! Olisiko pastori Kuusinen takavuosina nöyränä „promulgeerannut“? Sen kyllä monet kirkonmiehet tekivät! Alistuisiko pastori Kuusinen tällä hetkellä yhdenvertaisuuslakiin, jos istuisi hovioikeudessa?

Hyväksyvä mumina kävi salin läpi ja pastori näytti jonkun verran vaivaantuneelta, ruveten miettiväisenä selailemaan taskuraamattuaan.

Seuraava puhuja oli ajattelevan näköinen maalainen. Hän lausui:

— Tuskin kannattaa tuhlata enemmän sanoja tähän kysymykseen. Olen opettaja Vettenrannan kannalla ja samaten hyväksyn tohtorin lausuman ajatuksen, että jollei kirkko aina nöyränä olisi palvellut valtiota, olisi varmaan valistuneempi käsitys kristinuskon hengestä saanut jalansijaa ihmiskunnassa. En usko pastori Kuusisenkaan kieltävän, että murha, ryöväys, verenvuodatus ja väkivalta ovat Kristuksen opille ja hengelle vastaita.

Nyt oli rovastilla puheenvuoro. Vanha kirkonpaimen sanoi isällisellä tavallaan, kääntyen alussa pastori Kuusisen puoleen:

— Nuoren virkaveljeni ei pidä luulla, että tässä meidän piirissämme vallitsee uskonnolle vihamielinen, kirkonvastainen tai jumalankielteinen henki. Olen tässä seurakunnassa palvellut paimenena neljäntäkymmentä vuotta ja tunnen laumani. Olemme täällä vakavia, vaikka vapaamielisiä. Emme teeskentele, puhumme ajatuksemme suoraan ja uskomme, että kristinuskon on elämää pikemmin kuin tunnustusta. Tämä katsantokantamme on varsinkin varmistunut meissä viimeisen vuosikymmenen kuluessa eli siitä saakka, kun tämän talon nykyinen isäntä asettui keskuuteemme. Sentähden emme käsitä noita Paavalin sanojakaan yhtä jyrkästi kuin sinä, veli Kuusinen. Pidämme mielessä, mitä sama apostoli itse on muualla sanonut: „kirjain kuolettaa, henki tekee eläväksi“ ja „enemmän tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä“. Jumala puhuu meille — ei ainoastaan raamatun päinotossa sanassa, vaan myös meidän omassatunnossamme ja oikeudentajunnassamme. Hurskas ihminen elää, kuten Jeesus sanoo, „jokaisesta elävästä sanasta, joka Jumalan suusta lähtee“. Jos esivalta käskee meitä johonkin, josta omatuntomme meitä kieltää, on meillä kristittyinä oikeus, jopa velvollisuuskin olla tottelematta . . . Tätä sanon yleensä enkä nyt tarkota sota . . . Mitä muuten Paavalin sanoihin roomalaisille tulee, on muistettava, millä ajalla ne lausuttiin; ne todistavat hänen poliittista kaukonäköisyyttään. Rooma hallitsi silloin maailmaa lujalla kädellä ja Rooman valtakunnassa vallitsi yleensä uskonnollinen suvaitsevaisuus. Paavali kuitenkin aavisti, että kristityt — olihan hän itse saanut sitä kokea — joutuisivat vainon alaisiksi esivallankin puolelta, ja hän tahtoi ja toivoi, että kristityt eivät ainakaan itse antaisi siihen aihetta.

Rovastin puhetta seurasi hyväksyvä äänettömyys, jonka perästä tohtori sai sananvuoron:

— Pastori Kuusinen ampui yli maalin, sillä puheessani en painostanut sitä, että meidän pitäisi olla uppiniskaisia esivallalle, vaikka muuten tietysti siinä kysymyksessä olen rovastin kannalla. Tarkoitukseni oli vain painostaa sitä, että kristillinen valtio ei saa käydä sotaa eikä ylläpitää sotalaitosta, siis että kristitty hallitus ja esivalta eivät koskaan saa käskää sotaan eivätkä valmistaa sotaa. Jos esim. Suomi joskus tulee olemaan itsenäinen valtio, ajattelen, että juuri meidän maamme on tässä suhteessa noudatettava kristillisyyden vaatimuksia.

— Pastori Kuusisella on puheenvuoro, ilmotti puheenjohtaja.

Pastori ei näyttänyt enää vaivaantuneelta, olivatko sitten puheet sen vaikuttaneet vai oliko huoneen ilmapiiri saanut sen aikaan. Näytti ikäänkuin hän olisi lauhtunut ja huomannut olevansa ihmisten keskellä: silmissä ei ollut enää samaa kiihkoisan ankaraa ilmettä kuin äsken.

— Olin ehkä liian jyrkkä sanoissani, hän virkkoi, — ja ymmärrän nyt paremmin tohtori Grahnin tarkoituksen. Mutta jos kerran vakavasti keskustelemme elämän korkeimmasta asiasta, uskonnosta, ja eritoten kristinuskosta, tunnustan suoraan, etten ymmärrä niitä puhujia, jotka pitävät sotaa kristinuskon henkeen soveltumattomana. Eihän kristinuskoko ole yksistään pelkureita varten! Sanoihan Vapahtajamme: „älkää peljätkö niitä, jotka ruumiin tappavat.“ Päinvastoin kristinuskoko on sankarein uskonto. Jokainen tosi kristitty on ollut taistelija uskonsa puolesta, taistelija sekä hengen että aineen miekalla. Eikö kristitty voisi kuolla sodassa, vuodattaen verensä isänmaansa ja uskonsa puolesta? Jos vihollinen hyökkäisi hänen maahansa, hävittäen, polttaen, tappaen, jäisikö hän kädet ristissä seisomaan? Ei, pois kaikki pelkuruus ja ahdasmielisyys! Vapahtajammekin sanoi: „tulta olen tullut heittämään maan päälle; ja kuinka hartaasti soisinkaan, että se jo olisi syttynyt! . . . Luuletteko, että minä olen tullut tuomaan rauhaa maan päälle? En ole, sanon teille, vaan eripuraisuutta.“

— Emme ole vielä kuulleet kauniimman ja paremman sukupuolen mitään lausuvan, kuului puheenjohtajan ääni, — mutta nyt on maisteri Martta Pulkka pyytänyt sananvuoroa.

Maisteri Pulkka ei ollut mikään lukujen pilaama sinisukka, rillit nenällä, vaan nuori, reippaan ja terveen näköinen nainen, ryhdiltään miehekkään vapaa. Hän oli paikkakunnan nuorisoliiton puheenjohtaja, yleisesti tunnettu ja suosittu, ja katseet kääntyivät häneen ystävällisen uteliaina, kun hän nousi puhumaan vilkkaalla, eloisalla tavallaan:

— Oliko puheenjohtajan sivuhuomaus edustamastani sukupuolesta aiottu kohteliaaksi ivaksi? Kirjotettakoon hänen tiliinsä . . . Muuten sanon, että pastorin viimeinen puhe otti sanat suustani. Emme yleensä katsele asioita samoilla silmillä, mutta sattuiapa kerran kysymys, jossa tarjoan pastorille veljeskättä . . . Ymmärrän tohtori Grahnin kannan varsin hyvin; minullekin sota on kauhistus. Ja olen miltei taipuvainen hänen kanssaan hyväksymään Tolstoin selityksen, että Kristus saarnasi sotaa vastaan. Koska en kuitenkaan ole raamatun tuntija enkä perehtynyt teologisiin riitakysymyksiin, en tässä kohden asetu puolustamaan tohtoria pastoria vastaan. Sillä kuten sanoin, pastori toi esille varteenotettavan näkökannan: mitä me tekisimme, jos vihollinen hyökkäisi meidän maahamme? Olimme kristityitä tai pakanoita, uskallanpa väittää, että silloin tekisimme aseellista vastarintaa . . . Meidän on tänään keskusteltava nykyisestä maailmansodasta. Kyseessä oleva kohta palauttaa meidät aineeseemme. Mikä oli näet maailmansodan syynä? Ei se ollut Itävallan arkkiherttuan ja hänen puolisonsa murha Sarajevossa, vaan Saksan vuosikymmeniä kestäneet varustukset, preussilainen militarismi. Europassa oli valtakunta, jonka koko kansa kasvatettiin sotaintoiseksi ja sotakuntoiseksi. Pienestä pitäen saivat saksalaiset oppia, että heidän suuri isänmaansa oli oleva yli kaiken, että heidän kulttuurinsa oli maailman etevin, että he olivat Jumalan valittu kansa. Kuinka eivät he siis laajentaisi valtaansa ja kartuttaisi rikkauttaan kulttuurin kannalta vähäarvoisempien kansojen kustannuksella? Olihan luonnollista, että sopivan hetken lyödessä oli julistettava sota niitä valtakuntia — Venäjää ja Ranskaa — vastaan, jotka olivat Saksan erityisenä

silmätikkuna. Sarajevon murha avasi salaiset sulut. Kun ei Venäjä voinut antaa Itävallan esteettömästi tuhota pientä serbialaista kuningaskuntaa, jonka kansa oli slaavilainen, käytti Saksa tilaisuutta hyväkseen ja hyökkäsi sekä Venäjää että Ranskaa vastaan, joka puolestaan oli Venäjän liittolainen. Olisiko nyt Venäjän ja Ranskan kansojen pitänyt sormiaan liikuttamatta antaa saksalaisten joukkojen mellastella heidän maissaan? Ei mielestäni minkään uskon eikä minkään ihanteen nimessä . . . Muistan niin hyvin, miltä tuntui Helsingissä elokuulla 1914. Tuli sähkösanomia, että saksalainen aikoi nousta maihin Suomessa, vallottaa Suomen ja sen kautta saapua Pietariin. Luuletteko, että kukaan ajatteli sitä mahdollisuutta tyyneesti? Tai luuletteko, että meidän suomalaiset sympatiamme olivat Saksan puolella? Ei, meistä tuntui, että jos saksalainen hyökkää maahamme, on venäläinen armeija meidän tosi ystävämme: se puolustaa Suomen rantamia! Ja monesta tuntui, että hän vapaaehtoisena liittyy siihen armeijaan! Sentähden minä sanon, että sotakin on kaunista — ja ainakin siveellisesti oikeata ja korkeata, silloin kun isänmaan puolesta kaadutaan!

— Hyvä, hyvä! kuului innokkaita huudahduksia nuorten taholta, kun heidän rakas ja etevä johtajansa oli lopettanut lämpimän puheensa.

— Saanko keskellä puhevuorojen vastata maisteri Pulkalle? kysyi tohtori samassa ja saatuaan puheenjohtajan myöntömyksen jatkoi: — neiti Pulkka kysyy, olisiko ranskalaisten ja venäläisten pitänyt rauhallisina katsella saksalaisten mellastusta. Minä vastaan tähän: uskooko neiti Pulkka todella, että saksalaiset olisivat jatkaneet „mellastustaan“ Venäjällä ja Ranskassa, jos näiden maiden kansat eivät olisi asettuneet vastarintaan? Niin huono käsitys ei minulla ole saksalaisten sivistyksestä. Olen verrattain vähäsen perehtynyt politiikkaan, mutta ajattelen, että asioita ehkä voisi katsoa saksalaistenkin silmillä ja siis löytää puolustuksia saksalaisillekin. Tämän tehtävän jätän kuitenkin kykenevämmille. Itse tunnen olevani puolueeton enkä saata ihailla en venäläisiä, en ranskalaisia enkä englantilaisia sodassaan enemmän kuin saksalaisiakaan. Muuten satuin minäkin olemaan Helsingissä elokuulla 1914. Lienenkö sitten kuulunut tyyniluontoisiin, mutta en minä ainakaan tuntenut pienintäkään sotaintoa. Päinvastoin oli ensimmäinen tunteeni, jos totuuden tunnustan: huh huh, kun tästä pääsisin kotiin Ansamaahan, vaikka sitten tietysti muistin, että lääkärinä olisin voinut olla hyödyksi rintamalla, jos sota Suomeen olisi tullut. Eikä sotainto myöhemminkään ole kasvanut. Päinvastoin. Luotan sittenkin enemmän aseettomuuteen.

Tohtori oli puheensa loppupuolella saanut naurajat puolelleen; heistä tuntui lystikkäältä kuvitella, että tuo suuri mustapartainen mies oli koko lailla pelkuri pohjaltaan. Mutta nyt tarttui rovasti taas puheeseen:

— Kuuntelin mielihyvällä neiti Pulkan reippaita sanoja, vaikka toiselta puolen — ehkä osaksi sentähden, että olen vanha mies jo — tunnen hengessäni enemmän vetovoimaa tohtori Grahnin näkökantaan. Rauhallisena kirkonmiehenä kammoan sotaa, mutta jos olisi kysymyksessä isänmaan puolustus, tottelisin luultavasti esivallan käskyä, kehottaisin nuorukaisia lähtemään rintamalle ja rukoilisin heidän puolestaan saarnastuolissa ja alttarilla. Ihminen on monimutkainen olento ja sotakysymys on niitä kysymyksiä, joita en kykene tyystin ratkaisemaan, niin vanha kuin olen ja niin selvillä kuin minä teidän sielunpaimenenanne saisinkin olla elämän suurista kysymyksistä. Te annatte sen opettajallenne anteeksi, sillä teeskentelyyn emme tässä seurakunnassa ole oppineet. Ainoa ratkaisu, johon olen tullut, on, että sotapalveluksen pitäisi olla omantunnonasia. Jos ken Kristuksen tähden kieltäytyy miekkaan tarttumasta, olkoon se hänen oikeutensa. Ken taas iloisena maansa puolustukseksi miekkaa heiluttaa, saakoon sitä kristillisessä kunniaassa ja nöyryydessä ammattinaan harjottaa.

— Se onkin sangen käytännöllinen ratkaisu toistaiseksi, pisti tohtori väliin, — ja Englanti otti askeleen taaksepäin hyväksyessään yleisen asevelvollisuuden. Pyydän kiittää rovastia hänen sanoistaan, mutta kysyisin samalla, mitä hän ajattelee väittelymme ydinkohdasta: hyökkäisikö kristillinen ja sivistynyt valtio aseettomaan maahan?

— Vaikea kysymys, veli tohtori, vastasi vanha kirkkoherra olkapäitään kohauttaen, — ei tekisi mieli uskoa, että sivistysvaltio hyökkäisi, mutta . . . mutta jos sen etu vaatisi, niin ei ole takeita . . . Muistakaamme, että valtioilla on omat siveyslakinsa, joissa ei meidän siveyskäsitteillämme aina ole sijaa . . .

valitettavasti kyllä.

— Myöntääkö setä siis, että valtiot eivät ole kristillisiä?

— En mene tuomiota langettamaan . . . No tietysti ilmeinen hyökkäyssota anastus- ja valloitustarkoituksissa . . . mutta puolustussota, puolustussota, kun se on välttämätön . . .

— Entä jos ei se olisi välttämätön?

— Tjaa . . . siitä ei meillä vielä ole esimerkkiä historiassa . . .

Kun tohtori miettiväisenä vaiken, kuului puheenjohtajan ääni:

— Nyt ei ole merkitty kuin yksi puheenvuoro — isännälle itselleen. Eversti on hyvä.

Kun eversti Ansamaa nousi puhumaan, oli aivan kuin koko sali olisi asettunut jännittyneenä kuuntelemaan, sillä ensiksi isäntä oli „päivän sankari“ ja toiseksi oli totuttu siihen, että hänellä aina oli keskustelussa esitettävänä joko uusia näkökohtia tai ainakin perinpohjaisia tietoja.

— Veli Grahn mainitsi äsken, että nykyajan politiikkaa ja maailmansodan syytä voisi luultavasti katsella saksalaisen silmillä, jolloin ne ehkä näyttäisivät toisenlaisilta kuin venäläisen tai ranskalais-englantilaisen silmillä katsottuina. Tämä huomautus on paikallaan, sillä meidän ei pidä hairahtua luulemaan, että pelkät ja paljaat tosiasiat ovat tiedossamme. Me täällä Suomessa tutustumme luonnollisista syistä venäläiseen katsantokantaan, korkeintaan myös ranskalais-englantilaiseen; julkisesti ja virallisesti emme tiedä mitään tai vain mitättömän vähäsen saksalaisten näkökannasta. Meidän on sentähden vaikea olla täydellisesti puolueettomia, vaikkakin myötätuntomme venäläisiä kohtaan on viime kuukausina ollut vähenemään päin. Koska minulla sattuu olemaan joitakuita tietoja toiseltakin puolelta, tahdon näyttää väitteeni todeksi parilla esimerkillä. Neiti Pulkka mainitsi sodan varsinaiseksi syyksi preussiläisen militarismin. Että ankara sotilaskuri ja lahjomaton järjestys on vuosikymmeniä vallinnut Saksassa, sitä ei kukaan kieltäne; ei liioin, että saksalaisia on kasvatettu pitämään sotaa välttämättömänä episodina kansojen historiallisessa elämässä ja kehityksessä; heidän mielestään näet sota on mahdoton välttää, kun suurkansa valtiollisessa elämässään kehittyy n.s. imperialistiseen kauteensa. Tämän siis kaikki myönnämme. Mutta lapsellista olisi uskoa ja väittää, että muut suurvallat ovat olleet osattomia tästä militaristis-imperialistisesta pyrkimyksestä. Vai eikö Venäjällä sotilasvalta ole kukoistanut? Mihin sitten tsaari hirmuvaltansa perustaa ja mikä kukisti onnettoman kansan kapinan 1905? Eikö Ranska ole sotaa varten varustautunut? Eikö Pariisi ole lujasti linnotettu? Ja mitä on Englannin yliherruus valtamerien yli muuta kuin imperialismia ja „marinismia“ ellei sitä kutsuta militarismiksi? Tilastolliset numerot puhuvat selvää kieltään. Valtion vuotuisista menoista — ja nämä tiedot ovat jo vuodelta 1910 — muodostivat sotilastarkoituksiin käytetyt summat Englannissa 58 %, Ranskassa 56,2 %, mutta Preussissa — tuossa militarismin kotimaassa! — 48,6 %. Englanti ja Ranska uhrasivat siis todellisuudessa enemmän militarisminsa hyväksi kuin Saksa. Kuinka siis lienee noiden maiden militaristisen viattomuuden laita? Eiköhän ainoa oikeutettu johtopäätös ole, että Saksa on viisaammin, huolellisemmin ja vakavammin varustautunut siihen eurooppalaiseen sotaan, jonka kaikki tiesivät tulevan. Ja mistä syystä sodan piti tulla? Siitäkö syystä, että Englanti, Ranska ja Venäjä rakastivat rauhaa, mutta Saksa sotaa? Uskallanpa väittää, että jos liittolaiset todella olisivat rakastaneet rauhaa, ei sotaa olisi syttynytäkään. Olisivathan he silloin kysyneet Saksalta, jos olisivat pelänneet sotaa siltä puolen: „kuulehan, sisar, mitä oikeastaan tahdot? Mihin pyrit? Sano meille toivomuksesi, ja me koetamme rauhassa sopia kanssasi.“ — Mikseivät niin tehneet? Ei suinkaan Saksa ryhtynyt sotaan tyhjän takia, vain sotiakseen? Tahdotteko, että sanon teille sodan syyn? Se oli kyllä Saksan, mutta syy oli pakottava. Koetan selittää. Englanti, Venäjä ja Ranska olivat vanhastaan maailman valtoja, imperiumeja, kuten sanotaan. Saksalla ei ollut vielä „paikkaa auringossa.“ Ja kuitenkin Saksa oli kehityksessä maailmanvallaksi. Ranskalle onnettoman v. 1870-71 sodan jälkeen, kun Saksasta oli muodostunut keisarikunta, alkoi Saksan ihmeteltävä taloudellinen kasvu, samalla kuin sen väkiluku nopeasti lisääntyi. Mutta vasta 80-luvulla Saksa hankki

itselleen ensimmäisen siirtomaan Afrikassa. Ja siirtomaat ovat nykyaikaisen suurvallan elinehtoja, sillä muuten kansa on pakotettu hajoamaan ympäri maailman niinkuin juutalaiset — ja niinkuin saksalaiset suuressa määrin ovat tehneet. Tätä Saksan mahtavuuden kasvua katsoivat toiset maailmanvallat, etenkin Englanti, karsain silmin. He eivät tahtoneet kilpailijaa. Maapallo ei ollut kyllin suuri. Englanti olisi mieluummin hallinnut vaikka yksin. Ranska ja Venäjä eivät olleetkaan niin vaarallisia kilpailijoita, heidän kanssaan saattoi olla liitossakin, mutta Saksa oli kilpailijana arveluttava, sillä Saksan kansa oli ennen kuulumattoman etevä ja ahkera. Johan se oli kaupallaan vallottanut puolet maailmaa. Kyllä Englanti, Venäjä ja Ranska tiesivät, mitä Saksa olisi vaatinut rauhan säilyttämiseksi. Näin se olisi sanonut: „antakaa minun vapaasti kehittyä ja kasvaa; antakaa minun lisätä siirtomaitani; antakaa minullekin sija auringossa“. Mutta semmoiseen suostuminen olisi liittolaisten politiikan kannalta ollut sula järjettömyys, ja sentähden piti sodan tuleman. Sentähden kaikki tiesivät, että se tulisi, sentähden kaikki varustautuivat. Ja nyt se on tullut.

Monet kuulijat näyttivät hämmästyneiltä, jopa pelästyneiltäkin. Hetken aikaa vallitsi syvä äänettömyys salissa, vihdoin puheenjohtaja sen katkaisi.

— Koska täällä ei kukaan ole pyytänyt puheenvuoroa, hän sanoi, — tahdon minäkin pistää väliin pari sanaa. Eversti Ansamaan selostus loi todella uutta valoa koko maailmansotaan. Eiväthän monetkaan täällä Suomessa liene olleet niin lämpimiä Venäjän ystäviä, vaikkakin sodan alussa hetken tunne oli venäläisten puolella. Kyllähän venäläiset pian näyttivät, etteivät he meitä suosineet eivätkä meidän ystävyydestämme välittäneet. Kuinka ovatkaan järjettömillä kaivaustöillään maattamme pilanneet! Mutta kuitenkin meistä useimmista lienee tuntunut, niinkuin maisteri Pulkka selitti, että liittolaisten asia oli oikea — oikeampi ainakin kuin keskusvaltain, — sillä liittolaiset kävivät puolustussotaa, he taistelivat pienten kansain oikeuksien, vapauden ja demokratisten ihanteiden puolesta, jota vastoin keskusvallat anastustarkoituksissa olivat hyökkäyssotansa alkaneet. Jos asiat sitä vastoin ovat niinkuin eversti Ansamaa on ne esittänyt, saattaa yhtä hyvin sanoa, että Saksa käy puolustussotaa, että se taistelee olemassaolonsa puolesta. Ja jos niin on, silloin meillä ei tarvitse olla paha omatunto siitä, ettemme ole hengessämme Venäjän puolella sen enemmän kuin Saksankaan. Silloin on puolueettomuus meikäläisille ainoa järkevä kanta. Ja silloin voimme hyvällä syyllä yhtyä tohtorin näkökantaan, että sota sinään on hulluutta — mikä muuten minustakin suomalaisena talonpoikana on rikulleen sanottu. Vai mitä arvelette, arv. ystävät? . . . Opettaja Vettenranta.

— Minusta näyttää, että yhtä hyvällä syyllä voimme antaa palttua liittolaisten asialle kokonaan ja sanoa, että Saksa ainakin käy rehellistä sotaa, välttämätöntä sotaa . . . niin, miksemme voisi sanoa, että rehellisinä ihmisinä meidänkin myötätuntomme on keskusvaltojen puolella?

— Älkäämme menkö liian pitkälle, puuttui rovasti puheeseen, — muuten joudumme pian ajatuksissamme valtiopetokseen syyllisiksi — ja siitä varjelkoon meitä Jumala.

— Niin, niin, rovasti on oikeassa, kuului hyväksyvä pelonsekainen mumina useiden naisten huuilta.

— Olkaamme rauhallisia, puhui taas eversti Ansamaa, hymyillen tarttuvaan tapaansa, — täällähän olemme ystäviä ja tunnemme toisemme. Ei meidän täällä Suomessa ole tarvis ryhtyä toivottomiin tekoihin. Olkaamme uskollisia Venäjän alamaisia, mutta älkäämme sitoko ajatuksiamme ja tunteitamme. Jos ne ovat totuuden ja oikeuden puolella, on se niille luonnonomaista. Kyllä maailman politiikka itsestään ratkaisee Suomen kysymyksen meille eduksi. Emme me ainiaaksi jää sorrettuun asemaamme. Vielä meillekin koittaa vapauden päivä. Europan sivistyksen ja rauhallisen kehityksen kannalta on välttämätöntä, että Suomi tulee itsenäiseksi. Siitä olen minä ja moni muu täysin vakuutettu. Ja meille yksilöinä ei ole haitaksi, jos totumme vakavasti ajattelemaan semmoista mahdollisuutta . . . En haaveile, onhan eversti Ansamaa käytännön mies . . . Mutta mitä arvelette? Sopsisikohan jo lopettaa virallinen keskustelu? Aavistan, että tuolla tarjoilussa on virvokkeita odottamassa . . .

— Niin, ei kai meillä ole mitään sitä vastaan, sanoi puheenjohtaja, — että lopetetaan virallinen

keskustelu. Vanhan tavan mukaan voidaan nyt vapaasti jutellen vielä jatkaa keskustelua . . . ja ne, jotka niin haluavat, voivat heti siirtyä virvokkeiden puolelle . . . Minun tekee kuitenkin mieleni kysyä, kun eversti Ansamaan sanat ovat ajatusta herättäviä, että oikeinko todella sinä, veli Ansamaa, uskot, että Suomi vielä tämän maailmansodan johdosta pääsee itsenäiseksi?

Kukaan ei siirtynyt virvokkeiden puolelle, vaikka monet nousivat paikoiltaan. Keräännytin vain lähemmäksi salin keskustaa, missä isäntä ja rovasti istuivat. Puheenjohtajakin lähestyi heidän paikkaansa.

— Miksen uskoisi? vastasi eversti Ansamaa kysymykseen. — Ymmärtääkseni se on historiallinen välttämättömyys. Venäjän sortovalta ei ole kyennyt sivistyttämään kansoja, joita se hallitsee. Puola, Ukraina, Itämeren maakunnat ja Suomi ovat kuitenkin ehdottomasti sivistysmaita. Kun ei Venäjä ymmärrä heidän pyrkimyksiään, ymmärtää historia. Puolan suhteen näemme sen jo. Saksa on vallottanut osan siitä ja Venäjä julistaa Puolan itsenäiseksi, vaikka tämä liika myöhäinen julistus ei mitään merkitse. Samalla tavalla tulee käymään Suomen. Ellei Venäjä ymmärrä elinvaatimuksiamme, tapahtuu semmoista, joka avaa Venäjän silmät — vaikka liian myöhään.

— Tapahtuisikohan se Saksan avulla? kysyi pieni opettaja Vettenranta innokkaasti.

— Mahdollisesti, vastasi eversti Ansamaa, — kyllähän Saksalle on etua Suomen itsenäisyydestä ja onhan Saksa luvannut ottaa Suomen itsenäisyyskysymyksen yhdeksi pykäläksi rauhanohjelmaansa. Kuitenkaan ei saata edeltäkäs in varmuudella mitään päättää. Jos liittolaiset sodassa voittavat, on luultavaa, että Englanti tulee vaatimaan Suomen itsenäisyyttä. Suurpolitiikassa on kaikki mahdollista.

— Tulevatkohan liittolaiset voittamaan? kysyi epäilevä ääni joukosta. — Ovathan keskusvallat tähän saakka olleet voiton puolella.

— Ovat kyllä, mutta jos liittolaiset saavat Amerikan puolelleen ja kestävät sodan taakkaa vuosikausia, saattaa onni kääntyä heille myötäiseksi. Mutta totta puhuen se on vähän luultavaa.

— Kuulkaahan, minkä huhun äsken kuulin Helsingistä päin, puuttui taas opettaja Vettenranta puheeseen, — sanovat, että Suomesta on lähtenyt paljon vapaaehtoisia Saksaan, nuoria miehiä, ylioppilaita, työväkeä, joista siellä on muodostettu erityinen suomalainen rykmentti. Lieneeköhän totta? Onhan täällä Pohjanmaalla maastamuutto jatkunut entiseen tapansa . . . eikä kaikilla virallista passia ole ollut . . . jos lienevätkin siirtyneet Saksaan eikä Amerikkaan?

— Ai, ai, sanoi rovasti kauhistuen, — tuohan olisi suoraa valtiopetosta . . . Toivon, ettei huhussa ole perää . . . Keskustelumme on muuten luisunut perin vaaralliselle alalle . . . Minä ehdotan puolestani, ettemme enää jatka, ja pyytäisin teitä kaikkia, rakkaat ystävät, ettette mitään varomattomia sanoja lausuisi tuntemattomien tai vähän tunnettujen henkilöiden kuullen . . . venäläisellä santarmistolla on pitkät korvat. Jumala varjeltkoon meitä kaikkia joutumasta heidän epäluulonsa alaisiksi . . .

— Jos huhussa on perää, sanoi eversti vakavasti, voimme kaikesta sydämeistämme ajatuksissamme ja tunteissamme kunnioittaa niitä nuoria miehiä, jotka rakastavat Suomea niin elävästi, että uskaltavat tehdä jotakin isänmaansa parasta ajatellen. Mutta muuten alleviivaan minäkin rovastin neuvon, sillä nämä eivät ole leikin asioita. Olkaamme todella aina puheissamme varovaisia! Muistakaamme, että ajattelematon uhkarohkeus ei ole kenellekään kunniaksi . . . Voisimmepa sillä vahingoittaa isänmaammekin asiaa . . . Mutta nyt ehdotan, että lopullisesti siirrymme virvokkeiden puolelle.

Hän nousi ja kulki rovastin seurassa tarjoilua kohden.

5.

— Sinä olet itse hämmästyttävän rohkea ja tekisipä mieleni sanoa varomaton puheessasi, veli Ansamaa, sanoi rovasti hiljaa ja huolestuneesti kulkiessaan isännän rinnalla sivuhuoneeseen. — Ajattelepa, että joku täällä . . . no ei, Jumala varjeltkoon, en tahdo ketään epäillä . . . olemmehan vanhoja ystäviä . . . mutta . . .

— Ole huoleti, rakas veli, vastasi eversti rauhallisen vakuuttavasti, — ei meidän kesken ole vaaraa. Minusta päinvastoin on tärkeitä, että me Suomessa totumme rohkeasti ja pelkäämättä ajattelemaan, mikä on oikein . . .

— Ajatukset vievät tekoihin . . .

— Well, mutta teko, jota on ajatellut, ei ole enää uhkarohkea . . . Ihminen silloin jo tietää mahdolliset seuraukset.

— Ajatteletko siis todellakin Suomen itsenäisyyttä tulevaisuuden mahdollisuutena?

— Se ajatus on lohdutukseni tällöisenä aikana . . .

— Jaa, jaa, näkyihän tohtorikin viittaavan semmoiseen . . . Mutta minua se pelottaa . . . Semmoinen ajatus mielessä on aivan kuin rikos omallatunnolla.

— Kyllä, nykyisen tsaarivallan kannalta. Mutta jos sisäiset olot Venäjällä muuttuisivat, jos siellä syntyisi vallankumous, jos tsaari syöstäisiin valtaistuimelta . . .

Tämä eversti Ansamaan lausuma ajatus tuotti hieman helpotusta vanhalle rovastille.

— No niin, sanoi hän katse kirkastuneena, — jos se sitä tietä kävisi . . .

He seisoivat tarjoilupöydän ääressä, rovasti leivos kädessä, eversti omenaa purren, ja joivat kotitekoista marjaviiniä, jonka valmistamisessa Linda oli taituri. Heidän siinä jutellessa toi palvelijatar isännälle käyntikortin, johon oli jotakin kirjoitettu. Eversti vilkaisi siihen ja virkkoi odottavalle tytölle: — sano, että tulen kohta. Näytä vieras konttorihuoneeseen.

Hetken perästä hän pyysi anteeksi rovastilta, sanoi olevan jotakin asiaa toimitettavanaan ja poistui tarjoiluhuoneesta. Salin läpi kulkiessaan hän pysähtyi ja katsoi vielä kerran paperilappua, jonka oli saanut. Se oli Hormion käyntikortti ja siihen oli nimismies lyijykynällä kirjottanut ruotsiksi, arvattavasti, ettei palvelijatar ymmärtäisi: „Jos säälitte onnetonta ihmistä, niin antakaa minun heti puhua kanssanne. Asia koskee teitäkin.“ Everstin ilme kävi miettiväiseksi, mutta vain hetkeksi. Tavallisella reippaudellaan hän astui tilavan eteisen poikki vastapäätä olevaan konttorihuoneeseen.

Tässä aito amerikkalaiseen tyyliin sisustetussa huoneessa odotti nimismies. Hän istui kalpeana kirjoituspöydän luona olevassa vierastuolissa, syviin ajatuksiin vaipuneena, tuskan hiki otsalla, mutta säpsähti, kun isäntä astui kynnyksen yli. Eversti Ansamaa ymmärsi ensi silmäyksellä, että asia oli vakavaa laatua, sulki oven jälkeensä, meni istumaan kirjoitustuoliinsa ja viittasi Hormiolle, joka oli kavahtanut pystyyn, että hänkin jälleen istuisi.

— Sinulle taisi tulla hieman äkkinäinen lähtö äsken, mutta lienet sen ansainnutkin, koska olit tyttärentäni loukannut. Kuitenkaan en ole pitkävihainen, kuten huomaat. Olen tullut kuulemaan, millä tavalla voin

sinua palvella. Liian kauan en saata olla poissa vieraitteni joukosta; sinun on siis puhuttava asiasi lyhyesti ja suoraan.

Nimismies pyyhki hikeä otsaltaan, mutta ei kohottanut katsettaan maasta.

— Olen onneton ihminen, hän alkoi puhua melkein sopertaen, — onneton ihminen . . . Tyttärenne tuomitsi minua säälimättömästi, mutta hän oli todellisesti julma, hän enkä minä . . . Esiinnyin ehkä narrina, olin liian sangviininen uskossani . . . minähän tarkotin hänen parastaan . . . ja uskokaa minua, eversti, rakastin häntä, rakastan häntä yhä vielä ja tahtoisin palvella hänen onneaan . . .

— Well, mutta asia?

— Asia . . . asia on se, että olen vaikeimmassa asemassa, missä ihminen milloinkaan on ollut . . . Tyttärenne nimitti minua konnaksi ja petturiksi, mutta jos hän tietäisi, missä pulassa olen . . . Niin, en voinut sitä hänelle ilmottaa, kun hän kohta kohteli minua tylästi ja epäluottamuksella, mutta teille, eversti, minun täytyy se sanoa . . . Sitä varten olen tullut takaisin . . . olenhan teidän ystäväenne kaikesta huolimatta . . . tarkotan, huolimatta siitä, että tyttärenne moitti minua juuri ystävyiden puutteesta . . .

— Kuuntelen.

— Niin, niin . . . Muutamia kuukausia sitten sain kuvernöörin kautta käskykirjeen. Asianomaisten tietoon oli tullut, että suuret joukot nuoria miehiä lähti Suomesta Saksaan vapaaehtoisiksi vihollisen armeijaan. Ne pakenivat passitta Pohjanmaan rajoilta ja rannoilta, ja tahdottiin tietää, missä ja miten tämä tapahtui, jotta se voitaisiin estää. Nimismiehiä käskettiin pitämään silmät auki ja ottamaan selvää asioista. Ja palkinto luvattiin niille, jotka osaisivat antaa varmoja tietoja . . .

— Ja sinä? lausui eversti Ansamaa, kun nimismies vaikeni.

— Minä pidin asiaa alussa melkein naurettavana. Suomalaisia saksalaisten armeijaan! Mitä varten? Mitä hyötyä olisi maalle siitä, että jotkut suomalaiset vuodattaisivat verensä vieraan kansan puolesta? Tai, jos asiassa oli perää, mitä vahinkoa olisi Suomelle tai Venäjälle siitä, että jotkut seikkailijat pakenivat maasta, jotkut onnenonkijat, joille oma maa ja oma esivalta ei kelvannut? . . .

— Hm . . . sanoit „alussa“. Muutitko siis myöhemmin mielipiteesi?

— Muutin.

— Minkä takia? Olen minäkin kuullut huhuiltavan samasta asiasta.

Nimismies katsahti ylös hämmästyneenä, mutta kohtasi vain isännän hymyilevän ilmeen.

— Asiassa on perää, sanoi hän jyrkästi, luoden taas silmänsä maahan.

— Well, arveli eversti venyttäen, — entä sitten?

— Entä sitten . . . ?

— Tarkotan: mitä se sinua liikuttaa? Oletko mitään tehnyt?

— En, mutta tottakai se minua liikuttaa! Olenhan valtion virkamies, esivallan käskettävänä . . . tottakai minua liikuttaa esimiehiltäni tuleva käsky!

— Sinä olet *suomalainen* virkamies etkä ole velvollinen täyttämään *venäläisten* käskyjä.

— Te ette ymmärrä asiata, eversti . . .

— Ymmärrän hyvinkin. Sinä, Hormio, ottaisit siis kiinni ja antaisit ilmi venäläisille suomalaisen pojan, jonka tietäisit olevan lähdössä — sanokaamme Saksaan? Sekö on isänmaanrakkautta?

— Mutta ajatelkaa toki, että se on valtiopetosta suomalaistenkin perustuslakien kannalta!

— Hm . . . olkoon. Sinä tiedät, että minä käytännöllisenä amerikkalaisena olen vapaamielinen tuommoisissa asioissa. Minkätähden meidän suomalaisten pitäisi rakastaa venäläisiä byrokraatteja ja olla uskollisia Venäjän hallitukselle, joka varsinkin viime vuosikymmeninä on tarmonsaa takaa sortanut maataamme? Miksemme saisi rakastaa esim. saksalaisia, jotka eivät ole meille koskaan mitään pahaa tehneet?

— Kuka rakkaudesta puhuu, mutta maataan ja hallitsijaansa ei saa pettää.

— Well, älkäämme kiustelkö. Palatkaamme äskeiseen kysymykseen. Sinä siis antaisit ilmi j. n. e.?

— En ole sitä tehnyt, vastasi Hormio ylpeästi, — enkä tahtoisi tehdä.

— Kas, se oli miehen vastaus ja suomalaisen vastaus! Mikä siis painaa mieltäsi? Miksi olet joutunut vaikeuteen ja ahdinkoon? Onko jotain muuta?

— On, kuului kolkko vastaus. — Tänä aamuna sain uuden käskykirjeen. Asianomaisten tietoon on tullut, että minun nimismiespiirissäni toimii salainen, vaarallinen keskus. Tämän kautta pakenee paljon väkeä Pohjanlahden yli Ruotsiin. Täällä on siis jossain auttaja tai auttaja, joka pakenijoita ohjaa ja kuljettaa. On mahdotonta muka, etten minä olisi saanut vihiä asioista. Jollen seitsemän vuorokauden kuluessa anna mitään tietoja asianomaiseen paikkaan, katsotaan minut kykenemättömäksi suorittamaan virkatehtäviäni . . .

— Sepä drakooninen ukaasi! huudahti eversti Ansamaa, ja hänen äänensä ilmaisi jonkun verran hämmästyä. — Nyt ymmärrän, että olet kiikissä.

— Menetän virkani, tulevaisuuteni, kaikki . . .

Nimismies pyyhki taas hikeä otsaltaan. Eversti katsoi häneen terävästi ja sanoi sitten, äänessä tuskin huomattava halveksumisen vivahdus:

— Ja silloin ajattelit, että rikas naiminen olisi ainoa keino, millä voisit asemasi pelastaa.

Hormio oli vaiti.

— Ikävä kyllä ei se tuuma sinulle onnistunut, jatkoi eversti, etkä ole voinut tänne tulla nyt pyytämään minua vaikuttamaan tyttäreni päätökseen, sillä tiedät, että se on mahdotonta. Tyttäreni on kyllin rikas voidakseen valita puolisoikseen kenen hän tahtoo, eikä hänen isänsä siinä asiassa asettuisi hänen tahtoansa vastaan, vaikka hänen valintansa olisi minkälainen tahansa. Sitä et ole tullut minulta pyytämään. Mutta koska olit kuvitellut olevasi minun vävypoikani, ajattelit, että voisin sinua auttaa toisella tavalla — rahalla?

Nimismies vaikenä yhä.

— All right, minä tahdon sinua auttaa.

Nämä lujalla äänenpainolla lausutut sanat saivat Hormion hämmästyneenä katsahtamaan ylös.

— Tahdon auttaa sinua kiusauksesta, mies parka, jatkoi Ansamaa, — jotta et möisi veljiäsi Suomen todellisille vihollisille . . . Kuinka paljon tahdot? Ja mitä aiot tehdä? Jäätkö maahan vai . . . muutatko maasta pois?

Nimismies tuijotti yhä ällistyneenä everstiin.

— Jaa, ettäkö maasta pois, hän vihdoin sammalsi, — niin, uutta elämää alkamaan . . . Amerikkaanko?

— Vaikkapa Amerikkaan . . . Ruotsin kautta . . . Paljonko sanomme? . . . Sanommeko viisikymmentätuhatta?

— Viisikymmentätuhatta?

— Tarkotan kruunua: 50,000 kruunua. Luuletko riittävän?

— Viisikymmentätuhatta kruunua! Oletteko niin rikas?

— Oletko sitä epäillyt? sanoi eversti Ansamaa hieman ivallisesti. — Kyllä tyttäreni olisi tuonut hyvät myötäjäiset . . . Kirjotetaan siis 50,000 kruunua. Saat nostaa ne Tukholmassa. Tukholman Yksityispankissa on minulla juoksevalla tilillä aina vähän rahoja.

Näin puhuen eversti veti esille pöytälaatikosta shekkikirjan, johon rupesi kirjottamaan. Nimismies seurasi katseellaan toisen liikkeitä ja ällistys hänen ilmeessään muuttui salaiseksi tyytyväisyydeksi ja voitonriemuksi.

Eversti taittoi huolellisesti valmiiksi kirjottamansa shekin ja ojensi sen Hormiolle.

— Kas tässä, nyt olen tehnyt, mitä olen voinut hyväksesi. Nyt eroavat tiemme . . . Vieraani odottavat minua.

Hän nousi tuoiltaan.

— Hitto vieköön, eversti! huudahti nimismies äkkiä kiihkeästi ja hypähti pystyyn. — Nyt olen tehnyt halpamaisen työn, ottaessani teiltä vastaan nämä rahat. Tiedän sen ja tiedän, että te halveksitte minua. Mutta tietäkää tekin, ettei minulla ole pienintäkään kiitollisuuden tunnetta teitä kohtaan. Minulla ei siihen ole mitään syytä. Ja teillä ei ole mitään syytä halveksia minua. Sillä te ette ole minua auttanut. Sitä ette ole ajatellutkaan. Te olette vain auttanut itseänne. Oman itsenne pelastukseksi olette maksanut minulle nämä rahat. Me olemme vain ilveilleet. Te olette näytellyt viattoman osaa ja minä olen koko ajan vaiennut siitä, mitä teistä tiedän. Jos ennen olisinkin hiukan epäroinyt, niin olen nyt asiasta varma. Te, juuri te, herra eversti, olette se maankavaltaja, jota viranomaiset etsivät. Minä tiedän sen ja te tiedätte sen myöskin. ja te olette koko ajan tiennyttä, että minä sen tiesin. Ei meistä kumpikaan ole toistaan parempi.

Eversti Ansamaa oli rauhallisena kuunnellut toisen sanatulvaa. Kun nimismies vaieni, kysyi hän:

— Onko sinulla muuta lisättävänä? Jollei, olemme siis kuitit. Noista syytöksistäsi vastaat itse. Minulle on yhdentekevää, mitä minusta ajattelet. Vaikuttimistani ja teoistani vastaan itse Jumalani edessä. Vielä kerran, toistamiseen tänä päivänä täytyy minun siis näyttää sinulle ovi. Hyvästi, Hormio.

Nimismies näytti epäroivän. Everstin horjumaton lujuus vaikutti häneen.

— No no, suokaa anteeksi . . . ehkä kuitenkin on paras erota sovussa. Älkää olko niin ylpeä, eversti Ansamaa, voihan teidänkin hetkenne lyödä.

— En tarvitse neuvojasi.

— No niin, hyvästi siis . . . ja kiitoksia avustanne.

Nimismies kumarsi ja poistui eteiseen. Eversti seurasi häntä hetken perästä ja kulki sivulle vilkaisematta suoraan saliin.

— Pirullisen ylpeä mies, mutisi Hormio, katsoen everstin jälkeen. — Mutta rikas. Ja rikkaalla on varaa ja valtaa.

Samassa hän muisti shekin, jota piteli kädessään, avasi ja luki sen. Hänen silmänsä kävivät pyöreiksi hämmästyksestä ja pettymyksestä.

— Mitä hittoa tämä on! huudahti hän itsekseen. — Maksakaa Herra Antero Hormiolle viisikymmentätuhatta kruunua, mutta allekirjotus! Jarl Dagobert! Onko shekki mitätön vai onko sillä pirulla Dagobertin nimellä rahoja Tukholmassa? Aioitko vetää minua nenästä, senkin „eversti“? Sen saat maksaa.

Hän pisti shekin lompakkoonsa, etsi päällysvaatteensa ja poistui talosta.

Rovasti, Linda ja tohtori olivat istuutuneet salin nurkkaukseen rauhassa juttelemaan.

— Isäni on aina ollut semmoinen, selitti Linda, vastaten johonkin vanhan kirkkoherran huomautukseen. — Hän ei vihaa mitään niinkuin sortoa ja vääryyttä. Hänen mielestään jokaisen kansan pitäisi olla vapaa ja itsenäinen. Minä olin aivan pieni tyttö silloin Yhdysvalloissa, kun hän lähti Cuban vapautussotaan. Muistan, kuinka äiti itki ja koetti estää, mutta mikään ei taivuttanut isän mieltä. Hän oli saanut päähänsä, että kuubalaisten piti päästä vapaiksi espanjalaisten sortajain yliherruudesta, ja hän lähti sotaan amerikkalaisen retkikunnan kanssa. Paljon rahaakin hän uhraisi kuubalaisten hyväksi, sen kuulin äidiltä. Me jäimme äidin kanssa kotiin odottamaan; ja pitkät olivat päivät ja levoton oli äiti, melkein aina kyynelissä. Mutta isä palasi kunnialla ja sai everstin arvon. Sitten pari vuotta myöhemmin kuului kummia Suomesta. Silloin oli helmikuun manifestin aika ja Bobrikoffin sortokausi alkoi. Nyt ei isä pitkinä vuosina puhunut juuri mistään muusta kuin Venäjän hirmuvallasta. Muistan hyvin, miten hän usein toisteli samaa ajatusta: „on kerrassaan häpeällistä, että Suomi on tuommoisen raakalaiskansan orjana, Suomi, sivistysmaa, jonka pitäisi olla itsenäinen valtakunta.“ Hän olisi monta kertaa tahtonut muuttaa kotimaahansa, mutta äiti ei siihen suostunut. Hän oli syntyään amerikkatar eikä olisi viihtynyt muualla. Ja miten hento ja hieno hän oli . . . Suuresti isä häntä rakasti ja Suomessa hän ei luullut maan hyväksi mitään voivansa tehdä . . . Sitten sairastui äiti ja kuoli. Samaan aikaan kuoli isoisä täällä ja Bobrikoff murhattiin. Silloin ei mikään enää sitonut isää Yhdysvaltoihin, velvollisuudet kutsuivat häntä tänne Suomeen. Muutimme siis vähän ennen suurlakkoa, kuten tiedätte . . . Niin, semmoinen se on isä, ei hän vihaa Venäjän kansaa, vaan venäläistä byrokratiaa ja tsaarivaltaa.

— Jalohan hän on isäsi, sanoi rovasti, — ja jalot hänen ajatuksensa, — sitä ei kukaan kiellä. Ja ken ei häntä sydämessään ymmärtäisi? Mutta huolestuttava on asia. En tiedä, mikä aavistus minua ahdistaa. Vanhuksen houereita ehkä . . . mutta ajatelkaa nyt, lapset, jos venäläisten viranomaisten korviin tulisi, mitä täällä tänäänkin on puhuttu. Tarvitaan niin vähäsen nykyhetkenä, ennenkuin voi joutua epäluulon ja vainon alaiseksi.. Sinäkin, Lindaseni, olet huolissasi isäsi takia. Et sitä vanhan sedän silmiltä kykene salaamaan.

Linda katsahti pois päin liiketuksen vallassa. Kun hän jälleen kääntyi toisten puoleen, olivat kyyneleet hänen silmissään.

— Se on totta, setä, hän myönsi. — Olen ollut ja olen vieläkin huolissani.

— Sinun pitäisi puhua isäsi kanssa, varottaa häntä, neuvoi vanhus. — Varmaankin hän kallistaisi korvansa sinulle.

— Olen sen tehnyt . . . juuri tänään.

— Ja isäsi?

— Oh, setä, hän on niin ihmeellinen — suuri, jalo, varma itsestään. Hän nauraa pelolle. On niinkuin ei vaaroja häntä varten olisi olemassakaan. Hän on niin voimakas, että hän voittaa minunkin levottomuuteni . . .

Rovasti jäi mietteisiinsä.

— Ehkei sentään ole syytä levottomuuteen, puuttui tohtori puheeseen. — Setä Olavi on kyllä vapaa ja

varomaton puheessaan, mutta eiköhän hänen vilpitön ja rehellinen esiintymisensä ole hänen paras turvansa? Niinhän usein sattuu elämässä, että niitä ei epäillä, joilla sydän on huulilla . . .

— Totta kyllä, myönsi rovasti, — jos kulkevat tyhmän kirjoissa. Mutta eversti, joka on täydellinen nero älykkyydessä!

— Niin, sen me ensimmäisinä tunnustamme, vastasi Helmer Grahn hymyillen, — mutta kuinka hän älyään käyttää? Kaikenlaisiin käytännöllisiin toimenpiteisiin! Niissä kuluu koko hänen aikansa. Koska hän ehtisi vehkeillä valtiota vastaan? Syrjäiset näkevät omin silmin, miten hän älyään käyttää, jos tietäisivätkin, että hän on nerokas.

— Hm . . ehkä olet oikeassa.

He vaipuivat mietteisiinsä ja kuuntelivat nuorisoseuran sekakuoroa, joka taas oli alkanut laulaa. Laulajien joukosta kuului nyt eversti Ansamaankin tuttu ja miellyttävä barytoni.

Äkkiä tohtori huomasi, että Linda kävi kalpeaksi ja että hänen silmänsä tuijottivat miltei tajuttomina. Helmer Grahn tiesi tämän merkitsevän kohtausta, jommoiset eivät olleet tavattomia tytön elämässä, ja jolloin hän näki näkyjään. Tohtori hieman pelästyi, sillä hänestä olisi ollut tuskallista, jos rovastin tai kenen tahansa vieraan huomio olisi kohtaukseen kiintynyt; ja hän tiesi, että se Lindastakin olisi ollut vaikeata, — tätä tytön omituista taipumusta pidettiin nimittäin ankarasti salassa. — Onneksi ei kukaan mitään huomannut, ja Lindankin lovessa olo kesti vain lyhyen hetken. Syvään huoaten hän palasi tajuihinsa, näytti hetken miettivän ja lausui tohtorille hiljaa, mutta päättävästi:

— Helmer, en voi aivan hyvin. Tahdotko saattaa minut huoneeseeni?

Tohtori oli tietysti heti valmis, ja Linda pyysi rovastilta anteeksi, että hän pieneksi ajaksi poistui, luvaten pian palata. Rovasti nyökäytti isällisen ystävällisesti päätään ja unohtui taas laulua kuuntelemaan.

Helmer tarjosi käsivartensa Lindalle veljellisellä huolenpidolla, ja siihen nojaten tyttö hänen rinnallaan poistui salista, eikä kukaan näyttänyt panevan merkille heidän lähtöään.

— Helmer, kuiskasi Linda tuskissaan, kun he olivat avarassa eteisessä, — jotakin hirveätä on tekeillä, ja minun täytyy saada neuvotella kanssasi. Mennään joutuin huoneeseeni.

Helmer Grahn ei hämmästyksessään osannut mitään vastata; hän seurasi äänetönnä tytön kintereillä tämän kiiruhtaessa eteisen taustasta nousevia leveitä, matolla peitettyjä portaita toiseen kerrokseen. Hetken perästä he astuivat Lindan taiteellisesti somistettuun vastaanottokammioon, jota muuan runollinen ystävä kerran oli kunnioittanut nimellä „himmeän lilanvärinen rokokounelma“. Tämä nimitys muistui aina tohtorin mieleen, milloin hän oli huoneessa sähkövalojen loistaessa, kuten nyt, sillä sähkölamput siellä olivat taidokkaasti kasvien ja koristusten peitossa ja niistä levisi himmeä, sametinpehmeä valo, josta silmät tuntuivat nauttivan. Tohtorin mielestä Lindan kammio oli kuin pyhättö, johon oli astuttava mitä hartaimmin tuntein, eikä se tieto hänen sydämessään, että tuon pyhätön jumalatar samalla oli hänen sydämensä haltiatar, suinkaan ollut omiansa vähentämään hänen tunnelmansa hartautta. Nyt ei kuitenkaan ollut aikaa haaveiluun, sillä Linda heittäysi heti sohvan nurkkaan ja käski tohtorin istumaan tuolille eteensä.

— Helmer, hän sanoi kiihkeästi ja ääni värähteli pidätetystä tuskasta, — minun täytyy kertoa sinulle kaikki. Olen äärettömiin saakka levoton isän puolesta.

Kun Linda, joka tavallisesti oli puheessaan ja käytöksessään niin hillitty ja hiljainen, osotti tämmöistä kiihtymystä, ymmärsi hänen ystävänsä, että hätä oli käsissä.

— Kerro, kerro, hän pyysi osanottavaisesti.

— Se koskee poliittisia asioita, niitä samoja, joiden johdosta setäkin alhaalla äsken oli niin levoton. En voi ymmärtää muuta kuin että isä on niihin jollain tavalla sekaantunut — vaikka hän ei sitä avoimesti tunnusta — ja nyt häntä uhkaa vaara, josta hän ei ole tietoinen. Tänään päivällä kahvin jälkeen minulla oli näky. Äiti tuli luokseni ja sanoi: „varota isää, häntä uhkaa vaara.“ Tarkemmin ei äiti selittänyt asiata, mutta kuitenkin minä riensin isän luo kertomaan näystäni. Hän kuunteli minua kunnioittavasti, niinkuin hänen tapansa on, mutta kysymyksen vaarasta hän löi kerrassaan leikiksi. Hän sai minutkin rauhotetuksi, mutta sitten tuli nimismies Hormio asialle, joka koski sekä minua että isää . . .

— Aa, nimismies Hormio. Hän ei ole meillä näkyntykään tänä iltana . . .

— Ei, hänen ei sopinut tulla. Saat kuulla. Nimismies alkoi kosimalla minua —

— Kosimalla! Hormio kosi sinua! Oliko mies kadottanut järkensä?

— En tiedä, mutta kohteliaisuutensa ja kaiken hienotunteisuuden hän oli kadottanut. Alussa en ymmärtänyt mitään, mutta vähitellen minulle selvisi hänen tarkoituksensa. Hän tietää jotakin isästä, jota hän virkatoimissaan voi käyttää isälle vahingoksi, — nyt olen varma siitä, että se on poliittista laatua ja että hän voisi antaa isän ilmi venäläisille. Mutta koska hän pitää itseään meidän talomme ystävänä, tuli hän ehdottamaan sovintokauppaa: jos minä menen hänelle vaimoksi, pelastaa hän isän vaarasta. Voitko kuvitella sitä alhaisuutta?

— Sehän oli konnamaista! Miksei hän heti kääntynyt vain isäsi puoleen? Vaan tahtoi sinut lunnaiksi, hävytön! Sinä tietysti kieltäydyit kunniaasi?

— Olisiko muu ollut mahdollista? Mutta jos tietäisit, Helmer, missä tuskassa olen ollut! Olenko myynyt isäni oman itseni lunnaiksi? Olisiko minun sittenkin pitänyt suostua Hormion pyyntöön?

— Linda! pääsi tohtorin huulilta niin nuhtelevan rukoilevalla äänenpainolla, että tyttö katsahti häneen silmät suurina. — Tarkotan, että se olisi ollut anteeksiantamaton rikos, kiiruhti tohtori selittämään. — Hormion salaisuus on ehkä hyvinkin vähäpätöinen. Hän tahtoi pelottaa sinua ja vetosi rakkauteesi isääsi kohtaan, koska hän tiesi mahdottomaksi vedota rakkauteesi häntä itseään kohtaan.

— Älä sano niin, Helmer, ei tämä asia ole vähäpätöinen. Kyllä nimismiehellä saattoi olla jokin hyvä ja rehellinenkin tarkoitus auttaa meitä, vaikka hänen ahneutensa ja kunnianhimonensa petti hänet vaatimaan vastapalvelusta. Ei hänkään olisi uskaltanut ehdottaa niin suurta vastapalvelusta, ellei hän olisi tiennyt oman palveluksensa olevan kallisarvoisen . . . Ja kuulehan, mikä lopulta selvitti minulle koko pulman. Äsken tuolla alhaalla minulla taasen oli näky. Näin Hormion. Hän oli puheissa ryssän kanssa. Se näky ei olisi minulle tullut, ellei tuo keskustelu koskisi meitä, s. o. isää. Mitähän he siinä päättivät? Varmaankin jotakin hirveätä isää vastaan . . . Oi Helmer, mitä nyt on tehtävä? En voinut pidättää näkyäni niin kauan, että olisin päässyt perille heidän juonestaan . . . Sano, Helmer rakas, pitäisiköhän sinun vaivuttaa minut uneen, että sillä tavalla, keinotekoisien selvänäköisyyden avulla, ottaisimme selvää asiasta? Mitä arvelet, ystäväni?

— Olen kyllä valmis tekemään mitä tahdot, mutta olisikohan clairvoyancesta nyt hyötyä? Jos Hormio ja tuo toinen puhuvat keskenään venettä, et ymmärrä heidän puhettaan. Ja onhan sitä paitsi mahdollista, että heidän keskustelunsa jo on päättynyt . . . Missä olit näkevinäsi heidän puhuvan?

— Nimismiehen huoneessa, ellen erehdy . . . Mutta oletko varma siitä, että nimismies osaa venäjänkieltä?

— Ainakin hän jonkun verran sitä osaa. Kyllä hän varmaan raha- ja ilmiantokeskustelussa toimeen tulee . . .

— Mitä sitten on tehtävä, Helmer? Jos ei meillä ole mitään todistuksia, ei isä usko. Hän vain nauraa kaikelle niinkuin äsken . . . Ja minä tunnen, että tämä on perin vakavaa . . .

— Linda rakas, jos kuitenkin koettaisimme puhua isällesi . . . Mielestäni sinun näkysi jo itsessään on todistus . . .

— Voi, voi, kun nuo vieraatkin ovat tuolla . . . Jos voisimme kätkeä isän tänne nyt heti . . . Ehkä on paras puhua hänelle . . . Jokainen minuutti on kallis . . . Kuule, Helmer, jos minä rientäisin sanomaan isälle, että hän tulisi tänne, ja sinä odottaisit täällä? Minä pidän seuraa vieraille sillä aikaa. Muuten luulen, että he kohta alkavat lähteäkin . . . Varmasti juovat jo teetä . . . Sano, Helmer, teenkö niin? Sinä jäät tänne?

— Jään tietenkin, jos niin tahdot.

— Ja sinä puhut isälle?

— Puhun.

— Ja olet selvillä asiasta ja asian vakavuudesta?

— Olen, Linda.

— No, sitten lähden . . . Ja kun vieraat poistuvat, tulen tänne, jos te silloin vielä olette täällä . . .

Ovi sulkeutui hänen jälkeensä, ja tohtori jäi yksin huoneeseen odottamaan; nyt vasta hän pani merkille, että kuoron laulu kuului alhaalta himmeästi tänne ylös. Hän koetti luoda järjestystä ajatuksiinsa ja tunteihinsa. Hän huomasi, kumma kyllä, olevansa enemmän kiihdyksissä siitä ajatuksesta, että Hormio oli röyhkeällä tavalla loukannut Lindaa, kuin siitä, että setä Ansamaata uhkasi nimetön vaara. Hän moitti itseään kylmyydestä, mutta selitti samalla itselleen, että Hormio oli menetellyt anteeksiantamattoman hävyttömästi. Hän — Helmer — tiesi todella rakastavansa Lindaa, mutta ei hänen päähänsä olisi pälkähtänytkään puhua rakkaudestaan Lindalle, ennenkuin hän olisi voinut huomata joitain merkkejä Lindassakin toveruutta ja sukulaisuutta lämpimämmistä tunteista. Vihdoin hän tynnytti itseään sillä ajatuksella, että eihän Hormio Lindaa rakastanutkaan: koko kosiminen oli paljasta juonta — ja rahat taustalla näyttelivät epäilemättä suurinta osaa.

Tahdonponnistuksella hän sitten käänsi ajatuksensa eversti Ansamaan asiaan. Siinä oli varmaan, kuten Linda uskoi, jotain sangen vakavaa takana. Mutta mitä? No, sehän ei oikeastaan liikuttanut häntä, se oli sedän oma yksityisasiä. Hänen velvollisuutensa oli vain puhua, niinkuin oli luvannut.

Hän heräsi mietteistään siihen, että ovi aukeni ja eversti Ansamaa astui huoneeseen.

— Halloo, Helmer, mitä tämä merkitsee? Linda hiipii luokseni kuin pakeneva indiaani ja kuiskaa korvaani, että minun heti välttämättä on mentävä hänen kammioonsa, jossa tohtori minua odottaa . . . Ilveiletkö kanssani vai mitä? Täällä sinä naimaikäinen mies olet nuoren tytön kaikkein pyhimmissä — onko teillä ollut lemmen kohtausta? oletko kosinut? tahdotko siunaukseni? . . . Tapasi pyytää sitä on verrattain omituinen!

Everstin ääni oli hilpeä kuten tavallisesti — ehkä hieman liian hilpeä, ajatteli Helmer.

— Suo anteeksi, setä Olavi, että vaivaamme sinua, mutta leikki on mielestämme kaukana . . .

— Well, sinulla on siis tärkeä ja kiireellinen asia?

— On, mutta etkö sinä istu?

— Olkoon menneeksi, mutta ymmärräthän — vieraat tuolla alhaalla . . .

— Koetan olla mahdollisimman lyhyt . . . Linda on kertonut minulle kaikki, mitä tänään on tapahtunut. Minun ei tarvitse siinä viivähtää . . . Me olemme molemmat, sekä Linda että minä, vakuutetut siitä, että jokin salaperäinen vaara sinua uhkaa. Vaara, joka on poliittista laatua . . .

— Mitä syytä teillä on semmoiseen uskoon?

— Lindalla oli vallan äsken uusi näky. Hän näki Hormion keskustelemassa ryssän kanssa. Ei mitään muuta, mutta hän huomautti aivan oikein, että se näky ei olisi hänelle tullut, ellei noiden kahden miehen keskustelu olisi koskenut meitä, s. o. ensi kädessä sinua, setä. Linda kyllä ehdotti, että olisin hypnotisoinut hänet ja että sillä tavalla olisimme koettaneet ottaa selvää asiasta, mutta minä ehdotin, että ensin puhuisimme sinun kanssasi.

Jos tohtori oli odottanut vastaväitteitä everstin puolelta, niin hän pettyi. Eversti Ansamaa istui mykkänä ja miettiväisenä. Hänen ilmeensä oli läpeensä vakava.

— Teit oikein, Helmer, hän vihdoin puhkesi sanomaan, — aivan oikein siinä, että heti ilmoitit minulle asiasta. Kiitän sinua. Nyt ei meillä ole aikaa pitempiin keskusteluihin. Laskeutukaamme alas vieraiden luo. Hillitse levottomuutesi ja uteliaisuutesi. Tahdon vielä tänä iltana puhua kanssasi. Ehkä Lindankin kanssa. Ollaan nyt vain rauhallisia . . . Tule, mennään alas.

Nyt Helmer näki ja tiesi, että jotakin oli tekeillä. Mutta hänen täytyi ihailta everstin rauhallista tyyneyttä. Sanaakaan sanomatta hän nousi ja seurasi Lindan isää alakertaan.

Puoli tuntia myöhemmin eversti, hänen tyttärensä ja tohtori Grahn istuivat kolmisin Lindan pienessä salongissa. Vieraat olivat poistuneet, nähtävästi iloisina ja hyvällä mielellä, monet vakuutellen, että illan keskustelu oli ollut omiansa varmistamaan heitä valtiollisissa mielipiteissään, tai että he olivat saaneet uusia herätteitä ja siksi toivoivat samanlaisen tilaisuuden pian uudistuvan. Heidän mentyänsä oli eversti Ansamaa ilmottanut haluavansa keskustella Lindan ja Helmerin kanssa.

— Helmer kertoi minulle toisesta näytästä, Linda, ja koska sekin oli epämääräinen, ehdottaisin, että ottaisimme selon asiasta. Onko sinulla mitään sitä vastaan, lapseni, että pannaan toimeen selvänäköisyyskoe? Oletko liian väsynyt antaaksesi tohtorin hypnotisoida sinut?

Linda oli selittänyt isänsä ehdotuksen johdosta olevansa valmis mihin tahansa, ja kuten sanottu, nyt he olivat parhaillaan kolmisin hänen huoneessaan.

Linda oli mukavassa asennossa leposohvalla, silmät suljettuina, tohtori istui tuolilla hänen vierellään, käsissään tytön oikea kämmen. Eversti taas istui loitommalla pianotuolilla. Kaikki olivat ääneti, miehet kunnioittavasti odottaen, että nuoren tytön ihmeellinen kyky alkaisi itsestään toimia.

Oikeastaan on väärin puhua hypnotismista näiden näytteiden yhteydessä; sitä sanaa käytettiin vain paremman puutteessa. Lindaa ei näet vaivutettu uneen; hän oli täysin hereillä, tohtori vain ajatuksellaan ja tahdollaan auttoi häntä „sulkemaan ulkonaisia aistejaan“. Se oli jonkinlaista suggestionia, joka antoi tukea Lindan omalle autosuggestionille. Pienestä pitäen oli Lindalla ollut tämä niin sanoaksemme mediumistinen kyky, jonka hän oli äidiltään perinyt, ja joka ei ole tavaton Amerikassa. Se oli alussa toiminut ainoastaan omavaltaisesti, langettanut tytön silloin tällöin odottamatta ja näennäisesti ilman syytä „loveen“, vienyt hänen sielunsa henkimaailmaan ja näyttänyt sille monenlaisia salatuita asioita. Ymmärtämättömät vanhemmat olisivat pitäneet tytön kohtauksia sairaustapauksina ja käyttäneet häntä yhtä ymmärtämättömissä lääkäreissä. Onneksi sekä Lindan äiti että hänen isänsä olivat osanneet katsella hänen kykyänsä toisilla silmillä ja auttaneet sen kehitystä niin luonnolliseksi kuin mahdollista. Vielä Linda ei ollut saanut sitä täydellisesti valtaansa, vaikka hänen välistä onnistuikin itse asettua tarvittavaan tilaan. „Aivojen tyhjentäminen“, kuten hän sitä nimitti, ei ollut hänelle helppoa. Herättääkseen toimintaan sisäistä aistimuskyykyään eli selvänäköisyyttään täytyi hänen näet sulkea ulkonaiset aistit, olla mitään näkemättä, kuulematta j. n. e., ja — mikä oli kaikista vaikeinta — lakkauttaa omat ajatuksensa. Pieninkin kiihtymys teki tämän mahdottomaksi, ja hän kykeni sentähden ani harvoin omin voimin suorittamaan aivojensa tyhjentämisen. Mutta parina viime vuotena oli hänellä ollut suurta apua Helmer Grahnista, jonka tyyri, hieman hidas, mutta uppo rehellinen ja luotettava persoonallisuus vaikutti häneen erinomaisen rauhottavasti. Tohtori oli kerran Lindan sairastaessa päässyt hänen omituisuutensa perille, — jota muuten pidettiin visusti salassa, — ja vaikka hän alussa lääkärinä oli sekä ihmetellyt että epäillyt ja epäillyt enemmän kuin ihmetellyt, oli hänen lopulta täytynyt myöntää, että asiassa oli perää. Kuten tämmöisissä tapauksissa on pakko käydä, silloin kun rakkaus on ohjaksissa, muuttui skeptisismi mitä sydämellisimmäksi ihailuksi, ja Lindan salaperäinen kyky oli nyt tohtorin silmissä kirkkain helmi hänen hyveittensä ja täydellisyyksiensä diademissa. Hän oli sentähden aina valmis auttamaan ja lisäämään tytön henkistä voimaa omalla harjotetulla tahdollaan ja keskityskyvylään.

Tarkotus oli tällä kertaa, että Linda sisäisellä näkemiskyvylään hakisi käsiinsä nimismiehen ja ottaisi selvää hänen hommistaan. Kymmenkunnan minuuttia kestäneen vaihtelun jälkeen hän alkoi puhua. Hänen lauseensa olivat lyhyitä ja katkonaisia, pienten paussien keskeyttämiä.

— Nyt tunnen olevani nimismiehen luona . . . En näe mitään selvästi, on niin sumuista . . . Sumu

hävneee . . . Nyt erotan huoneen, kyllä olen nimismiehen kodissa . . . Hän on yksin, istuu kirjoituspöytänsä ääressä . . . Lamppu palaa pöydällä . . . Hän on hyvin kärsivän näköinen . . . Hän ottaa lompakon taskustaan avaa . . . etsii lompakosta paperin . . . Minä tunnen, että hän on omantunnon tuskissa . . . kunpa osaisin nähdä, mitä hän ajattelee . . . Odottakaapa . . . Hän kuohuu vihasta . . . Ketä kohtaan? Koetan katsella . . . Ah, isää!

Linda huudahti ja oli vähällä tempaista kätensä tohtorin kourista. Mutta tohtori oli varuillaan eikä päästänyt irti hänen kämmentään.

— Rauhotu, Linda, rauhotu. Kaikki riippuu siitä, että säilytät mielenmalttisi. Mitä Hormio isästäsi ajattelee?

Linda huokasi syvään useampia kertoja, ennenkuin jatkoi.

— Älä pyydä, en osaa katsella . . . En ainakaan vielä . . . Hänen vihansa oli niin ruma . . . Koetan seurata hänen liikkeitään . . . Nyt näen taas . . . Hän istuu yhä pöytänsä ääressä . . . Hän on levittänyt paperilapun eteensä pöydälle . . . Hän silmäilee sitä . . . vihaisen näköisenä . . . Hän naputtelee nyrkillään pöytään Hän mumisee jotakin itsekseen . . . Aa, minä kuulen . . . Hän sanoi: „sinä petit minut, eversti, mutta minä olen kostanut!“ . . . Ah, sydäntäni, ah, sydäntäni . . . Koetan, koetan rauhottua, älä pelkää, Helmer . . . Tahdon nähdä, mikä tuo paperi on, joka on hänen edessään . . . käsi on sitä peittänyt . . . nyt näen . . . mitä? se on vekseli, se on shekki . . . samanlaista shekkipaperia, jota isä käyttää . . . tahdon . . . lukea . . .

— Jo riittää! keskeytti eversti lähestyessä. — Etkö sinä, Linda, voisit mennä ajassa taaksepäin?

Mutta näkijä ei kuullut. Hän jatkoi puhettaan häiriintymättä, melkein kiihkeästi.

— Tahdon lukea . . . odottakaa . . . se on vaivaloista . . . mutta nyt . . . „Utbetalas åt herr Antero Hormio femtiotusen kronor . . . Jarl Dagobert“ . . . Isä, isä, mitä sinä olet tehnyt? Mitä varten?

Hän huudahti viimeiset sanansa epätoivon tuskalla ja lyyhistyi tyynylle kuolon kalpeana.

— Linda! lausui tohtori rohkaisten, mutta tyttö ei kuullut. Hän makasi tajuttomana sohvalla. Silloin tohtori päästi hänen kätensä ja ryhtyi sensijaan herättämään pyörtynyttä. — Setä Olavi, ole hyvä ja tiedustele, onko heillä tarjoilussa vielä kuumaa teetä tai kahvia, ja käske tuomaan joutuin, hän puheli everstille, samalla kuin hän taitavalla kädellä, vaikka hellävaroen, aukaisi näppäimistä Lindan hameenliiviä, jotta hengitys kävisi helpommasti, ja piteli ruumista niin että pää oli retkallaan taaksepäin, jotta veri siihen juoksisi. Hän ei ehtinyt katsoa taakseen, miten eversti suoritti tehtävänsä, mutta kuuli, että ovesa käytiin.

Pian Linda heräsikin tainnoksista. Tohtori laski hänet hellävaroen takaisin sohvatyynylle ja hymyili rauhottavasti mutta samalla ujosti, kun Linda ihmetellen ja kysyvästi katsahti ympärilleen.

— Missä on isä? kysyi tyttö.

— Hän meni hakemaan jotain lämmintä juotavaa sinulle.

— Miksei hän soittanut?

— Kas! ihmetteli tohtori, joka nyt vasta älysi, että everstin poistuminen oli ollut tarpeeton.

Mutta samassa koputettiin ovelle ja Mari toi tarjottimella kupin höyryävää teetä.

— Sepä hyvä, sanoi tohtori nousten paikaltaan ja otti tarjottimen Marin kädestä. — Kiitoksia, kyllä me nyt tulemme toimeen.

— Tietääkö Mari, missä eversti on? kysyi Linda.

— Eversti on puhelimesta . . . tuossa käytävässä, vastasi tyttö hieman ällistyen.

— Kiitos.

Palvelijatar meni, ja tohtori tarjosi Lindalle teetä, joka näkyi vaikuttavan virkistävästi.

— Luuletko, että isä palaa?

— Tietysti, vastasi tohtori, vaikkei hän ollut suinkaan varma mistään. Hän oli äärimmilleen hämmästynyt. Tuo shekki Lindan näyssä oli täydellinen arvotus, ja hän oli äsken pannut merkille, että setä Olavi oli koettanut keskeyttää Lindaa.

— Menisitköhän katsomaan, missä isä viiptyy? kysyi tyttö puoleksi pyytäen. Näkyi, että hän oli tietoinen kaikesta ja selvästi muisti, mitä oli tapahtunut.

— Voinhan mennä, vastasi Helmer nousten, mutta samassa ovi aukeni ja eversti Ansamaa palasi huoneeseen.

— Suokaa anteeksi, lapset, että poistuin, sanoi hän, — se aiheutui sinun näystäsi. Ymmärsin, että Hormio epäili shekkiäni vääräksi, kun en muistanut ilmoittaa hänelle, että Tukholman pankissa käytän nimeä Dagobert. Sentähden kiiruhdin puhelimeen.

Hänen äänensä ja katsantonsa oli niin avomielisen iloinen ja rauhallinen, että molemmat nuoret tunsivat hämmästyksensä yhä kasvavan.

— Isä, isä, mitä varten sinä kirjoitit Hormiolle viidenkymmenen tuhannen kruunun pankkichekin?

— Well, tyttöseni, sanoi eversti ja istuutui, — en aikonut sitä ensin sinulle kertoa, mutta koska olet semmoinen Sherlock Holmes, ettei mikään pysy salassa sinun katseeltasi . . . Well, täytyyhän sinun myöntää, ettei viisikymmentä tuhatta ole suurikaan lohdutus miehelle, joka oli toivonut saavansa sinut ja kaupan päälle koko meidän omaisuutemme . . .

Ja eversti nauroi sydämellisesti.

— Mitä tarkoitat, isä? Oletko antanut nimismiehelle rahaa, että hän heittäisi toiveensa minuun nähden? . . . Mutta minähän jo annoin hänelle rukkaset! . . . Ja koska se sitten tapahtui?

— Koska? Tänä iltana. Hän kävi puheillani juhlamme aikana.

— Isä, sinä salaat jotain. Tässäkin piilee jotain. Myönsithän itsekin tänään päivällä, että sinulla oli salaisuus. Miksikä sen peität? Miksemme saa olla siitä osalliset, minä ja Helmer? Minä olen sinun tyttäresi, Helmer on lähin ja ainoa sukulaistemme, luuletko, että me sinut pettäisimme? Emmekö ole sinun parhaimmat ystäväsi? Kuinka sinulla on sydäntä, isä, antaa minun tällä tavalla kärsiä?

Linda rukoili äänellään yhtä paljon kuin sanoillaan, ja tohtori tunsikin merkittävän liikituksen sydämessään, kun tyttö tällä ihmeellisellä hetkellä teki hänestä vertaisensa ja liittolaisensa. Hän olisi tahtonut langeta polvilleen tytön eteen ja vanhoa palvelevansa häntä ikuisesti pyytämättä muuta palkkaa kuin tämän ainoan

taivaallisen tunnustuksen.

Eversti oli käynyt perin totiseksi. Hän istui kotvan aikaa mietteissään, katsellen vuoroin tyttärtään, vuoroin nuorta tohtoria, jonka kasvoja hän luki kuin avattua kirjaa, ja lausui sitten puoliääneen:

— Ymmärrän, että teillä on mielestänne syytä moittia minua . . . Olin jo päättänytkin ilmaista asian teille . . . Olisin sen aikoja sitten tehnyt, ellei minua olisi sitonut vaitiolon vala ja ellen teidän itsenne takia olisi pitänyt parempana vaieta. Sillä kun nyt kerron teille salaisuuteni, joudutte vaikeaan asemaan . . .

Hän keskeytti puheensa hetkeksi, ja toiset odottivat jatkoa mitä suurimmalla jännityksellä.

— Te olette molemmat jo ymmärtäneet, että salaisuuteni on valtiollista laatua . . . Pitkiin selityksiin ei minun tarvinne ryhtyä . . . Kuulun salaiseen poliittiseen järjestöön, jonka päämääränä on Suomen valtiollinen itsenäisyys . . . Te tiedätte, etten ole koskaan rakastanut venäläisiä. Venäjä ei sovi Suomen isännäksi. Suomi hoitakoon itse omat asiansa . . . Nykyisen sodan kautta uskomme varmasti tämän päämäärän tulevan saavutetuksi. Europan olot tulevat sitä vaatimaan. Mutta Venäjän imperialistiselle politiikalle ei ole edullista kadottaa Suomi. Sentähden Venäjä ei vapaaehtoisesti luovu tästä maasta, mutta se tulee siihen pakotetuksi. Saksalle Suomen erottaminen Venäjän valtakunnasta sitä vastoin on edullinen, ja sentähden voimme itsenäisyyspyrkimyksissämme odottaa myötätuntoa, ymmärtämystä, jopa avustustakin siltä taholta. Luonnollista on näin ollen, että innolla seuraamme Saksan sotaisia voittoja ja soisimme kaikesta sydämestämme, että kykenisimme Saksaa auttamaan . . . Tällainen puhe on teille raskas kuulla, te kun ette ollenkaan hyväksy sota. Mutta minulle, vanhalle soturille, on aivan luontaista luottaa sotaan ja sodan saavutuksiin. Missä olisi Cuban vapaus tällä hetkellä, ellei se olisi taistellut itseänsä vapaaksi espanjalaisten kahleista? Ei Suomenkaan vapaus tule meille paljaana lahjana ylhäältä. Täytyy meidänkin taistella ja uhrata itsemme ja omaisuutemme Suomen vapauden puolesta. Mutta se onkin ihanne, jonka puolesta kannattaa kuolla — eikä ainoastaan kuolla, vaan myös kärsiä. Minä ihailen ja kunnioitan niitä suomalaisia nuorukaisia, jotka rakkaudesta isänmaahansa ovat lähteneet Saksaan valmistaakseen Suomelle valoisampaa tulevaisuutta! Heidän uhriensa ei mene hukkaan. Joskin nyt heidän tekoaan kammotaan, tullaan sitä kerran siunaamaan . . . Ja minä olen lukeva ainaseksi kunniakseni, että olen osannut olla heille avullinen siinä jalossa työssä!

Eversti Ansamaa oli alussa puhunut tunnustellen, ikäänkuin tuomareinsa edessä, mutta lopulta hänen kasvonsa loistivat suurta sisäistä vakaumusta ja riemua. Hämmästyksensä ohella tunsu tohtori aivankuin häpeätä siitä, että tuossa hänen edessään oli vanha mies, jonka tunteet olivat voimakkaat, jalot ja idealistiset kuin nuorukaisen, joka osasi rakastaa ja vihata paljon, paljon kiihkeämmin ja voimakkaammin kuin hän, joka oli melkein puolta nuorempi. Ei Lindakaan osannut muuta kuin syvimmästä sielustaan ihaila ja rakastaa isäänsä. Mutta hirmun kuiluna aukeni hänen eteensä se vaara, johonka isän salaisuus voisi heidät kaikki syöstä. Hän ei jaksanut uskoa sotaan ja sen kautta saavutettavaan onneen, vielä vähemmin siihen hirmuiseen askeleeseen, minkä isä oli ottanut liittyessään tuohon pelottavaan salaiseen järjestöön.

— Minun täytyy nyt pakostakin, kuului taas everstin ääni, — vaatia teiltä vaitiololupaus. Te käsitätte, että näistä asioista ei voi hiiskua sanaakaan.

— Sehän on selvä, isä, vastasi Linda ja lupauksensa antoi myöskin Helmer. — Olen niin kiitollinen, isä, että kerroit tämän meille. Minun on paljon helpompaa olla nyt, kun tiedän totuuden . . . Mutta hirveälle vaaralle olet asettanut itsesi alttiiksi, rakas, rakas isä . . .

— Mitä minun vaarastani, lapsi! Olen vanha sotamies, en pelkää mitään itseni puolesta, mutta tunnustan, että joskus olen ollut levoton sinun puolestasi, Linda . . . he voisivat ehkä tehdä sinullekin jotakin, jos saisivat minut käsiinsä . . .

— Ei, isä, älä siitä ole huolissasi. Mitä he yksinäisellä, heikolla naisella?

— Sentähden olenkin tahtonut pitää sinut kaiken ulkopuolella. Mikä nyt on tapahtunut, on tapahtunut olojen pakosta, sen te voitte todistaa molemmat.

— Täydellisesti, setä Olavi, myönsi tohtori. — Enkä voi sanoin ilmaista kuinka kiitollinen olen luottamuksestasi . . . Mutta suotko minun tehdä periaatteellisen kysymyksen?

— Ole hyvä.

— Oletko koskaan, setä Olavi, ja onko tuo mainitsemasi salainen järjestö koskaan tullut ajatelleeksi Anjalan liittoa? Eikö Sprengtportenilla ollut sama ihanne kuin teillä: Suomen itsenäisyys? Eivätkö hän ja hänen miehensä erehtyneet keinoistaan, kun Ruotsin vallan aikana turvautuivat Venäjän apuun? Ja eikö nykyinen liitto tee itseään syyppääksi samaan erehdykseen, etsiessään apua taas vieraalta vallalta?

— Kuka sen on sanonut, että Anjalan miehet olivat väärässä? vastasi eversti innokkaasti. — Eikö päinvastoin historia ole todistanut heidän arvostelleen ajan merkkejä oikein? Sprengtporten oli todellinen isänmaan ystävä. Tietysti Anjalan liitto sai valtiopetoksen leiman, kun ei siinä onnistuttu. Myöhemmin kuitenkin kävi niin kuin Anjalan miehet olivat laskeneet. Ruotsi ei kyennyt hallitsemaan Suomea. Itsenäisyyttä Suomi tosin ei silloin vielä saavuttanut, mutta Suomen kansa ei siihen ollut valmiskaan. Vasta viime vuosisadalla heräsi Suomessa kansallistunto, vasta nyt on kansa kypsä ottamaan vastaan itsehallinnon.

— Mutta jos käy, niinkuin sata vuotta sitten kävi?

Suomi ei joudu itsenäiseksi, vaan toisen vieraan vallan alle! Mikä estäisi Saksaa pitämästä Suomea valloitusmaanaan, jos sen avulla pääsemme irti Venäjästä?

— Katso, Helmer, on olemassa historiallinen oikeus ja historiallinen kehitys. Ajat eivät tänään ole samat kuin sata vuotta sitten. Historia ei tänään suvaitse, että Suomi vaihtaa isäntää, vaan että Suomi tulee vapaaksi. Suomen kansa sen itse tietää ja tuntee. Se ei enää tahdo olla orjana. Anna sen hetkeksi herätä vapauden tuntoon — eikä se enää siitä luovu. Se kuolee mieluummin.

„Tuossa miehessä on uskoa“, ajatteli tohtori itsekseen, ja Lindakin tunsu hetkeksi kuin suuren mahtavan siiven suhinan, joka pyyhkäisi mennessään kaikki huolet ja pelot.

— Uskokaa minua, lapset, ei ole hätää enää maailmassa. Uusi aika on tulossa, kansojen vapauden aika. Venäjällekin teemme vain palveluksen, kun tahdomme siitä irti. Venäjän täytyy kyllä paljon oppia ja paljon kärsiä, ennenkuin se ihmistyy, mutta eihän senkään kansa ole ikuisesti kadotettu . . .

— Isä, isä, sinun ajatuksesi ovat huumaavia, mutta älkäämme unohtako nykyistä tilannetta! . . . Emme ole vielä yhtään puhuneet vaarasta, joka sinua tällä hetkellä uhkaa . . . Sano, mitä luulet nimismiehen tehneen? Onko hän antanut sinut ilmi venäläisille? Oi kauheata!

— En tiedä, mutta onhan se mahdollista kaikesta päättäen . . . Hän on jollain tavalla saanut vihiä asioista . . . Ymmärrättehän, että annoin rahallista tukea hänen omalletunnolleen, ettei hänen tarvitsisi myydä maatansa Suomen vihollisille . . . Mutta jos hän sittenkin . . . Äsken soitin hänelle, ja hän tuntui sangen hämmästyneeltä, kun sanoin, että shekin allekirjotus kyllä oli oikea . . . Mutta kun kysyin, oliko hän epäillyt minun pettäneeni häntä ja sen johdosta johonkin toimenpiteeseen ryhtynyt, ei tullut vastausta, vaan yhteys katkesi. Soitin uudestaan, vaan en päässyt enää nimismiehen luo. Lienee tullut kontakti-vika . . .

— Tai jos nimismies ei tahtonut, ei osannut vastata, isä! Jos hänen omatuntonsa soimasi häntä, jos hän jo oli ilmottanut viranomaisille!

- Saattaa niinkin olla.
- Mutta mitä silloin on tehtävä, isä?
- Ei mitään, rakas Linda. Sinun ei ainakaan tarvitse mitään tehdä eikä edes ajatella asiaa. Minä en sittenkään usko mitään vaaraa olevan . . . Korkeintaan kotitarkastus! Well, tulkoot, eivät löydä mitään.
- Jos vangitseisivat sinut?
- Ei ilman todistuksia, lapseni . . . Enkä minä niin vain anna vangita itseäni . . .
- Mitä aiot tehdä? kysyi Linda pelästyen.
- En mitään, en mitään . . . Tarkotan vain, että vaikka pelkäämättä vastaan teoistani ja mielipiteistäni, ei minuakaan huvittaisi turhan päiten joutua venäläisten vangiksi . . . Olen tietysti mahdollisimman varovainen . . . Mutta mitä näen? Kello on kohta puoli yksitoista! Jo on aika mennä levolle. Me jätämme sinut nyt, Linda, tohtori ja minä. Ole sinä vain rauhallinen ja pane maata . . .

Koska ei Lindakaan tiennyt, mitä uusia päätöksiä enää olisi voitu yhdessä tehdä, toivotti hän hyvää yötä isälle ja Helmerille ja päätti miettiä yksikseen.

Herrat poistuivat. Käytävässä pisti eversti kätensä toisen kainaloon ja puhui hiljaisella äänellä heidän laskeutuessaan alakertaan:

- Helmer, minä tiedän, että sinä rakastat Lindaa, ja minä olen siitä iloinen. Jos minulle jotakin tapahtuisi, luotan sinuun, ettet lastani jätä. Minä testamenttaan hänet sinulle, Helmer, jos kohtalo minut korjaa.

Nämä sanat lausuttiin mitä yksinkertaisimmalla tavalla, mutta Helmer tunsu, kuinka ne järkyttivät hänen sieluaan, tunkivat häneen luihin ja ytimiin saakka. Kyyneleet nousivat hänen silmiinsä, mutta hän ei saanut sanaakaan suustaan. Puristi vain lujasti toisen kättä.

Yksin jäätyään Linda lankesi polvilleen sohvan viereen. Kädet ristissä tyynyllä hän painoi päänsä käsien varaan ja kokosi ajatuksensa rukoukseen, kuten vanha tapansa oli. Hän viipyi kauan siinä asennossa. Kun hän vihdoinkin nousi, olivat hänen silmänsä kyynelistä kosteina, mutta kasvojen ilme oli luja ja päättäväinen. Hän tiesi nyt mitä tehdä. Isä oli pyytänyt, ettei hän mitään ajattelisi eikä olisi levoton, mutta kuinka se enää olisi mahdollista? Nyt ei enää ollut kysymys epävarmasta ja tuntemattomasta vaarasta, nyt vaara oli tietty ja tunnettu, kauhea vaara, joka uhkasi millä hetkellä hyvänsä ja saattoi paisua kuinka suureksi tahansa. Isä oli ainoa ihminen maailmassa, jota Linda koko sydämeästään tiesi rakastavansa, ja hänen kallis velvollisuutensa oli selvä. Hinnalla millä hyvänsä hänen täytyi koettaa pelastaa isä. Ja nyt kun hän näki tien edessään selvänä, nyt hän tunsi itsensä tyyneksi ja rauhalliseksi.

Hän soitti, ja palvelijattaren ilmestyttyä ovelle hän lausui:

— Olisiko Mari niin ystävällinen ja toisi tänne päällysvaatteeni. Olen ollut pahoinvoipa ja tunnen, että minun täytyy kävellä hiukan ennen maatapanoa. Mutta en tahdo häiritä everstiä, vaan tulen kyökin puolelta ulos.

Mari ymmärsi. Hän hiipi varovasti portaita alas, otti eteisestä neitinsä tavarat ja palasi takaisin yhtiä hiljaa.

— Ei suinkaan Mari ketään kohdannut? kysyi Linda ovella päästäessään tytön kantamuksineen huoneeseen.

— En ketään, vakuutti uskollinen palvelijatar ja ryhtyi auttamaan vaatteita Lindan ylle. — Mutta jaksako neiti nyt lähteä kävelemään, kun ei ole terve? Ei suinkaan neiti yksin lähde? . . . Kyllä minä tulen mielelläni mukaan . . . Puutarhassako neiti kävelee?

— Kiitos, rakas Mari, kyllä jaksan hyvin yksinkin . . . Nythän on kuutamona ulkona. Menen maantielle ja kävelen kirkolle päin . . .

— Puhuvat, ettei ole aina turvallista iltaisin naisten liikkuu. Venäläiset sotamiehet kuuluvat joskus hätyyttäneen . . .

— Tyhjää puhetta, lapseni . . . kas niin, kiitos . . . nyt kun vielä saan nuo päällyskengät jalkaan, olen valmis.

— Neiti on hyvä ja istuu, niin minä asetan kengät . . . Mutta jos sentään saattaisin neitiä. Tai jos ei neiti minusta huoli, niin jos Mattsson . . .

— Mari kulta, miksen sinusta huolisi, jos se olisi tarpeen? Mutta turhaa se on . . .

— Niinkuin neiti tykkää.

Tytön äänessä kuvastui pettymys, ja Linda muutti äkkiä mielensä.

— Kuulehan, Mari, jos sittenkin tulisit, hän sanoi hymyillen. — Jos todella olet levoton puolestani, niin tule mukaan! Yhdessä me ainakin voimme pelottaa kutsumattomat kavaljeerit tiehensä . . .

Marikos tästä oli mielissään, ja jo kymmenen minuuttia myöhemmin kulkivat molemmat tytöt rinnatusten maantiellä. Oli lumoavan kaunis kuutamoinen pakkasyö. Lumi narisi jalkojen alla, huurteinen hongikko tien varsilla kimalteli kuin taikalinna, ja korkealla ylhäällä vilkkuivat tähdet tummalla taivaalla.

Linda hengitti syvään. Raikas ilma antoi verelle uutta elinvoimaa.

— Tuntuu niin hyvälle kävely tässä ihanassa luonnossa, hän puheli toverilleen, — tämmöisellä ilmalla voisi olla ulkona vaikka koko yön.

— Jatketaanko matkaa kirkonkylään saakka? uteli Mari.

— Jatketaan, eihän sinne ole kuin pari kilometriä . . . Muuten tahdon sanoa sinulle, Mari, että minulla on sinne asiaakin. Osaatko säilyttää salaisuuksia? Tästä ainakaan et saa kellekään puhua.

— Enköpä osanne? vastasi nuori palvelijatar veitikkamaisesti, mutta hänen silmissään paloi myötätuntoisen ymmärtämyksen tuli.

— Niin, olethan sinä vanha uskottu ystäväni, Mari kulta, sanoi Linda hellästi. — Meillä on ollut monta yhteistä salaisuutta . . .

— Senpä takia ihmettelinkin, että neiti nyt tahtoi olla niin salaperäinen . . . lähteä yksin yöllä muka kävelyille . . . Näinhän toki, että neitiä painoi suru. Eikö Mari enää kelpaakaan, ajattelin itsekseni, jakamaan rakkaan neitinsä suruja . . .

— Voi, suo anteeksi, Mari, ajattele mattomuuteni! Ei tarkotukseni ollut loukata sinua eikä olla sinulle tily. Kyllä tunnen rakkautesi ja luotan siihen, niinkuin sinä saat luottaa minun rakkauteeni. Mutta näetkös, se suru mikä minua nyt painaa — sillä oikein arvasit — on sitä laatua, etten voi sitä sinulle kertoa, en ainakaan vielä . . . Se ei koske minua yksistään . . .

— Varmaankin sillä on tekemistä nimismies Hormion kanssa . . . Minä ajattelin jo, kun se illalla uudestaan pyrki everstin puheille, että se mies ei nyt kulje oikeilla asioilla . . . Mitä se yhtämittaa hovissa juoksenteli? . . . Ei liene vain kosinut neitiä?

Lindan täytyi ihmetellä uteliaan Marin arvaamiskykyä. Mutta onhan rakkaudella tämmöisissä tapauksissa terävät silmät.

— Hämmästytkö, Mari, jos sanon, että me nyt olemme matkalla nimismiehen luo?

— Eipä vainen! ihmetteli tyttö, — nimismiehen luo . . . ja keskellä yötä! Onpa sillä neidillä päähänpistoja . . . Onko hän siis todella kosinut?

Linda ei voinut olla hiukan naurahtamatta.

— On hän kosinut, hän vastasi.

— Ette suinkaan vain ole kihloissa? kysyi tyttö hädissään.

— Mari! nuhteli hänen emäntänsä, — senkö näköinen olen mielestäsi? Suruko se nuorta morsianta painaisi?

— Suokaa anteeksi, armas neiti . . . Mutta en ymmärrä . . . Te ette ole kihloissa, mutta nimismies on teitä kosinut . . . Ja nyt te keskellä yötä kiiruhdatte hänen luoksensa . . .

— Siinä sen nyt näet, rakas lapsi . . . Salaisuus, salaisuus, jota en voi sinulle kertoa . . .

Ja Linda huokasi.

— Voi, Linda neiti, jos osaisin teitä lohduttaa ja auttaa!

Tytön äänessä väräsi niin paljon hellyyttä, että Linda tunsi silmänsä kyyneltyvän.

— Kiitos, Mari kulta, hän kuiskasi.

He kulkivat loppumatkan ääneti, kumpikin ajatuksiinsa vaipuneena. He olivatkin nyt tulleet kylään, jonka talojen akkunoista siellä täällä loisti valkea. Nimismiehen talossa oli myös joku huone valaistu.

— Nimismies näkyy valvovan, sanoi Mari. —Tietääkö hän odottaa neitiä?

— Ei, ei hänellä ole tästä vähintäkään aavistusta. Mutta tietysti hän valvoo.

— Kuinka niin: tietysti?

— Tarkotin, että hän sielussaan tuntee, että jotakin tapahtuu . . . että minä olen tulossa sillä Jumala minut lähettää . . .

Tähän ei Marilla ollut mitään sanottavaa. Hän kysyi:

— Jäänkö ulos odottamaan sillä aikaa, kun neiti käy nimismiehen puheilla?

— Ethän toki. Odotat vaikka eteisessä.

Nimismiehen ulko-ovi ei ollut lukossa. Tytöt astuivat muitta mutkitta kuistilta eteiseen.

— Odota sinä täällä, Mari, ja rukoile puolestani kuiski Linda, ja hänen sanoistaan huokui äkkiä semmoista pelonsekaista tuskaa ja ahdistusta, että Mari ei osannut muuta kuin sulkea hänet syliinsä.

— Rohkeutta, rakas neiti, sopersi tyttö tunteittensa valtaamana, — kyllä kaikki käy hyvin . . . ja muistakaa, että Mari on täällä, jos jotain teille tapahtuisi . . . minä syöksyn heti sisään, jos vähänkään huudatte . . .

— Kiitos, Mari, en luule, että mitään semmoista tarvitsee pelätä . . . kun nyt vain osaisin puhua oikein . . .

— Kyllä Jumala neuvoo . . . Minä en osaa, kun en tiedä asiaakaan . . .

— No ei, ei . . . odota nyt siis täällä eteisessä, Mari . . .

Linda oli äkkiä taas saavuttanut rauhansa ja mielenmalttinsa. Irtautuen Marin syleilystä hän koputti pari kertaa lujasti nimismiehen ovelle ja odottamatta vastausta aukaisi, astui kynnyksen yli huoneeseen ja sulki oven jälkeensä.

Nimismies oli nähtävästi kävellyt edes takaisin lattialla ja pysähtynyt kuullessaan oven aukenevan, sillä hän seiso keskellä lattiaa kädet housujen taskuissa, kärsimätön ilme kasvoillaan. Mutta kun hän näki, kuka kynnyksen yli oli astunut, oli hänen hämmästyksensä kuvaamaton. Tuossa seiso ovensuussa Linda

Ansamaa, talvipukimissaan, vieno, terve puna poskillaan, silmät säteilevinä oudoista ajatuksista, kauniimpina kuin koskaan ennen, ja Hormion mieleen muistui heidän viimeinen kohtauksensa, heidän eronsa iltapäivällä, joka ei suinkaan ollut hänelle, Hormiolla, kunniaksi! Ja nyt tuo ylpeä, kaunis nainen oli tullut hänen luokseen — yksin, keskellä yötä.

He seisoivat mykkinä kauan aikaa ja mittailivat toisiaan katseillaan kuin kaksi taistelijaa, ennenkuin iskevät yhteen.

— Te . . . te . . . neiti Ansamaa, sai nimismies vihdoon sanotuksi. —Te täällä . . . mikä kunnia halvalla talolleni!

— Niin, minä, Linda Ansamaa.

— Ettekö käy istumaan, kehotti nimismies, toipuen hämmästyksestään. — Jos olette jalkaisin tänne tullut, olette varmaan väsynyt.

— Kiitoksia. Seison yhtä mielelläni. Mitä minulla on sanottavaa, sanon seisaalta.

— Kuten suvaitsette, mutta onhan se outoa.

— Outo ja odottamaton on myös asiani teille.

— Odottamaton, sen myönnän . . . mutta arvatenkin se koskee tämänpäiväisiä tapahtumia?

— Niin, minä tulin sanomaan teille, että nyt tiedän, missä vaarassa isäni on teidän kauttanne. Iltapäivällä, kun kävitte luonamme, ei minulla ollut siitä aavistustakaan.

— Aa, sitä en todella olisi uskonut. Eikö isänne ollut teille omista asioistaan puhunut?

— Ei koskaan sanaakaan.

— Ja mitä te siis nyt tiedätte?

— Saman kuin tekin.

— Että isänne on salaliitossa saksalaisten kanssa?

— Nimittäkää sitä millä nimellä tahdotte.

— Ja että hän siis on syyppä valtiokavallukseen ja on ansainnut kovimman rangaistuksen, minkä laki säätää?

— En osaa arvostella isäni syyllisyyden määrää teidän juriidiselta kannaltanne, olen vain nainen ja tytär, joka tuntee isänsä arvon ihmisenä. Ja minä olen tullut teiltä kysymään suoraan ja rehellisesti: oletteko antanut isäni ilmi hänen vihamiehilleen?

Nimismies ei heti vastannut. Hän silmäili tyttöä edessään ja hänen katseensa muistutti kettua, joka lymyilee saalistaan. Mutta Linda ei osannut sitä lukea.

— Miksi sitä kysytte?

— Miksi? Eikö tytär tahdo tietää isänsä kohtaloa? Eikö hän tahdo pelastaa isäänsä, jos se on

mahdollista?

- Ahaa . . . äsken iltapäivällä ette tahtonut?
- Enhän tiennyt vaarastakaan.
- Mutta nyt tahdotte?
- Nyt tahdon.
- No niin, en ole vielä antanut isäanne ilmi!

— Ettekö! huudahti Linda, tuntien sydämessään äkkinäistä iloa ja helpotusta. — Onko se totta? Ovatko asiat vielä entisellään?

Hän painoi kätensä poveaan vastaan ja katsoi ylös, aivan kuin kiittäen taivaan Jumalaa,

— Te ette siis voinut sitä tehdä! hän puheli innostuneena. — Te muistitte, kuka isä oli . . . Everstin jalo kuva tuli teidän mieleenne ja esti teidät tekemästä halpamaista työtä. Eikö niin? . . . Te olette lain valvoja, herra nimismies. Te joudutte tekemisiin rikollisten ihmisten kanssa, murhaajien, varkaiden, petturien, te näette eron rikoksentehtäjän ja rehellisen, jalon ihmisen välillä. Saattaahan jalo ja hyvä ihminenkin erehtyä, saattaahan hän parhaimmassa tarkoituksessa tehdä semmoista, joka ihmisten säättämien lakien ja tilapäisten olosuhteiden kannalta on rikos, vaikka se itse asiassa syvemmin katsoen on mitä epäitsekkäin ja jalo in työ. Syytettiin hän Kristustakin kansan villitsemisestä ja lainoppineet ja papit tavottelivat häntä kiinni saadakseen, mutta ken meistä ei tietäisi, että Vapahtaja oli viaton ja puhdas kuin lumi, vaikkakin hän saarnoissaan ja puheissaan oli vallankumouksellinen? . . . Oi, herra Hormio, kuka todella mitään voittaisi siitä, että isääni vainottaisiin ja ahdistettaisiin! Kysykää kansalta, kysykää rahvaan miehiltä — luuletteko, että he soisivat isälle mitään tapahtuvan? Te tiedätte kaikkien häntä rakastavan ja kunnioittavan kuin omaa isäänsä. Jos hänelle paha tapahtuisi, olisi suru kansassa sanomaton. Ja ken tietää, mihin kansa surussaan ja vihassaan ryhtyisi? Siitä voisi olla hirmuisiakin seurauksia . . . Oi puhukaa, herra nimismies. Olettehan te tämän kaiken ymmärtänyt, olettehan nähnyt, mihin selkkauksiin isäni ilmiantaminen veisi — ja ennen kaikkea, olettehan muistanut, kuinka ylevä ja jalo isä on, ja siksi olette te hänet säästänyt?

— Ainakin olen ollut kovassa velvollisuuksien ristiriidassa, vastasi toinen vältellen, — sillä ymmärrätte hyvin, neiti Ansamaa, että laki on laki eikä katso henkilöön eikä perusteihin, ainoastaan tekoihin. Olkoon isänne kuinka jalo tahansa, hänen tekonsa on rikos, ja minun velvollisuuteni virkamiehenä on selvä.

— Eikö sitten mikään voi tehdä loppua ristiriidastanne? Ettekö voi tulla vakuutetuksi siitä, että ilmianto on alhainen teko?

- Minulla oli kunnia tänään esittää teille ratkaisukeino, mutta te hylkäsitte sen, neiti Linda.
- Entä jos nyt olisin tullut ilmottamaan teille, että hyväksyn keinonne?

Nimismies oli odottanut, että Linda lausuisi nämä sanat, ja kuitenkin ne tulivat aivankuin yllätyksenä ja synnyttivät täydellisen mellakan hänen ajatuksissaan ja tunteissaan. Häpeätä, rakkautta, intohimoa, voitonriemua, ja taas häpeätä . . . Hänen äänensä oli käheä, kun hän sai vaivoin sanotuksi:

- Te suostuisitte siis tulemaan vaimokseni?

— Niin, vastasi Linda tuskin kuuluvasti, tuntien sydäntään äkkiä kouristavan. — Minä tulen vaimoksenne, ellei muuta keinoa ole isäni pelastamiseksi.

Nimismies tuijotti Lindaan pitkään, katseessaan sanomaton tuska.

— Voi minua onnetonta, voi meitä onnettomia! hän äkkiä huudahti ja heittäytyi lähellä olevalle tuolille. Siinä hän painoi kasvonsa käsiinsä ja voihki ääneen.

— Mikä on? kysyi Linda nopeasti, pelästyen ja pahinta aavistaen. — Ette suinkaan ole . . . ? Sanokaa, sanokaa!

— Minä olen sen jo tehnyt, vastasi nimismies kolkosti.

— Aih! kirkaisi Linda ja olisi kaatunut selälleen, ellei käsillään olisi käynyt kiinni seinään takanaan.

Samassa lensi ovi auki ja Mari ryntäsi sisään.

— Neiti, neiti! hän huusi, mutta jäi ällistyneenä seisomaan, kun huomasi, ettei mitään hätää ollutkaan.

— Kiitos, Mari, ei se mitään, sanoi Linda, kooten voimansa ja hilliten itseänsä. — Odota vielä hetkinen eteisessä, kohta lähdemme.

Tyttö totteli heti ja sulki oven jälkeensä.

— Niin on siis kuin aavistin, puhui Linda väsyneesti. — Te ette osannut menetellä gentlemannin tavoin ettekä niinkuin suomalainen mies, joka aina puoltaa omia maanmiehiään . . . No niin, onko nyt kaikki menetetty? Eikö ole enää pelastuksen mahdollisuutta? . . . Olen kuullut, että venäläiset ovat rahanahneita. Eikö heitä voisi ostaa? Ettekö te säälistä isää tai minua kohtaan tahtoisivat auttaa? Ettekö voisi välittää kauppaa? Tiedättehän, että olemme rikkaita. Minäkin olen rikas. Voin koska tahansa antaa teille joitakuuta satojatuhansia . . . Sanokaa, että tahdotte korjata erehdyksenne. Sillä olihan se erehdys? Nyt tekin tuomitsette oman tekonne! . . . Auttakaa nyt minua.

Linda oli alkanut väsyneesti, mutta reipastui puhuessaan. Oli kuin hän olisi tahtonut siveellisesti tukea masentunutta miestä ja milteipä lohduttaa häntä. Nimismies katsoi häneen ihmetellen. Ja kun Linda mainitsi summia, millä hän oli valmis ostamaan isänsä vapauden, alkoivat Hormion pienet silmät loistaa ahneudesta.

— Olen menetellyt kuin aasi, sen huomaa nyt, mutisi hän itsekseen, ajatellen, mitä kaikkea hän olisi voinut voittaa omakseen: mutta ehkei asia vielä ole auttamattomasti kadotettu. — Kyllähän venäläiset ovat kullalle alttiita, hän sanoi ääneensä, — sopisi koettaa ehkä . . .

— Niin, koettakaa, koettakaa . . . Rahasta minä vastaan millä hetkellä hyvänsä. Rahani ovat Vaasan pankissa . . .

— Hm . . . mutta asia on hiuskarvan varassa.

— Kuinka niin?

— Pelkään, että he vielä tänä yönä . . . aamupuolella . . . tulevat everstiä noutamaan . . .

— Mitä! mitä te sanotte? . . . Oi jumalani! . . .

— . . . niin että on toimittava nopeasti . . . Eiköhän joka tapauksessa olisi viisainta paeta . . . nyt heti . . .

— Oi Jumalani, oi Jumalani! Tämä vielä puuttui . . . Tänä yönä . . . mutta silloinhan minun täytyy juosta kotiin . . . tai antaa minun käyttää puhelinta, varottaa isääni heti . . .

— Ei, ei, hitto soikoon! . . . Suokaa anteeksi . . . Puhelinta vartioidaan . . . äsken everstikin soitti tänne ja puhui aivan sopimattomia . . . minun täytyi heti lopettaa keskustelu . . .

— Sitten ei ole muuta neuvoa kuin rientää juoksujalkaa kotiin . . . Ja te, aiotteko koettaa?

— Aion . . . ja jos en onnistu — huomatkaa tämä, neiti Ansamaa — ei minullakaan ole muuta edessä kuin pako teidän kanssanne . . .

— Niin, niin, tulkaa vain . . . Hyvästi nyt!

Lindan käsi oli jo oven kahvassa, kun nimismies vielä huusi hänen jälkeensä:

— Neiti Ansamaa, pysyttekö tekin sanassanne?

— Missä? kysyi Linda hämillään, ymmärtämättä toisen tarkotusta.

— Tuletteko toisin sanoen vaimokseni?

— Ah niin, tietysti, jos isäni pelastuu, vastasi Linda soinnuttomasti ja kiiruhti ovesta ulos.

— Nyt on toimittava. Valtit ovat kädessäni, oli peli mikä tahansa! ajatteli nimismies yksin jäätyään ja riensi pöydällä olevan telefonin luo.

Erottuaan tohtorista eversti Ansamaa oli sammuttanut valot konttorihuoneesta ja vetäytynyt omalle puolelleen. Siinä hän nyt istui „juttutuvan“ nojatuolissa, piippuaan poltellen ja mietiskellen päivän tapahtumia.

Onhan mahdollista, hän ajatteli, että Hormio jo on ilmottanut asiasta venäläisille — siihen mieheen ei voi lainkaan luottaa, — mutta vähän luultavaa se on. Onhan hänellä seitsemän päivää armonaikaa omien sanojensa mukaan . . . Mutta millä tavalla mies on päässyt perille salaisuudestani? . . . Hän arvasi sen tänään lopullisesti . . . On tietenkin nähnyt vieraita joskus täällä liikkuvan, noita nuoria miehiä, joista Lindakin oli levoton . . .

Ajatusten siirtyessä tyttöön kävi everstin kasvojen ilme lempeäksi ja hymyileväksi. Armas lapseni, hän sanoi itsekseen, tuommoinen oli juuri äitisikin, ylen herkkätuntoinen, aina tekemisissä henkimaailman asukasten ja ilmestysten kanssa, mutta myös aina hellä, rakastavainen ja huolissaan puolestani . . . Nelly parka, kyllä silloinkin uskosi ja kärsivällisyytesi pantiin koetukselle, kun Cubaan läksin; kyllä sinun kyyneleesi valuivat ja kyllä rukouksesi olivat kuumia — mutta miehesi oli suomalainen ja siis itsepäinen kuin härkä, veri täynnä entisen kullankaivajan seikkailuhalua . . . ja onnellisestihan kaikki päättyi . . . Mutta nyt on oikeastaan sama peli edessä . . . elämässä kaikki uudistuu ja toistuu . . . Linda Nellyn tilalla . . . Suomi Cuban . . . päättäneeköhän tämä seikkailu yhtä onnellisesti kuin edelliset? . . .

Everstin mietteet muuttuivat vakavammiksi ja raskaammiksi. Linda parka, hän ajatteli, nyt on tainnut tulla sinun vuorosi joutua kosketuksiin elämän kovuuden kanssa — ja lisäksi oman isäsi kautta. Sillä tässä ei käy totuutta salaaminen. Hormioon ei ole luottamista, ja koska venäläiset itekin jo epäilevät, on kysymys vain ajasta. Ennemmin tai myöhemmin tulee salaisuus heidän tietoonsa, ja silloin on otettava seuraukset vastaan . . . tai paettava niitä . . . Lindan mielestä pako saattaisi olla luonnollinen, mutta vanhalle sotamiehelle ei . . . Eversti Ansamaa ei pakene. Hän on vapaaehtoisesti tehnyt, mitä on tehnyt, ja iloisena ja ylpeänä hän myös kantaa tekonsa seuraukset . . . Lindalle se tulee koetuksiksi, mutta varmasti hän isänsä ymmärtää . . . Rakas lapseni, isäsi taistelee isänmaansa puolesta, ja isänmaan puolustaja ei pakene . . . Ihmisen täytyy olla varustettuna kaikkeen . . . Joka tapauksessa olisi liian uhkarohkeata minun enää jatkaa tätä työtäni . . . asettaisin alttiiksi niiden hengen ja elämän, joita tahdon auttaa . . . huomenna täytyy sähköttää . . .

— Huomenna täytyy sähköttää Helsinkiin, hän toisti puoliääneen ja nousi. — Nyt on paras mennä levolle, kello näkyy olevan yksitoista.

Eversti laski uuninreunuksella seisovan pendyylin kumeat, soinnukkaat lyönnit, joiden ääni aina hiveli hänen korviaan, ja oli astumaisillaan makuuhuoneeseensa, kun äkkiä kuului sähkökellon nopea, vieno kilinä.

Eversti seisahtui hämmästyneenä.

— Halloo, lähettikö? Sitä en osannut odottaa, hän huudahti itsekseen ja palasi kiiruusti kirjoituspöydän luo. Well, sitä parempi, saan perille suullisen sanoman ja varoituksen . . .

Hän istui kirjoitustuoliin, painoi pöytälaudan alareunaan kätettyä sähkönappulaa ja odotti.

Hetken kuluttua kuului konttorihuoneesta askeleita, koputettiin ovelle kolme kertaa ja sisään astui nuori mies, talvitakki yllään ja lakki päässään. Hän sulki oven jälkeensä, seisahtui asentoon, tehden kunniaa

sotilaallisella tavalla, ja virkkoi:

— Alas tsaarivalta, herra eversti!

— Ja Suomi vapaaksi, lisäsi eversti Ansamaa, vastaten tervehdykseen käden liikkeellä. — Te tulette odottamatta. Onko raporttia?

— Kaksi, herra eversti.

— Toinen?

— Helsingissä tiedetään, että venäläisten taholla epäillään tätä paikkakuntaa. Tänä päivänä on varmaankin nimismies saanut käskyn ottaa asiasta selvää.

— Hyvin seuraavat aikaansa Helsingissä. Nimismies on saanut käskyn tänään. Olen sen hänen omasta suustaan kuullut. Entä vielä?

— Katsovat parhaaksi lakkauttaa — ainakin toistaiseksi — miesten siirron tämän paikkakunnan kautta.

— Luonnollisesti. Entä jos minua aletaan epäillä?

— Tässä on teille passi siltä varalta, herra eversti.

Nuorukainen lähestyi ja ojensi everstille pienen mustan vihon, jonka hän oli taskustaan ottanut; vetäytyi sitten taas pari askelta taaksepäin ja odotti, yhä kunniaa tehden.

— All right, sanoi eversti Ansamaa ja laski passin pöydälle, — entä toinen raportti?

— Tänä yönä lähtee viimeinen plutoona herra everstin johdolla . . .

— Tänä yönä?

— Kello yksi.

Eversti vihelsi.

— Tavalliseltako paikalta? hän kysyi.

— Niin, Mattilan mökiltä.

— Kuinka monta?

— Kaksikymmentä viisi . . . Juho Anderssonin johdolla.

— Kaksikymmentäviisi! All right. Onko muuta?

— Ei muuta, herra eversti.

Virallinen sananvaihto oli loppunut ja eversti Ansamaa sanoi muuttuneella, kohteliaalla äänellä:

— Riisukaa päällysvaatteenne, herra Halme, ja istukaa. Ulkona on pakkanen ja te poltatte varmaan mielellänne savukkeen, silläikaa kuin muutan pukua. Kello on vasta vähän yli yksitoista, meillä on aikaa

melkein tunti . . . Sanoitte johtajan nimen olevan Juho Andersson? Ylioppilas?

— Ylioppilas Juho Andersson, vastasi vieras, joka oli heittänyt yltään päällystakin ja lakin, istuutunut nojatuoliin ja sytytteli savuketta.

Eversti kirjotti jotakin, pisti paperin taskuunsa ja nousi.

— Nyt jätän teidät hetkeksi, herra Halme. Saatte rauhassa levätä ja mediteerata.

Kauan ei kestänyt, ennenkuin eversti palasi makuuhuoneestaan, puettuna täydelliseen hiihtopukuun poronnahkalapikkaineen ja piippalakkineen. Nuorukainen hypähti kohteliaasti pystyyn ja seiso i odotellen.

— Istukaa vain vielä, nuori ystävä, puheli eversti, — koska tässä vielä on puolen tuntia aikaa, pistän minäkin tupakaksi ennen lähtöä.

Hän sytytti rakasta piippunysäänsä, istui ja katseli mielihyvällä nuoren Halmeen avomielisen puhtaita kasvoja, joita tällä hetkellä näytti varjostavan jokin alakuloinen ajatus.

— Well, ystävä Halme, teiltä taitavat loppua nyt nämä Pohjanmaan matkat.

— Niin kai, herra eversti . . . ikävä kyllä.

— Eikö teitä itseänne haluttaisi mennä meren taa?

— Eipä taitaisi minusta olla sotamieheksi. Palvelen mieluummin isänmaatani toisella tavalla.

— Mitä nyt aiotte tehdä?

— Jatkaa lukujani yliopistossa suurimmalla kiireellä . . .

— Mikä se taas oli teidän pääaineenne?

— Teologiaahan minä . . .

— Aa . . . se on totta, teistä tulee pappi . . . Sitähän minä jo ennen olen ajatellut teiltä kysyä, että mistä johtuu teidän innokas poliittinen harrastuksenne, kun olette teologi . . . Ja vielä tämänsuuntainen politiikka . . . Pelkään, että monikaan pappi ei tässä maassa ajattele niinkuin te. Äskettäin, tänä iltana kuulin muutaman nuoren papin kiivaasti väittävän, että esivaltaa, joka ei kannaa miekkaa hukkaan, on ennen kaikkea toteltava. Ja esivalta — se on kai meillä tätä nykyä venäläinen hallitus . . .

— Ah, herra eversti, innostui nuorukainen ja hänen silmänsä säkenöivät, — minä nojaudun toiseen raamatunlauseeseen, joka sanoo: „enemmän tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä“. Katolilaiset saattavat sekottaa toisiinsa kirkon ja Jumalan käsitteet, mutta meillä protestanteilla ei ole siihen oikeutta eikä syytä. Kirkko on kokoomus ihmisiä, kirkko saattaa erehtyä, se on protestanttisuuden periaate — meillä on omantunnonvapaus. Ja protestanttisuus sai alkunsa Saksasta. Saksa on meidän katolisista syrjävaikuttimista puhdistuneen kristinuskomme kehto, samalla kun se on koko nykyaikaisen sivistyksen kotimaa. Kuinka voisi epäröidä protestanttisen Saksan ja kreikkalaiskatolisen Venäjän välillä? Venäjä edustaa meille ihmisten väkivaltaa, mutta Saksa Jumalan sanan vapautta! Kuinka ei meidän suomalaisten myötätunto ja rakkaus olisi saksalaisten puolella?

Eversti Ansamaa nyökäytti päätään hyväksyvästi useampia kertoja toisen puhuessa.

— Aivan niin, nuori ystäväni, hän sitten sanoi, — tuota puhetta minä ymmärrän.

He istuivat vähän aikaa ääneti, sitten nuorukainen arasti kysyi:

— Te mahdatte olla ylen rikas, herra eversti?

— Olen kyllä, vastasi eversti Ansamaa hymyillen — näissä meikäläisissä oloissa . . . Amerikassa en ollut suurpohatta . . . Mutta kuinka niin? Voinko teitä palvella jollakin tavalla?

— Olen laskenut itsekseni, että mahdatte olla ylen rikas, jatkoi nuorukainen haaveellisesti, ikäänkuin ei olisi kuullut vanhemman miehen kysymystä. — Kuulin eräältä toverilta, että te olette lahjottanut matkarahat jokaiselle nuorelle miehelle, joka asian puolesta tahtoo taistella . . . Mutta tällä tavallahan te jo olette tuhlanut sängen suuria summia, herra eversti!

— Tuhlannut? Vai tuhlaukseksiko sitä sanotte?

— Ei, ei, herra eversti, se oli sopimaton sana! Kuinka paremmin ja jalommin voisi rahojansa käyttääkään! Minä vain olen kysynyt itseltäni, että miksei teillä ole enemmän valtaa käsissänne? Miksi valta on semmoisten käsissä, jotka sitä väärin käyttävät? Miksei Suomi ole vapaa ja miksi ette te ole meidän hallitsijamme? Oi, herra eversti, kun kuvittelen olevani valmis pappi ja kirkossa jumalanpalveluksen jälkeen rukoilevani esivallan puolesta, niin tahtoisin, että te olisitte se esivalta! Oi, mikä onni, jos seurakunnan kanssa saisin rukoilla teidän puolestanne, — jos te olisitte meidän kuninkaamme tai meidän presidenttimme!

— Miksi herran nimessä semmoisia haaveillette? kysyi eversti ihmeissään, vaikka nuoren miehen haltioitunut ilme ja kiihkeät sanat saivat kieliä värähtämään hänen sydämessään.

— Sentähden, herra eversti, vastasi toinen yksinkertaisesti, — että te olette erilainen kuin muut ihmiset. Teitä täytyy rakastaa ja kunnioittaa ja teitä tahtoisin palvella. Te teette aina oikein — ja vielä enemmän te teette aina hyvää.

Eversti ei voinut pysyä kylmänä. Tämä on ihmeellistä, hän ajatteli, toinen rakkaudentunnustus jo tänä iltana . . . Ja vallan odottamatta . . . Mitähän tämä merkitsee? Minkätähden näin saan tuntea toisten rakkautta? Läheneekö loppuni? Uhkaako minua tuho?

Hän kääntyi pois päin salatakseen liikutustaan, ja hänen katseensa sattui uuninreunuksella naksuttelevaan kelloon. Heti hän oli tunnelmansa herra.

— Halloo, hän huudahti, — kello on yli kaksitoista! Enkä kuullut sen lyövän. Meidän on aika lopettaa haaveemme ja lähteä, rakas herra Halme.

Eversti kirjotti vielä jotakin paperille, sulki paperin kuoreen ja kirjotti osotteeksi sanat *Pro Patria*, jonka jälkeen hän nousi ja käski sotilaallisen virallisella äänellä:

— Ordonanssi!

Nuorukainen seisoi hänen edessään kunniaa tehden.

— Tämän kirjeen viette asianomaiselle henkilölle Helsingissä, jatkoi eversti, — ja raporteeraatte, että minä tänä yönä johdatan viimeisen plutoonan kunnian tielle, että olen vastaanottanut kiitollisuudella asianomaisen passin, mutta etten tule sitä käyttämään; ja vielä, että tätä kirjettä ei tarvitse avata, ellei minulle mitään tapahdu — siis ainoastaan siinä tapauksessa, että minulle jotain tapahtuu, joka estää minua palvelemasta. Ymmärrättekö?

— Ymmärrän, herra eversti.

— Ja koska on mahdollista, että me emme tapaa toisiamme pitkään aikaan, niin ottakaa muistoksi minulta toivomus, että hyvin menestytte luvuissanne ja aina säilytätte jalot käsitteenne uskonnosta ja isänmaasta, sekä tämä pieni lahja.

Eversti Ansamaa veti taskustaan toisen kirjeen ja ojensi molemmat nuorelle ylioppilaalle.

— Iloisiin näkemiin siis, jos kohtalo suo.

— Jumal'antakoon, herra eversti, sopersi nuorukainen väräjävin huulin ja silmät kyynelissä, otti vastaan kirjeet ja marssi ulos, kaapaten mennessään päällysvaatteet tuolilta, jonne ne oli jättänyt.

Pari minuuttia myöhemmin poistui talostaan omille asioilleen kuutamokirkkaaseen yöhön eversti Ansamaa, harteilla pitkä viitta, päässä karvalakki.

Kun Linda Marin saattamana taas kulki maantiellä kotia kohti, hengittäen talviyön raikasta ilmaa, tyyntyi hänen mielensä vähitellen, ja hänen askeleensa, jotka alussa olivat hätääntyneitä, tasaantuivat reippaaksi käynniksi. Hänen ajatuksensa askaroitsivat siinä uhkaavassa onnettomuudessa, joka lähestyi Ansamaan rauhallista kotia, eikä hän ollenkaan muistanut tyttöä, joka pysytteli hänen rinnallaan uskaltamatta katkaista emäntänsä äänettömyyttä.

Niin kauheata kuin olikin ajatella, että vielä tänä yönä saattoivat viedä hänen isänsä, oli selvä tieto odotettavan iskun suuruudesta sittenkin parempi kuin tuskainen levottomuus. Nyt saattoi katsoa tosiseikkoja silmiin ja varustautua pahimman varalle. Sillä olihan edes toivoa, että isku rahan avulla saataisiin estetyksi.

Oi isä armas, ajatteli Linda, sydän paksuna surusta, mihin umpisokkeloon sinun jalo sydämesi on meidät kaikki saattanut. Sinä olet kuin suuri lapsi, haaveilija, maailmanparantaja. Aina tahdot taistella sorrettujen ja vainottujen puolesta, ennen miekalla, nyt rahoilla ja muulla tavalla. Sinä et jaksaa uskoa Vapahtajan sanaan: ken miekkaan tarttuu, hän miekkaan hukkuu . . . ja kumma se onkin, että kaikista jaloimmat ihmiset tahtovat itse muuttaa oloja tämän maan päällä eivätkä jätä asioiden johtoa Jumalan käsiin. Vai onko se niin, että Jumala käyttää jaloja ihmisiä välikappaleinaan heidän tietämättään? . . . Niin, niin, isä, enhän minä sinua tuomitse enkä arvostele. Sydämeni kapinoi vain sitä ajatusta vastaan, että sinä, joka olet silmissäni jalo in ihminen maan päällä, joutuisit raakojen ja väkivaltaisten joukkojen raadeltavaksi ja leimattavaksi alhaiseksi rikoksentekijäksi . . . Sitä ei sydämeni kestä, se ei saa tapahtua . . . Ja kuitenkin se juuri nyt uhkaa . . . Oi, isä, millä tavalla itse otat vastaan tämän iskun? Masennutko? . . . Et, et, häpeä on semmoista kuvitellakaan! Sinä olet yhtä iloinen ja levollinen kuin aina muulloinkin. Sinä varmaan nousisit mestauslavalle hymy huulillasi, sinä sankari ja marttyyri . . .

Ja Linda tunsu hetkeksi ylpeätä riemua siitä, että hänen isänsä oli se, mikä hän oli: ei ollut toista hänen vertaistaan. Hän tahtoi päästää tunteensa ilmoille ja muistaen äkkiä tyttöä vierellään hän kääntyi tämän puoleen ja sanoi:

- Sano, Mari, mitä pidät isästäni, everstistä?
- Mitäkö pidän everstistä? vastasi palvelijatar, hämmästyen. — Kaikkihan everstistä pitävät!
- Niin, eikö totta? Häntä täytyy rakastaa! — Tietenkin, ei ole toista semmoista isäntää.
- Luuletko, että hän koskaan voisi tehdä mitään väärää?
- Hänkö? Everstikö! Ken semmoista väittäisi, hän sietäisi kuolla, sanoi tyttö niin lujalla vakaumuksella, että kyyneleet nousivat Lindan silmiin.
- On niitä, jotka semmoista väittävät . . .
- Nimismieskö! keskeytti Mari silmät pyöreinä. — sitäkö varten neiti sinne keskellä yötä? Enkös äsken arvannut . . .
- Hys, Mari, varotti Linda, peläten menneensä liian pitkälle, — älkäämme puhuko enää tästä . . . maantielläkin voi olla korvansa . . . Mutta sanoppa minulle, mitä sinä tämäniltaisesta kokouksestamme pidit?

— Hyvähän se oli, niinkuin ennenkin . . .

— Entä puheista?

— No, en tiedä . . . Kyllähän ne kaikki puhuivat kauniisti . . . mitäs minä niitä asioita niin ymmärtäisin . . . Mutta sen vain sanon, että eversti se minusta paraiten puhui.

— Niinkö, Mari kulta? Minkätähden sinä enimmin hänen puheestaan pidit?

— No siitä syystä tietysti, että hän on saksalaisten puolella.

Linda oli vallan ihmeissään.

— Oletko sinäkin, Mari, saksalaismielinen?

— Kuinkas muuten? Kaikki suomalaiset kai sitä ovat . . . ei suinkaan Suomen kansa voi olla venäläisten puolella! . . . Vai mitä, neiti?

Tässä oli vastaus kansan suusta, suora ja rehellinen vastaus! Hänen isäntä oli sittenkin oikeassa, tiesi, mitä Suomen kansa piti oikeana ja totena. Lindasta tuntui, kuin suomukset olisivat pudonneet hänen silmiltään. Hänen isänsä esiintyi hänelle uudessa valossa. Isä ei ollut enää paljas yksilö — jalo tosin, mutta poikkeuksellinen, — vaan isä oli kuin Suomen kansan elävä edustaja. Ei hän asettunut kansan yläpuolelle sitä opettamaan tai oman ohjelmansa mukaan sitä pelastamaan, hän arvasi ja tiesi, mitä kansa itse sisimmässään kaipasi ja tahtoi. Hän oli kuin kansan puhetorvi, kuin välikappale kansan kädessä . . . Jumala oli lähettänyt hänet tänne juuri Suomen kansaa ymmärtämään ja auttamaan . . .

Tämä oli kaikki niin suurta, että Lindaa melkein hävetti äskenen nimismiehen luona käynti.

Ja hänestä oli kuin sinä hetkenä kaikki suru ja ahdistus olisi ollut pyyhkäistynä pois hänen sielustaan. Hän tunsu itsensä vapaaksi ja voimakkaaksi. Hän tunsu, että hän ei ollut yksin, että hänen isänsä ei ollut yksin. Suomen kansa oli heidän takanaan, Suomen kansa kantoi sylissään heidän sielunsa. Jos hänen isälleen mitään tapahtuisi, kohtaisi isku ei ainoastaan häntä, Lindaa, vaan koko Suomen kansaa. Kansa ottaisi kokonaisuudessaan osaa hänen suruunsa, niin, se olisikin Suomen kansan surua, ja Jumala ei jättäisi sitä kostamatta.

— Kiitos, Mari, hän kuiskasi työlle vaitiolon jälkeen, — sinun sanasi suuresti lohduttavat minua . . . Nyt tahdon ilmaista sinulle salaisuuden: venäläiset ovat saaneet tietää, että isäni on Saksan puolella tässä sodassa, ja ken tietää, mitä he nyt aikovat tehdä isälle . . .

— Nimismieskö sen konnan työn on tehnyt? . . . kysyi palvelijatar kauhistuena, — minä äsken kuulin vähäsen oven lävitse . . . Mutta sanokaa, neiti rakas, eiväthän ne sentään mitään everstille taida?

— Voi Mari, voi Mari, pelkään pahinta . . . Mutta vannon minulle, ettet kellekään mitään puhu tästä asiasta.

— Sen vannon . . . Mutta sanokaa, neiti, mitä te sille nimismiehelle?

— No etkö ymmärrä, että koetin pyytää häntä olemaan vaiti? . . . Minulla oli näet syytä epäillä, että hän aikoi puhua . . .

— Eikö se sitten suostunut?

— Hän oli jo antanut ilmi.

— Voi hyvä Jumala! . . . Mutta mitä varten se sitten kosi neitiä?

Linda huomasi, ettei hän enää voinut peräytyä tunnustuksissaan. Olihan sitäpaitsi Mari ehdottomasti luotettava. Hän kertoi lyhyesti tytölle päivän tapahtumat, ja kiitollinen ja samalla kauhistunut Mari kuunteli päivitellen ja ihmetellen.

Täten he saapuivat kotiin, Linda mieleltään melkoisen reippaana. Ansamaan talo oli pimeä, ainoastaan kyökin puolelta näkyi tulta.

— Isä näkyy menneen levolle, sanoi Linda, — palataan sisään kyökin kautta samaa tietä kuin tulimme . . . En huoli isää vielä herättää . . . Odotan ensin nimismiestä ja hänen sanomaansa . . .

Linda nousi sitten omalle puolelleen, ja Mari jäi valaistuun eteiseen odottamaan nimismiehen saapumista.

Lindasta oli sanomattoman ihmeellistä, mitä hän äsken ulkona oli tunteissaan kokenut. Se oli todella kuin päivän nousua hänen sielussaan, ikäänkuin hän siihen saakka olisi vaeltanut pimeydessä ja äkkiä nähnyt aamuauringon karkottavan tieltään yöllisiä usvia. Hänen oma henkilökohtainen surunsa muuttui niin mitättömäksi. Kun kerran isä vapaaehtoisesti oli valmis kärsimään kansansa puolesta, kuinka ei hän, tytär, sitä tekisi? Eikö hänen oma kärsimyksensä pyhittyisi isän uhrin kautta? Eikö se olisi kärsimystä kansan silmien edessä, julkista, ylevää, pyhää surua? . . . Kuinka hän saattoikaan olla niin pikkumainen, että meni armoa pyytämään ilmiantajalta? Tekikö Vapahtaja niin Juudalle? Ei, Vapahtaja sanoi: mene ja tee nopeasti mitä aiot tehdä. Niin hänen isänsäkin tekisi, jos hän näkisi, että toisella oli päätös valmiina . . . Mutta nimismies ei sentään ollut mikään Juudas. Hän horjui päätöksissään, hän epäröi ja epäili . . . Oli miten oli, jos hänen nyt onnistui ostaa isä vapaaksi, olisi tämä kuin viittaus Jumalalta, että isä oli liian kallisarvoinen joutuakseen vihollisten käsiin . . . Mutta syvällä uskonnollisessa ja haltioituneessa sielussaan Linda miltei toivoi, että nimismiehen ostoyritys raukeaisi tyhjiin . . .

Ja äkkiä hänestä tuntui mahdottomalta ottaa vastaan nimismiestä omassa huoneessaan. Minä en voi päästää sitä miestä tänne luokseni, hän itsekseni huudahti, inhoni häntä kohtaan on voittamaton! Ja kun hän samassa muisti, minkä lupauksen hän oli miehelle antanut, jos kauppa onnistuisi, puistatti häntä. Voi, mihinkä kurjuuteen olenkaan itseni syössyt! Ja jos vielä isä ei välitäkään uhrauksestani . . .

Tämä viimeinen ajatus sai hänet ajatuksissaan pysähtymään: Oli aivan kuin toivon säde olisi pilvestä pilkistänyt. Jos ei isä minun uhristani välitä, niin on itse uhri tarpeeton . . . Ei, ei, hän katuen lausui, itsekkäästi en saa ajatella. En saa vaivata päätäni ollenkaan näillä mietteillä. Tahdon elää äskeisessä tunnelmassani, sen viileässä rauhassa . . . Mutta nimismies voi saapua minä hetkenä hyvänsä, ja minä tahdon puhutella häntä tuolla alhaalla . . .

Kello lähenikin puolta yhtä. Linda nousi kiireesti sohvalta.

Eteisessä istui uskollinen Mari.

— Kun nimismies tulee, osota hänet saliin. Siellä otan hänet vastaan, kuiskasi Linda ohimennessään. — Tuolla hän taitaakin jo saapua, koska kuuluu kolinaa . . .

Linda pujahti suureen tyhjään saliin ja sytytti ovenpielestä lähimmän sähkölampetin. Meni sitten istumaan sohvalle odottamaan.

Samassa ovi eteiseen aukeni ja nimismies Hormio riensi sisään, kasvot riemusta loistavina.

— Linda, neiti Linda, hän huusi, — voitto on meidän! Eversti on vapaa.

Linda tunsi kaiken verensä syöksyvän sydämeen ja oli vähällä pyörtyä. Silmät suljettuina, kasvot kalpeina hän istui kotvan aikaa liikkumatta, puhumatta. Mitä hänen sielunsa tunsi? Oliko se riemua vai oliko se kauhua? Ei hän osannut sitä itselleen selvittää.

— Te huudatte niin äänekkäästi, sai hän vihdoinkin vaivoin sanotuksi.

— Suokaa anteeksi, neiti Linda, jatkoi nimismies hillitymmin, — olen niin iloinen teidän ja isänne puolesta.

Ja itsenne puolesta, lisäsi Linda väsyneesti ajatuksissaan. Ääneen hän kysyi:

— Te sanotte siis, että venäläiset suostuvat ottamaan rahaa?

— Suostuvat, suostuvat . . . se on kuin päätetty asia . . .

— Kuin päätetty? Ei siis aivan varma?

— Varma kyllä, mutta tietysti ei lopullisesti järjestetty.

— Hm . . . ja hinta?

— Saatte todella kiittää minua, neiti Linda, ettei teidän tarvitse heittää kaikkia rahojanne venäläisille koirille . . . Niiden kanssa pitää osata sopia . . . Niin, summa, jonka lupasin, on kymmentuhatta ruplaa.

Lindan oli vaikea salata inhoaan.

— Vai niin, hän sanoi, — ja nyt tulitte rahoja hakemaan?

— No, eipä juuri niinkään . . . Nähkääs, neiti Ansamaa, kapteenilla on pieni ehto . . .

— Ehto?

— Niin, hän tahtoo puhutella teitä henkilökohtaisesti.

— Minua? . . . Mitä? . . . Mainitsitteko minusta tuolle . . . kapteenille?

— Kuinka muuten? Enhän omasta puolestani voinut ryhtyä ostamaan eversti Ansamaata vapaaksi, minä, köyhä mies!

— Ooh! valitti Linda ja peitti kasvonsa käsillään.

Nimismies käsitti omalla tavallaan nuoren tytön silminnähtävän tuskan ja hämmingin.

— Kyllähän ymmärrän, että se on teille vaikeata, hän koetti lohdutella . . . Teidän hienon, sivistyneen ja rikkaan naisen antautua neuvotteluihin venäläisen sotilaan kanssa . . . Mutta voin teille vakuuttaa, että kapteeni Stroganoff on kohtelias ja liukaskielinen mies. Hän on oikea kavaljeeri ja puhuu kuulemma ranskaa puhtaasti . . . Kyllä hänen kanssaan kaupan hieronta onnistuu . . . Hän tahtoisikin vielä tänä yönä, jos mahdollista . . . tai viimeistään huomenna; mutta nyt yöllä sopisi paraiten, sillä tämänlaatuisia afäärejä täytyy järjestää salassa . . . Ja kestättehän nyt tämän viimeisen koetuksen isänne takia, neiti Linda . .

. Päätäkää, nyt: — joko tänä yönä? Minä riennän siinä tapauksessa ilmottamaan kapteenille . . .

Linda oli istunut kuin kuumilla kivillä, kasvot yhä käsien peitossa.

— Oih, minä en kestä tätä häpeätä ja tuskaa! hän äkkiä huudahti, pystyyn kavahtaen. — Nyt pakenen isän luo kertomaan kaikki.

Ja hän riensi nimismiehen ohi, ovelle päin. Hormio hätääntyi.

— Mutta, rakas neiti, koetti hän estellä, kiiruhtaen tytön jälkeen, — mitä nyt aiotte? Kertomaan isälle! Oletteko suunniltanne? Jos eversti saa asiasta tietää, hän heti tekee sen tyhjäksi!

Ja hän tarttui kädellään tytön käsivarteen.

— Päästäkää minut! kivahti Linda, ravistaen päältään nimismiehen otteen, ja oli samalla ovesta ulkona.

Sanomattoman hämmästyneenä nimismies ei osannut muuta kuin seurata hänen kintereillään. Linda juoksi eteisen poikki konttoriin, nimismies perässä. Mari, joka vuorostaan kummastuen katseli tätä näkyä, piti viisaimpana seurata perässä kolmantena. Hän sytytti sähkölampun konttorissa, ja kun toiset riensivät edelleen everstin huoneeseen, hän seurasi ja teki saman tempun siellä, sillä Linda ei semmoista ehtinyt ajatella. Linda seisoj makuuhuoneen ovella koputtamassa, nimismiehen estellessä häntä rukouksillaan ja liikkeillään.

Kun ei oven takaa mitään ääntä kuulunut, vaikka Linda jo jyskytti kovasti, päätti hän rohkeasti astua isänsä pyhimpään. Hän teki käskevän ja torjuvan liikkeen kädellään, jota nimismies ei voinut olla tottelematta — koska häntä ei muutenkaan haluttanut astua everstin eteen, — avasi oven ja pujahti isän kamariin, sulkien oven jälkeensä.

— Hän on hullu, hän on hullu, hoki nimismies itsekseen puoliääneen ja rupesi kävelemään edes takaisin lattialla oven edessä.

Kun Linda kiihotuksesta vapisevana ja samalla arkana seisoj isänsä makuuhuoneen lattialla, kuiskasi hän ensin, katse maahan luotuna: — isä! ja kun ei mitään kuulunut, toistamiseen: — isä, anna anteeksi! Vasta sen jälkeen hän nosti silmänsä ja katsoj ympärilleen.

Kuu paistoi täydeltä terältään kahdesta korkeasta ikkunasta sisään, joiden eteen yöverhoja ei oltu vedetty. Sen haaveellisessa valossa näkyivät selvästi kaikki esineet huoneessa, pöydät, tuolit, kaapit, piirongit, taulut, peilit, lavoaarit ja selvistä selvimpänä suuri, leveä empire-sänky keskellä vastapäistä seinää. Ja sänky oli koskematon: valkoisena hohti täyteläinen päänalus, valkoisena pitsilakanan reunus, joka sirostit oli käännetty tumman silkkipiteen yli, kukaan ei ollut sänkyä käyttänyt. Isä oli poissa.

Tämä viimeinen yllätys sai Lindan jähmettyneenä seisomaan paikoillaan. Hän tuijotti sänkyyn päin silmät harallaan niinkuin ihminen, jonka ajatukset ovat epäjärjestyksessä, ja vasta hetken perästä hänen aivonsa taas alkoivat toimia. Mutta se tunnelma, mikä nyt syntyi ja kasvoi hänessä, nöyryytti hänen mieltään, jäähdytti hänen sieluaan. Oli aivan kuin vieras olento olisi häntä nuhdellut ja puhutellut.

— Tuossa nyt näet, sinä uppiniskainen ja tottelematon lapsi, tuntui tuo ääni hänen sisässään sanovan, — mikset kuunnellut isäsi käskyä, kun hän pyysi sinua olemaan mitään tekemättä? Nyt olet saattanut ajattelelemattomalla teollasi isäsi ja itsesi auttamattomaan häpeään. Isältäsi et saa lohdutusta etkä tukea. Hän on tällä hetkellä poissa, omilla teillään. Sinun täytyy yksin suoriutua pälkähästä. Tämä on sinun rangaistukseksi, tyhmä tyttö.

Mutta missä, missä on isä? kysyi Linda itseltään.

— Mitä se sinua tällä hetkellä liikuttaa? vastasi leppymätön ääni hänen sisässään. — Kyllä isäsi itsestään huolen pitää ja omista teoistaan vastaa. Vastaa sinäkin omistasi! Sano nimismiehelle, mitä hänen on tehtävä, ilmota tahtosi venäläiselle kapteenille, joka odottaa vastaustasi.

Mutta onko isä sitten paennut? kysyi Linda itseltään.

— Semmoistako sinä isästäsi epäilet? vastasi leppymätön ääni hänen sisässään. — Isäsi pakenisi? Sinä houkkio saatat semmoista kuvitella, sinä olisit valmis pakenemaan, sinä olisit valmis vääryyttä tekemään, sinä olisit valmis turvautumaan rahaan ja petokseen, sinä olisit valmis ostamaan toisen ihmisen kunnian ja viettelemään häntä väärille teille . . . sinä, sinä, syntinen ja ylpeä olento. Nöyrytä sinun pitää ja katumuksen tuhkalla peittää pääsi . . .

Oi Jumalani, oi Jumalani, mitä minun pitää tekemän? huusi Linda itseksensä sielunsa äärimäisessä tuskassa.

Mutta silloin tapahtui semmoista, mitä niin usein ennenkin oli hänelle tapahtunut. Ympäristö haihtui hänen näkyvistään, hän joutui tajunnassaan pilveen, joka äkkiä haihtui, niin että hän saattoi katsoa silmillään toiseen ylimaalliseen maailmaan. Ja siellä matkan päässä oli hänen äitinsä, hänen armas äitinsä, joka taivaisesta kodistaan seurasi tyttärensä askeleita maan päällä ja riensi avuksi, kun tytär oli hädässä. Äiti, äiti, kuiski Linda sielussaan. Ja hänen äitinsä hymyili, hellää, kirkastettua hymyilyä, joka vuodatti virvottavaa lohdutusta Lindan kuumeiseen sieluun. Ja äiti puhui taivaallisella, kuulumattomalla äänellä, joka kaikui Lindan sielussa: „lapseni, älä murehdi. Isäsi on valinnut oikein. Ikuisuudessa ei ole hätää.“ — Lindan silmät kyyneltyivät autuaallisesta kiitoksesta ja hän kurotti kätensä äitiä kohden ja olisi tahtonut pidättää häntä, mutta äiti vetäytyi pois, yhä hymyillen, ja häipyi vähitellen näkyvistä, ja sumu peitti kaiken.

Huomaamattaan oli Linda vaipunut polvilleen ja kuumat kyneleet valuivat poskia pitkin. Mutta sanomaton helpotus tuntui sydämässä ja sielussa vallitsi rauha — sama rauha kuin äsken ulkona.

Ja nyt Linda tiesi, että se rauha ei vähällä haihtuisi . . .

Hän oli vielä jonkun aikaa polvillaan rukoillen ja mietiskellen, sitten hän pyyhki kyneleensä ja nousi. Kiitoksia, äiti, kiitoksia, isä, hän kuiskasi sydämässään ja palasi vakavana, mutta rauhallisena isän työhuoneeseen.

Täällä oli nimismies jo käynyt maltittomaksi odotuksesta. Nyt hän pysähtyi keskellä käyntiään ja katsoi Lindaan jännittyneen kysyvästi, vieläpä hämmästyneesti, sillä hän oli arvatenkin odottanut näkevänsä everstin Lindan asemasta.

— No, hän kysäsi, — kuinka asia päättyi?

Linda kulki rauhallisesti isänsä kirjutuspöydän luo ja nojasi kädellään siihen. Hänestä tuntui helpommalta siinä asennossa sanoa sanottavansa.

— Herra nimismies, hän alkoi, eikä hänen äänensä sointu ilmaissut vähintäkään kiihtymystä, — minun täytyy pyytää teiltä anteeksi tämäniltainen käytökseni. Se on lievimminkin sanoen ollut hysteeristä. Mutta ehkä ymmärrätte, että nuori tyttö tällaisten tapahtumain sattuesssa saattaa kadottaa tasapainonsa. Joka tapauksessa pyydän, että te gentlemannina unohtaisitte kokonaan käyntini teidän kotonanne. Ymmärrätte myös, että mistään niinkutsutusta kaupasta ei voi olla puhettakaan. Se oli hullun ja ajattelemattoman tyttären houreita. Isäni tyttärenä minun ei tarvitse, ei salassa eikä julkisesti, ostaa isääni vapaaksi minkäänlaisista vaaroista, jotka häntä uhkaavat hänen oman vanhurskaan vaelluksensa takia.

Nimismies kuunteli suu selällään, silmät sirrillään.

Enkö sitä arvannut, hän ajatteli, eversti kielsi . . . S–n naiset.

— Varotinhan teitä, neiti Linda, sanoi hän ääneen, menemästä everstin puheille . . . Mutta ehkä eversti itse tahtoo tavata kapteenia? Jollei asiasta tänä yönä päästä selvyytteen, perii meidät hukka. Venäläiset vievät isänne!

Linda vavahti, mutta vastasi vakavasti:

- Isäni puolesta en osaa mitään sanoa, päätös on minun omani.
- Kuinka? kysyi toinen ällistyneenä, — eikö juuri eversti saanut mieltänne muuttumaan?
- Ei, päätös on minun. En ole isääni puhutellut.
- Ettekö? Eikö eversti siis ollutkaan huoneessaan?
- Ei. Isäni ei ole kotona.
- Ei kotona?

Hormion ilme muuttui äkkiä. Hän katsoi Lindaan tutkivasti, epäillen. Sitten hän kysyi verkalleen ja juhlallisella äänenpainolla:

- Suokaa anteeksi, neiti Ansamaa, ei suinkaan isänne ole . . .
- Mitä? ihmetteli Linda.
- Tarkotan, ettei . . . ettei suinkaan eversti ole itselleen mitään tehnyt?
- Mitä hän olisi itselleen tehnyt? kysyi Linda, ymmärtämättä toisen tarkotusta, mutta samalla pelästyen.
- No . . . tällöisissä tapauksissa ei suinkaan ole tavatonta . . . Kun ihminen näkee, että hänen elämänsä on hukkaan mennyt, että kaikki hänen kauniit suunnitelmansa raukeavat tyhjiin, silloin elämä muuttuu hänelle raskaaksi taakaksi, jonka hän niin pian kuin mahdollista heittää päältään . . . Oletteko varma siitä, neiti Ansamaa, ettei isänne tuolla sisällä ole . . .

— Tehnyt itsemurhaako? huudahti Linda keskeyttäen, sillä vihdoinkin hän ymmärsi. — Herra nimismies, te ette tunne isääni lainkaan. Eversti Ansamaa ei ole pelkuri . . . Jos epäilette, käykää katsomassa everstin makuuhuoneessa.

Hormio ei odottanut uudistettua käskyä. Kiireesti hän riensi viereiseen huoneeseen, ja kun hän tuokion kuluttua palasi, oli hän miettiväisen näköinen.

- Te olitte oikeassa, neiti Linda, ja minä tunnustan erehdykseni. Mitä nyt siis aiotte tehdä?
- Enkö sitä jo teille sanonut? Olen pyytänyt teiltä anteeksi äskeistä hysteeristä käytöstäni ja toivon, että te osaatte selittää asian kapteenillenne.

— Mutta hyvä neiti Linda, ettehan te nyt ehdoin tahdoin tahdo syöstä isäanne turmioon? Kun pelastus on teidän kädessänne . . .

— Älkää minua piinatko, herra Hormio. En tiedä mitään isäni turmiosta, tiedän vain, mitä minun itseni pitää tehdä. En saa tähän asiaan sekaantua.

— Vai niin, neiti Ansamaa, sanoi nimismies muuttuneella äänellä, — te olette tehnyt nyt uuden päätöksen, sanotte . . . Entä äskeninen lupauksenne minulle? Eikö se mitään merkitse? Narrinako te minua pidätte, juoksupoikananne? Eivätkö sananne äsken kuuluneet: „pelastakaa isäni ja minä olen teidän“? Enkö toista sanojanne oikein? Eikö teitä lupauksenne minuun sido? Minä olen nyt pelastanut isänne! Olen asettanut itseni ja kunniani alttiiksi teidän tähtenne. Teidän tähtenne olen mennyt venäläisen kapteenin luo, olen sanonut hänelle: „emmekö voi antaa eversti Ansamaan olla rauhassa? Hänen tyttärensä tarjoaa meille suuren summan hyvitykseksi.“ Onko se virkamiehen menoa esivallan luo? Eikö sitä kutsuta lahjomiseksi? Enkö minä sillä teollani ole ikipäiviksi tahrannut virkamieskunniaani? Mitä teillä tähän on sanottavana, neiti Ansamaa?

Linda seisoi kalman kalpeana, kädet tuskasta yhteen puristettuina.

— Ettekö voi antaa minulle anteeksi? hän sopersi. — Ettekö voi sääliä nuorta ajattelematonta tyttöä? Enkö voi millään hyvittää erehdystäni?

— Ette millään muulla kuin sillä, että pysytte sanassanne ja tulette vaimokseni.

— Mutta herra nimismies, kuinka voitte semmoista vaatia? Avioliitto on pyhä asia . . . ja teidän tiedätte, etten minä teitä rakasta.

— Eipä se avioliitto äsken ollut teidän mielestänne niin pyhä. Mutta mitä siitä! Kyllä te opitte minua rakastamaan, ja silloinhan liittomme on pyhä.

— En ikinä sitä opi. Ennemmin toki kuolen.

— Vai niin, kaunis neito? Mutta minä, Oskar Hormio, en kaksi kertaa samana päivänä ota vastaan rukkasia, en Linda Ansamaaltakaan! Mikä on minun, on minun. Te olette antanut sananne ja minä pidän siitä kiinni, ja nyt meidän on paettava yhdessä, sillä muu ei ole minullakaan edessäni! Tämän sanottuaan Hormio, läähättäen vihasta ja intohimosta, silmät verisinä, syöksyi Lindan kimppuun ja kaappasi hänet syliinsä. Tyttö kirkkaisi ja ponnisti vastaan, mutta raivostunut ja hullu mies oli ylivoimainen. Pusertaen koko voimallaan tyttöä rintaansa vasten hän ryntäsi kantamuksineen konttorihuoneeseen ja sieltä eteiseen. Linda makasi pyörtyneenä hänen käsillään.

Mutta eteisessä kohtasi nimismiestä odottamaton este.

— Seis mies! komensi tohtori Grahn, joka revolveri ojona seisoi suorana ja kookkaana ulko-oven edessä. — Lain valvojat näkyvät nykyaikana näyttävän ryöväreinkin osaa . . . Laskekaa neiti Ansamaa tuonne penkille . . . ja Mari pitää hänestä huolta . . . Mutta te, Hormio, otatte vaatteenne ja korjaatte luunne tästä paikasta niin pian kuin mahdollista . . . Totelkaa, revolveri on ladattu ja tohtori Grahn on tunnettu voimistaan.

Mitä nimismies vimmastaan ja vihastaan huolimatta olisi osannut muuta kuin tehdä työtä käskettyä? Niin lähellä toiveittensa päämäärää ja äkkiä menettää kaikki! Hän laski Lindan sylistään, ja Mari, joka pahaa aavistaen oli juossut tohtoria hakemaan, otti emäntänsä heti hellän huolenpitonsa alaiseksi.

Nolona kuin pahanteossa tavattu varas ainakin nimismies kokosi päällysvaatteensa ja hiipi luimuna

ovesta ulos. Vasta pihalla hän puki palttoon ylleen ja lähtiessään sadatellen ja kiroillen kotiapäin kulkemaan hän ei osannut ajatella kuin yhtä ainoata asiaa: kosta, kosta, lopullista kosta.

Tämä on jo kolmas kerta kuin tänään poistun tuosta kirotusta talosta. Joka kerralla olen päättänyt kosta, ja kolmas kerta on tosi kerta . . . Mutta miten? Miten voin niin kosta, että se tuntuu, tuntuu kaikkien luissa ja ytimissä? . . . Ei heitä vielä uhkaa mikään muu kuin kotitarkastus, vaikka sitä tyttöä täytyi pelottaa . . . Eikä se kapteeni kymmenestä tuhannesta ruplasta olisi suostunutkaan luopumaan muusta kuin kotitarkastuksesta . . . ei olisi uskaltanut . . . Piru vieköön, ettei minulla pidä olla mitään todistuksia Ansamaan syyllisyydestä. Jos olisi pienintäkään todistusta muuta kuin mitä itse kerran satuin näkemään Mattilan mökin luona — josta en sittenkään voi valaa tehdä — niin asia olisi selvä. Silloin Ansamaa heti vangittaisiin . . . Mutta minne se eversti on hävinnyt? Mitä hän keskellä yötä tekee ja missä hän liikkuu?

Samassa leimahti ajatus Hormion aivoissa. Hän seisahtui maantiellä kuin naulattu, sivalsi kädellään otsaansa ja huudahti:

— Mikä s–n tomppeli olenkaan! Sitähän se tietysti on! Eversti on ohjaamassa niitä helvetin poikia Saksan matkalle . . . Etten sitä ennen hoksannut. Mutta ei ole vielä myöhäistä. Nyt olet sinä vihdoinkin satimessa, kirottu Ansamaa! Mattilan mökiltä helvettiin, no, kyllä jäljistä näkyy! Että vihdoinkin keksin keinon . . . Nyt sen kapteenin silmät lentävät selälleen, kun hän kuulee, mitä uutisia minulla on. Nyt saadaan itse kala verkkoon ja silloin voidaan lunnaista sopia kalan itsensä kanssa. Ja silloin ei päästetä liukumaan ei kymmenillä eikä sadoilla tuhansilla. Silloin piru vie on suuremmat rahat helisemässä. Silloin tunnustellaan, kuinka rikas se Ansamaa on . . .

Näitä kauniita ja lohdullisia itsepuheluja jatkaen oli nimismies Hormio lähtenyt liikkeelle juoksujalkaa ennättääkseen ajoissa venäläisen ystävänsä luo.

Vakavana katselee kuu maailman menoa talviselta taivaltaan.

Mikä on tuo kumma öinen kulkue, joka tummana kiittää yli kuutamaisen kentän? Hanki hohtaa hopeisena, varjot tanssivat terävinä lumella, revontulet räiskyvät pohjolan taivaalla. Pitkä jono hiljaisia hiihtäjiä; reippaat liikkeet siinä toistuvat rytmillisessä tahdissa, jäntevät vartalot notkuvat ja nousevat, sauvat posahtavat säännöllisesti lumeen, sukset suihkivat ja vuoroon lotkahtavat hankea vastaan . . . Mutta kuu seuraa kummastellen Suomen poikien matkaa, ja vain tähdet iskevät ymmärtävästi silmää.

Jo kuuluu huutoa ja melua etäältä hiihtäjien takaa. Perimäinen mies heittää silmäyksen selkensä taa ja näkee parin kilometrin päässä aavikon toisessa laidassa parven ratsumiehiä, jotka täyttä laukkaa kiirehtivät hiihtäjien jäljissä.

— Hei pojat, kasakat ajavat meitä takaa! hän huutaa tovereilleen, — lisää vauhtia, minkä ennätätte!

Moni silmä vilkaisee taaksepäin ja salaman nopeudella kulkee tieto oppaaseen saakka, joka ensimmäisenä eteenpäin kiittää.

— All right, pojat, huutaa hän vastaukseksi, — nyt pistetään kilpaa, ja kun tuohon metsään päästään, olemme suojassa, sillä sen lumen peittämille kiville ja kannoille eivät kasakat osaa meitä seurata!

Hurjaksi kiihtyy hiihtäjien vauhti. Pakkanen polttaa poskia ja hengitys käy raskaaksi, mutta metsän ranta lähenee pitkin askelin. Takaa-ajajien huudot yltyvät myös ja äkkiä pamahtaa talviyön hiljaisuudessa kaikuva laukaus ja kuula vinkuu hiihtomiesten ohi.

— Älkää hajaantuko, pojat, pysykää jonossa vain, niin ei ole hätää, huudahtaa taas opas rohkaisevasti ja hänen neuvonsa kulkee silmänräpäyksessä perimäiseen mieheen.

Yhä kiihtyy hiihtäjien vauhti, yhä kuuluu takaa uusia laukauksia, mutta jo on opas ennättänyt metsän laidalle ja hävinnyt puiden suojaan, ja mies mieheltä katoaa hiihtäjien pitkä jono näkyvistä talvisen Tapiolan hämäriin sokkeloihin. Lumiaavikolla on enää vain meluava kasakkajoukko, joka metsänrinteelle päästyään pian huomaa jatkuvan takaa-ajon mahdottomaksi. Hevoset kompastuvat näkymättömiin kuoppiin ja tuuheat lumiset oksat lyövät miehiä vasten kasvoja. Kiroillen ja meluten heidän täytyy palata takaisin tyhjin toimin.

Ja silloin kuukin vetää pyöreän naamansa leveään hymyyn . . .

Puolentoista tuntia myöhemmin oli hiihtomiesten joukko, eksytettyään kekseliäillä tempuilla mahdolliset takaa-ajajansa, saapunut määräpaikkaansa meren rannalla, suureen taloon, jonka avarassa tuvassa he nyt loimuavan takkavalkean ympärillä lepuuttivat jäseniään, jatkaakseen sitten matkaansa kompassi yksin oppaana, aavalle jään peittämälle meren selälle. Iloisesti jutellen istuivat siinä nuoret miehet, mitkä lattialla, mitkä jakkarilla ja tuoleilla, ja riittihän heillä juttelun aihetta, sillä niin jännittävää matkaa ei ollut vielä yhdelläkään „plutoonalla“ ollut. Yhtä hyvin kuin he tässä nyt loikoilivat terveinä ja tyytyväisinä olisivat voineet maata verissään lumiaholla tai juosta kilpaa kasakkaratsujen kanssa nagajkojen kannustamana. Nuorten tavalla he ilakoitsivat ja nauroivat nenästä vedetylle viholliselle, nyt kun vaara oli onnellisesti ohi.

Ovi aukeni ja heidän oppaansa, eversti Ansamaa, joka oli puuhannut ulkona, astui tupaan. Yhtenä

miehenä nuorukaiset hypähtivät pystyyn kunnioitustansa osottaakseen. Heidän silmänsä loistivat hyvästä mielestä ja ihastuksesta. Eversti teki torjuvan liikkeen kädellään.

— Olkaa vapaasti kuin kotonanne, lapset, hän kehotti, — pienikin lepo on paikallaan, sillä teillä on pisin taival vielä edessänne . . . Tässä tulee vähän suuhun pantavaa, sillä vasta alkanut vuorokausi tulee kysymään voimianne.

Everstin kintereillä seurasi emäntä kahden piian kanssa, käsivarsilla suuret kantamukset, joita he alkoivat järjestää pitkälle pöydälle tuvan toisella seinällä. Heidän siinä häärätessään ja kulkiessaan ulos ja sisään selitti eversti, että ruoka oli enimmäkseen kylmää, sillä kiireessä ei voinut herkkuja vaatia eikä aikaa ollut tuhlaamisen varalle, mutta paistettuja perunoita saataisiin ja kuumennettua maitoa ja kaiken päälle kahvia, johon kaikkeen nuoret miehet, joilla ei suinkaan suurenmoisia vaatimuksia ollut, tietysti ilmaisivat kiitollisen tyytymyksensä.

Pian istuttiin pöytään aterioimaan, ja sill'aikaa kuin toiset nauttivat ruuista hyvällä halulla, maisteli eversti kupistaan kuumaa maitoa ja piti nuorille pienen puheen, jota he syödessään ja juodessaan tarkasti kuuntelivat.

— Kello on nyt neljä ja ennen päivännousua täytyy teidän olla ainakin peninkulman päässä rannasta. Aivan kohta saatte siis ajaksi jättää Suomen, nuoret ystävät. Tämä hetki, jonka vielä vietätte kotimaassanne, on vakava hetki, se on eron hetki. Ja eron hetkellä ihminen ei tiedä, koska jälleennäkeminen tulee tapahtumaan. Ihminen päättää, Jumala säätää, sanotaan. Toivomme on, että iloisina ja reippaina saatte palata vapautettuun isänmaahanne, mutta voivathan asiat kääntyä toisiksikin, eikä teidän sovi silmät ummessa lähteä näin tärkeälle retkelle. En tunne teitä henkilökohtaisesti, pojat, mutta olemme eläneet yhdessä muutamia jännittäviä tunteja, ja yhteiset vaarat, yhteiset seikkailut lähentävät ihmisiä nopeasti toisiinsa. Kuvittelen edustavani teille isänmaatanne, jota rakastatte ja tahdotte palvella henkenne kaupalla, ja suokaa minun sentähden eromme hetkellä evästä teitä muutamilla ajatuksilla. Pankaa mieleenne, pojat, vanhan everstin sanat . . . Me emme elä enää ajassa, jolloin sotaa kevytmielisesti ihailtiin. Tällä hetkellä käydään maailmassa laajuudessaan ennen kuulumatonta sotaa, mutta kukaan ajatteleva ihminen ei enää hyväksy sotaa semmoisenaan. Meissä miehissä juoksee seikkailuhaluinen veri, mutta me olemme nykyään siksi valistuneita, että tuolle halullemme osaamme etsiä tyydytystä muualta kuin sotatantereelta. Nykyistä maailmansotaa ei käyda seikkailuhaluun tyydyttämiseksi. Sen juuret ovat syvemmillä — yksilöiden ja kansojen itsekkäisyydessä ja kehittymättömyydessä. On kansoja tämän maan päällä, joiden elämänhalu suuntautuu toisten kansojen hallitsemiseen ja sortamiseen; semmoiset kansat ovat ihmiskunnan veljeyden nimessä pelottavia. Semmoisia on esim. Englannin kansa. Sehän ei ole itsessään suuri. Mutta sen ahneus ja vallanhimo ovat saattaneet sen valtikan alle kolmannen osan maailmaa. Ja kuinka onnellinen esim. India Englannin holhouksen alaisena on? Semmoisia on myöskin Venäjän kansa. Siinä on moskovalainen kantajoukko, joka on anastanut Suomet, Karjalat, Itämeren maakunnat, Puolat, Galitsiat, Ukrainat, Kaukasiat, Siperiat j. n. e., ja me tunnemme kaikki liiankin hyvin, kuinka onnellisia vieraat kansat ovat moskovalaisen valtikan suojassa. Olisiko Saksan kansa myöskin samanlainen? Nykyään puhutaan paljon Saksan barbarisuudesta, viitataan Slesvig-Holsteiniin ja saksalaiseen Puolaan, mutta tunnustakaamme totuus: Saksan keisarikunta on nykyajan historiassa siksi nuori, ettemme vielä kykene sitä suurvaltana ja toisten sortajana arvostelemaan. Sillä ei ole ollut tilaisuutta näyttää, miten se suurvaltana menettelisi, sillä sen suurvallaksi kohoamista ovat juuri Englanti, Ranska ja Venäjä kaikin mokomin koettaneet estää. Nykyinen sota on kyllä toiselta puolen Saksan pyrkimistä suurvallaksi toisten rinnalle — ja se pyrkimys on yhtä oikeutettu kuin toistenkin, — mutta syvemmin katsoen tämä sota on aiheutunut kansojen väsymyksestä, väsymyksestä sortoon ja orjuuteen. Saksakin on vain vitsa kohtalon kädessä, sillä sodan sisäinen tarkoitus on kaikkien kansain, pientenkin, vapautus ja tasa-arvoon nousu. Saksa on maailman vitsa ja Saksan kautta käy täytäntöön historian tuomio sorron ja väkivallan yli. Me suomalaiset olemme pieni kansa ja puolueeton kansa. Jos te ja minä ja monet muut suomalaiset asetumme Saksan puolelle tässä sodassa, ei tämä tapahdu vihasta venäläisiä kohtaan eikä halusta kavaltaa laillista hallitustamme. Se tapahtuu siksi, että ymmärrämme hiukan historiaa ja osaamme vetää johtopäätöksiä tulevaisuuden suhteen.

Otaksukaamme, että liittolaiset tässä sodassa voittavat. Mitä meillä silloin on odotettavissa Suomessa? Vapauttako, itsenäisyyttäkö? Meidänkö takiamme, pienten, sorrettujen kansain takia Englanti, Ranska ja Venäjä luopuisivat anastushalustaan ja vallanhimostaan? Meidänkö vapautemme ja itsenäisyytemme takia he olisivat verensä vuodattaneet? Emme saata olla niin sokeita, että sitä uskoisimme. Tiedämme varmaan, että niinkauankuin Venäjä pysyy yhtenäisenä valtakuntana, se ei saata päästää meitä itsenäisiksi, vaikka siinä hallituksen muutoskin tapahtuisi. Ainoastaan jos Saksa voittaa, tai ainakin jos Saksa kestää niinkauan, ettei kukaan voita, — ainoastaan silloin koittaa kansojen vapautuksen päivä. Ja niin ollen, kuinka me suomalaiset yksilöinä saattaisimme olla muuta kuin Saksan puolella sekä hengessämme että teoissamme, mikäli tämä on mahdollista? Jos vähänkään rakastamme isänmaatamme, kuinka saattaisimme liittyä niiden puolelle, jotka isänmaatamme sortavat, jotka estävät sen vapaata kehitystä? Ja kuinka saattaisimme olla liittymättä niihin, joilta olemme uskontomme ja tietosivistyksemme saaneet ja joiden oma historiallinen tehtävä vaatii, että pienten kansojen itsenäisyys toteutuu, että esim. Venäjän luonnoton jättiläisvaltio hajaantuu luonnollisiin alkuosiinsa . . . Edustaen hengessäni yhteistä suomalaista isänmaatamme minä kaikesta sydämestäni siunaan teitä ja toivon teille kaikkea menestystä epäitsekässä, isänmaalle niin tärkeässä työssänne . . . En mitään juo, mutta sanon vain: teidän maljanne, pojat, ja Suomen malja!

Näin sanoessaan eversti Ansamaa nousi ja nuorukaiset seurasivat oitis esimerkkiä kalpeina liikutuksesta.

— Herra eversti, puhkesi vapisevin huulin puhumaan heidän johtajansa, ylioppilas Andersson, jonka puoleen useimpien katseet olivat kannustavina kääntyneet, — me kiitämme teitä. Me kiitämme teitä kaikesta sydämestämme. Teidän sananne olivat kultaisia sanoja. Me olemme painaneet ne unhottumattomina mieliimme. Te puhuitte todella niinkuin isänmaamme olisi puhunut — niinkuin me toivomme, että Suomi, armas synnyinmaamme, olisi meille puhunut. Me lähdemme kuin pakolaiset, kuin rikoksenteijät salaa kotimaastamme, ja kuitenkin palaa kirkkaana ja tahrattomana isänmaanrakkauden pyhä tuli meidän rinnassamme. Kuinka mielellämme soisimme, että Suomi meitä ymmärtäisi, ettei kansamme meitä tuomitsisi, että historia kerran näyttäisi, että tekemme oli oikea! Se tapahtuu rakkaudesta, ja vihassa sitä ei saa tuomita. Sentähden, herra eversti, teidän sananne olivat meille kalliit. Te ymmärrätte meitä, te autatte meitä, te rakastatte Suomea niinkuin me. Suokaa meidänkin kiitollisina tässä korottaa yhteinen äänekäs huutomme: eläköön eversti Ansamaa, eläköön armas Suomi!

— Eläköön! eläköön! eläköön! kaikui voimakkaan nostavasti viidenkolmatta nuorukaisen hurmaantuneista rinnoista . . .

Ja nyt olivat nuorukaiset lähteneet, hiihtäen häipyneet kuutamossa hohtavaa jäätä myöten ensimmäisen merensaaren taa, ja eversti Ansamaa oli yksin matkalla kotiin. Hän oli suorittanut viimeisen velvollisuutensa, hänen osansa oli nyt loppuun näytelty, hän sai vuorostaan väistyä näyttämöltä. Mikähän häntä kotona odotti? Rauhako vaiko rauhan loppu? Jatkuisivatko hänen päivänsä kuten tähän saakka vai kääntäisikö sallimus uuden lehden hänen elämänsäkirjassaan? Epäilemättä jotakin tapahtuisi, asiat eivät saattaneet jäädä ennalleen. Kotitarkastus ei toisi mitään ilmi, sillä hänellä ei ollut säilössä mitään vaarallisia papereita. Kirjoja ehkä, Saksassa ja Ruotsissa painetuita, mutta mitä niistä? Sinänsä ne eivät mitään todistaneet — viekööt, jos haluavat. Mutta tämänöinen takaa-ajo! Se osotti, että olivat päässeet selville kokouspaikasta Mattilan mökillä, ja jos nyt saattoivat todistaa, että hän, Ansamaa, oli ollut leikissä mukana, silloin ei hänen rauhansa ja vapautensa ollut paljonkaan arvoinen. Ehkä itse asiassa Hormiolla oli osansa tuossa takaa-ajossa. Se oli hyvinkin luultavaa, ja parasta oli silloin valmistautua pahimpaan . . .

— „Pahimpaan“, toisti hän itsekseen, hymyillen omalle ajatukselleen, — pahimpaan — niinhän ihmiset sanovat — mutta onko minun kannaltani olemassa mitään pahaa? Eikö kaikki elämässä palvele suurta ja pyhää tarkotusta, eikö kärsimys aina ole *a blessing in disguise*, niinkuin meidän oli tapana sanoa Amerikassa Emersonin mukaan, „salapukuinen siunaus“? Mikä kärsimys, mikä kohtalon käänne, joka itseäni kohtaisi, voisi minua pelottaa? Enkö minä ole suurimmat kauhut kokenut ja ylevimmät onnet? Olen aina valmis kuolemaan . . .

— Minun Herrani ja Mestarini, sinä sen tiedät, hän kuiskasi sydämessään.

Hän hiihteli hiljalleen eteenpäin maantiellä. Hän ei kulkenut taannoisia erämaan polkuja, vaan selvää tietä, mutta hän oli ypöyksin ja luonnon tunnelma oli yhtä mystillinen nyt kuin silloin. Kuu vielä paistoi, vaikka sen valo verkalleen vaaleni, ja luonnossa oli hiljaista, ah niin hiljaista. Silloin tällöin vain rauhallinen risahdus metsässä, kun joku oksa petti ja lumi lusahti maahan.

Hänestä tuntui, että hän hiihti kohti kuolemaa. Ja kuoleman portilla kysyttäisiin häneltä: miten olet elämäsi käyttänyt? Hän tiesi, että jos hän nyt joutuisi venäläisten käsiin, niin moni hänen omista maamiehistäänkin tuomitsisi hänet valtionkavaltajaksi ja vääryudentekijäksi ja pitäisi kukaties hirttonuoraa sopivimpana palkkana mokomalle isänmaanystävälle, mutta hän tiesi myöskin, ettei tämäkään julkinen häväistys hänen mieltään järkyttäisi, sillä hänen käsityksensä oikeasta olivat lujat ja hän oli aina horjumatta niistä kiinni pitänyt. Ja sitten hänellä oli vielä tuo oma, syvin salaisuutensa, jota ei kukaan kyennyt häneltä riistämään ja joka oli häntä kannustanut läpi elämän. Olikohan se vanha sana nyt täyttynyt? Olikohan nyt tullut hetki, jolloin hän saisi todistuksen siitä, että oli suorittanut elämänsä „siunauksellisimman työn“? Sillä niinhän tuo ennustus sanoi, että „silloin hän olisi suorittanut elämänsä siunauksellisimman työn, kun hän itse kaiken oli menettänyt“. Se ei tapahtunut silloin Cuban kapinassa, vaikka hän sitä toivoi ja odotti; — omasta mielestään hän silloin oli tehnyt hyvää työtä. Oliko ratkaisu tuleva nyt? Saisiko hän nyt merkin korkeudesta?

— Kuinka taikauskoiseksi kahdennenkymmenennen vuosisadan maailma minua, vanhaa miestä, arvostelisikaan, jos se lukisi näitä ajatuksiani, hän itsekseen hymyili. — Mutta yksin nyt olenkin, yksin . . . eli kahdenkesken sinun kanssasi, Jumalani, ja sentähden uskaltaa sieluni vapaasti puhua ja muistella menneitä . . . muistella sitä suurinta, suurinta, mitä se on kokenut . . .

Ja hänen ajatuksensa kääntyivät menneihin aikoihin, kolmekymmentä vuotta taaksepäin, ja nostivat muistojen kätköistä hänen tuhansien rikkaitten kokemustensa kallisarvoisimman ja säteilevimmän helmen — tuon yhden tunnin „maailman viisaimman ihmisen“ luona, tunnin, josta oli muodostunut hänen elämänsä huippukohta ja keskipiste, tunnin, joka oli antanut aatteellisen sisällön koko hänen elämälleen, tunnin, jonka hän oli luullut viettäneensä unelmien utuisessa harhataivaassa, ellei hän tietäisi, että kaikki todella oli maan päällä tapahtunut.

Hän oli nuori silloin ja, kuten hän vahvasti uskoi, onnettomasti rakastunut, onnettomasti, sentähden että hänen rakastamansa Nelly oli melkein lapsi vielä eikä rakkaudesta mitään tiennyt ja sentähden että tyttö ylhäisenä, rikkaana, oikein amerikkalaiseen aatelistoon kuuluvana oli hänelle, silloin vielä köyhälle, suomalaiselle clerkille, saavuttamaton. Hän oli alistunut kohtaloonsa ja valmistautunut mielessään elämään vanhanpojan ilotonta elämää, Nellylle ikuisesti uskollisena . . . Hän oli haaveilija ja realisti samalla kertaa . . . Mutta mitä siitä? Hän oli matkalla — kaupparamatkalla Nellyn isän asioissa — ja saapunut pieneen kaupunkiin Montanassa, kun sikäläisessä hotellissa toinen matkustavainen — hän on sille miehelle ainaisesti kiitollinen, — johon hän satunnaisesti tutustui, kysyi häneltä, tahtoisiko hän käydä „Suuren Käärmeen, maailman viisaimman miehen“ puheilla. Merkillistä, että tuo vieraan matkustavaisen kysymys tuli kuin vastauksena hänen oman sielunsa sisimmälle rukoukselle! Sillä hän oli pitkän aikaa kulkenut yhtenä toivomuksena ja pyyntönä: jospa olisi ihminen, joka voisi selittää minulle, mitä tämä elämä on!

— Sille miehelle, Suurelle Käärmeelle, on jokaisen ihmisen elämä kuin avattu kirja, sanoi vieras salaperäisellä katseella, joka herätti kummallisen aavistuksen hänen sydämessään. — Mutta ainoastaan rohkealla on pääsy viisaan miehen luolaan. Uskallatteko? Tahdotteko?

Riemumielin hän kiitti — „en pelkää mitään maailmassa“, hän kehui, — ja sai vieraalta kartan, joka osotti mitä teitä ja polkuja hänen tuli kulkea, kaupungista ulos tultuaan, löytääkseen Kalliovuorten luolalle.

Toimitettuaan isäntänsä asiat hän eräänä kauniina kesäamuna vaelsi ulos kaupungista yksin ja

jännitetyin mielin. Kartta oli tarkka. Hänen oli merkillisen helppo löytää tie, vaikka se luikerteli niittyjen poikki, purojen yli, aarniometsän hämärässä, vuorensinämiä ylös . . . Viisi tuntia marssittuaan, hypättyään, ryömittyään, kiivettyään hän tiesi seisovansa pyhän luolan edessä, sillä tuossa lausui hänet tervetulleeksi ruusuovi, josta vieras oli puhunut.

Hän muisti vieraan sanat, että ainoastaan rohkealla oli pääsy luolaan, ja hän ihmetteli itsekseen, ettei hänen rohkeuttaan oltu pantu millekään koetukselle — tai — ehkä arka ihminen ei olisi tämän kävelymatkan vaikeuksia kestänyt . . . olisihan hänkin ollut hukassa, aseeton kun oli, jos petoeläimiä olisi näkynyt . . .

Vaistomaisesti hän nosti hattuaan ja teki kumarruksen ruusuovelle, joka kahden pilvenkorkuisen kuusen keskellä näytti aukenevan suoraan kallion sisään. Tuntien äkkiä aavemaista kunnioitusta hän lähestyi ovea ja ojensi kätensä sitä avatakseen. Silloin hän huomasi, ettei se ollutkaan ovi vaan verho. Pitkiin maahan riippuviin lankoihin oli pujotettu tuoksuavia vaalean- ja tummanpunaisia ruusuja, jotka etäältä katsoen muodostivat kuin yhtenäisen oven. „Kuinka nuokin elävät ruusut noin tuoreina pysyvät“, hän itsekseen ihmetteli ja koski kädellään verhoon . . .

Samassa sähisi äänekkäästi, pelottavasti, ja ruusujen takaa kymmenet pienet käärmeet nostivat viheriät päänsä, pistäen ulos suustaan sihisevät kaksipäiset kielensä. Hän tempasi äkillisellä liikkeellä kätensä takaisin ja oli kuitenkin tuntevinansa pistoksen sormessaan. Hämmästyneenä, kauhistuneena hän peräytyi muutamia askeleita ja tuijotti eteensä, odottaen, koska käärmeet ilmestyisivät oven ulkopuolelle. Kun ei mitään kuulunut, ei näkynyt, kun ruusuverho taas riippui rauhallisena houkuttelevassa suloudessaan, hänen mieleensä juolahtivat vielä kerran vieraan sanat „ainoastaan rohkea“ ja hän tuli ajatelleeksi, että tässä nyt kysyttiin rohkeutta. Ehkä tämä olikin koetus, ehkä viisaan luo ei päässyt kuin henkensä uhalla, — mitä hän kuolemaa pelkäisikään, jos se hänen elämänsä ongelman ratkaisisi? Ja päättävästi hän astui eteenpäin.

Läpi monien hirmujen hän kulki, — niitä ei nyt kannattanut muistellakaan, — mutta lopulta hän seisoi hämärässä luolassa. Hän kuuli soittoa, ihmeellistä ylimaallisen ihanaa soittoa, joka täytti hänen sielunsa autuaalla aavistuksella. Ja keskellä soittoa hän kuuli äänen, joka lempeästi, vienon tuulenhenkäyksen tavalla kutsui häntä nimeltä.

— Olavi Ansamaa! se lauloi, — Olavi Ansamaa!

Ääntäminen oli oudosti muukalainen, paljon pehmeämpi ja soinnukkaampi kuin amerikkalaisten.

Ihmetellen ja kuitenkin pitäen kaikkea luonnollisena tässä lumotussa luolassa hän tähysteli odottavasti tummaan verhoon, jonka takaa kutsuva ääni kuului. Samassa tämä aukenikin keskeltä ja hävisi molemmille syrjille, ja hänen hämmästynyt, ihastunut katseensa näki „Suuren Käärmeen, maailman viisaimman ihmisen“.

Perimäinen puoli luolasta oli kirkkaammin valaistu. Korokkeella istui jalat ristissä allaan puolialaston, nuorennäköinen intiaanipäällikkö. Mutta ei hän ollut koskaan semmoista intiaania nähnyt. Tunnusomaiset jalot ja ylpeät atsteekkiläiset piirteet olivat tässä äärettömiin saakka hienostuneet ja lempeiksi muuttuneet. Niissä kuvastui käsittämättömän syvä suru, joka oli jumalalliseen hymyilyyn henkevoitynyt. Ei hän osannut kuvata silmien väriä, mutta niistä säteilevä tumma ja pehmeä lämpö tunki hänen sielunsa sisimpään. Hän ei ollut koskaan tuntenut sellaista taivaallista onnea ja autuutta, jollaiseen hänen sielunsa nyt aivankuin pukeutui. Hän ei ollut koskaan tuntenut itseään niin puhtaaksi, niin alttiiksi kaikelle jalolle, niin valmiiksi kaikkeen hyvään kuin nyt. Aivan kuin itsestään hän vaipui polvilleen ja kumartui nöyränä maahan asti.

— Levez-vous, mon frère! Nouskaa veljeni! kuului silloin ranskaksi tuon ylevän olennon lempeä, sointuisa ääni — ja hän, Ansamaa, saattoi vieläkin kolmenkymmenen vuoden kuluttua kuulla tuon ihmeellisen äänen soivan korvissaan. Kuin käskyä totellen hän nousi ja loi katseensa taas elämänsä ihanimpaan näkyyn, ja nyt hän huomasi, että intiaanipäälliköllä oli edessään maassa suuri avattu kirja, jonka

lehtiä hän ryhtyi kääntämään. Löydettyään etsimänsä paikan hän lausui:

— Voici votre horoscope. Faites attention, mon frère, je vais vous le lire. Kas tässä horoskooppinne. Kuunnelkaa, veljeni, tahdon lukea sen teille.

Hän, Ansamaa, ei siihen saakka ollut n. s. horoskoopeista muuta ymmärtänyt, kuin että ne olivat keskiaikaista taikauskoa, mutta nyt hänestä tuntui luonnollisimmalta asialta maailmassa, että horoskooppi oli vankkaa todellisuutta ja että muukalainen — tämä viisas muukalainen, joka puhui niin suloisen pehmeätä ranskan kieltä, joka kutsui häntä veljekseen ja oli hänelle niin salaperäisen tuttu — saattoi tietää ja tuntea hänen horoskooppinsa. Olento jatkoi, ja hän, Ansamaa, kuunteli tarkasti:

— Vous êtes né sous une étoile bien-heureuse. Pourquoi pleurer, pourquoi désespérer, mon frère? Vous aimez, vous désirez, vous aurez. Mais rien n'est durable dans ce monde ici-bas. Tout change, tout passe. Abandonnez votre âme au Père éternel, très-haut, tout-puissant, et l'amour divin vous conduira vers la béatitude infinie du royaume de Dieu.¹

Tämän tuo jumalallinen ihminen vielä oli puhunut kuin omasta puolestaan, katsellen häntä, Ansamaata, silmiin. Mutta nyt hän kääntyi katselemaan kirjan tekstiä, nosti oikean kätensä ja luki harvaan omituisella rytmillä, ikäänkuin runomitalla, pitkän pitkän horoskoopin. Kuinka selvästi hän vielä muisti tuon luvun alkusanat:

Vous êtes doué
de facultés
qui peuvent mener
à tout succès
une forte et persévérante volonté.²

Ja sitten seurasi tekstiä, joka mitä ihmeellisimmällä tavalla kuvasi hänen elämänsä vaiheita, menneitä ja tulevia siihen saakka kuin hän täyttäisi 42:n ikävuotensa. Ja niinkuin hän silloin saattoi todeta horoskoopin tietojen tarkkuuden 25 ikävuoteensa saakka, oli hän monta kertaa myöhemmin tunnustanut itselleen, että nekin tiedonannot, jotka silloin koskivat tulevaisuutta, olivat yksityiskohtaisesti käyneet toteen. Hänestä oli äkkiä tullut kullankaivaja, hän oli löytänyt hyvän claimin, rikastunut — ja, paras kaikesta, voittanut Nellynsä sydämen ja käden . . . Mutta loppuelämää koskeva ennustus oli hänestä itsestään sisältänyt ainoastaan nuo oraakkelimaiset sanat: „kun mielestänne kaiken menetätte, silloin suoritate elämänne siunauksellisimman työn.“ Sitä vastoin puhui horoskooppi laajemmin yleisistä asioista ja maailman tulevasta tilasta. Nykyajan ihmiset, se sanoi, elävät merkillisessä ajankänteessä. Uusi aika on tulossa, uusi sivistys on luotava. Vanha kulttuuri on rappiolla. Ihmiset palvelevat kultaista vasikkaa, yksilöt itseänsä, yhteiskunnat luokkaetuja. Tullessaan uusi aika suuren myrskyn tavalla pyyhkäisee kaiken vanhan ja rappeutuneen tieltään. Ihmiskunta saa kokea vaikeita synnytystuskia ja suuria mullistuksia tapahtuu. Mutta uusi sivistys on luova uuden taivaan ja uuden maan. Ihmiset puhdistuvat itsekkyydestään, yhteiskunnat alkavat toimia kaikkein parhaaksi. Taistelun ja kamppailun sijaan astuu yhteistyö. Elämä järjestetään veljeyden ja auttamisen pohjalle. Ne ihmiset, jotka nyt jo uskaltavat elää veljellistä ja epäitsekästä elämää, ne ovat uuden tulevan sivistyksen edelläkävijöitä . . .

Millä mustasukkaisella huolellisuudella hän olikaan säilyttänyt pyhimpänä salaisuutenaan muiston tästä kohtauksesta. Ei yhdellekään ihmiselle, ei omalle vaimolleenkaan, hän ollut siitä koskaan kertonut. Kuka

¹ Olette syntynyt onnellisen tähden alla. Miksi itkeä, miksi olla toivoton, veljeni? Te rakastatte, te toivotte, te saatte. Mutta mikään ei kestä kauan tässä maailmassa. Kaikki muuttuu, kaikki haihtuu. Jättäkää sielunne ikuisen Isän huomaan, korkeimman, kaikkivaltiaan, niin jumalallinen rakkaus vie teidät Jumalan valtakunnan ääretöntä autuutta kohti.

² Teillä on kykyjä, joiden avulla voimakas ja kestävä tahto voi saavuttaa suuren menestyksen.

sen todenperäisyyteen olisi uskonutkaan? Kuka ikinä oli kuullut puhuttavan „maailman viisaimmasta ihmisestä“? Häntä yksin oli kohdannut tämä ihmeellinen armo, hän yksin oli saanut puhutella jumalallista olentoa maan päällä.

Sillä hän oli häntä, Suurta Käärmettä puhutellutkin. Luettuaan horoskoopin loppuun saakka oli viisas intiaani hymyillen kääntynyt hänen puoleensa ja kehottanut häntä kysymään, mitä tahansa hän halusi tietää. Ja hän, Ansamaa, oli kysynyt. Hän oli kysynyt kummallisia asioita, rohkeita, vaikeita, personallisia. Ja kaikkiin hän oli saanut vastaukset, vastaukset, joista hän sisässään tiesi, että ne olivat tosia . . .

Kun tunti oli kulunut ja hän vihdoin jätti oudon, yliluonnollisen luolan astuakseen takaisin jokapäiväiseen inhimilliseen maailmaan, oli hän kuin toinen ihminen, kuin uudestisyntynyt lapsesi ja kevyen onnellinen kuin henkiolento. Pois oli pyyhitty suru, alakuloisuus, epätoivo. Usko oli ottanut asuntonsa hänen sydämeensä, usko, joka tuntui kykenevän siirtämään vuoria . . .

Ja nyt oli kolmekymmentä vuotta kulunut ja yhtä elävänä oli hänen muistissaan tuo unohtumaton hetki. Hän, köyhä suomalainen poika, oli päässyt osalliseksi elämän korkeimmasta salaisuudesta, sen yliluonnollisesta henkiperäisyydestä, joka antoi kuoliniskun epäuskolle, ja monta kertaa hän oli itseltään kysynyt: kuinka voin minä palvella ihmiskuntaa, niinkuin minun tulee? Eilen illallakin, kun rovasti kiitti häntä ja lausui liikuttavia sanojaan hänen hyvydestään, puheli hän koko ajan sydämelleen: mitä olet sinä tehnyt, että tätä kaikkea olet ansainnut? Jos rovastikin olisi tuntenut hänen salaisuutensa, ei hän olisi ihmetellyt hänen tekojaan . . .

Kuu oli laskenut, aamu hämärti. Pakkasilma tuntui koleammalta, eversti riuhtaisihe irti aurinkoisista, kesäisistä unelmistaan talviaamun harmaaseen todellisuuteen ja lisäsi vauhtia, kiitäen suksillaan kohti kotia, joka ehkä nyt ratkaisisi hänelle tuon kohtalokkaan kysymyksen: oliko hän tällä kertaa suorittanut elämänsä kauneimman työn?

Eversti Ansamaa hiihti suoraan Mattilan mökille, jätti suksensa sinne, haki viittansa harteilleen ja karvalakin päähänsä sekä lähti kävellen kotia. Merkillisen virkistyneeksi hän tunsi itsensä, voimakkaaksi ja elämänhaluiseksi, vaikka oli valvonut ja liikkunut koko yön.

Lähestyessään kartanoa hän jonkun verran hämmästyti huomattessaan oman puolensa, alakerrassa, kokonaan valaistuksi; samoin olivat Lindan ja tohtorin huoneet yläkerrassa valaistut, ja kyökin puolella tietysti oli tulta. Mutta kovin aikaisinpa oli talo liikkeellä. Ovatkohan huomanneet minun poissaoloni ja siitä tulleet levottomaksi, hän ajatteli, vai jokoan kotitarkastus on käynnissä? Varmuuden vuoksi hän päätti pujahtaa kyökin puolelta sisään, ettei heti joutuisi kutsumattomien vierasten käsiin, jos niitä hänen huoneissaan hääräili.

Kyökissä puuhailivat piit vanhan Miinan, taloudenhoitajan, johdolla. Kun eversti astui kynnyksen yli, oli Miina ensimmäinen, jonka silmä sattui häneen.

— Herra Jessus siunatkoon, huudahti hän käsiään yhteen lyöden, — tuossahan se eversti itse tuleeekin! Ja me kun olemme olleet levottomia . . . Kyllä se neitikin nyt tulee hyvälle. Juokse siitä heti, Mari, ja ilmota neidille.

— Ei tarvitse, Mari, kielsi eversti, menen kohta itse.

Hän hymyili palvelijattarien parvelle, jotka kaikki ällistyneinä häneen tuijottivat.

— Olen ollut asioilla koko yön . . . Jos Miinalla nyt on lämmintä kahvia, maistuu se oikein hyvältä — juon heti kupin täällä, jos on valmista . . .

Kahvia oli, ja pienen puuhan perästä everstillä oli höyryävä kuppi kädessään, vaikka Miina siunaili ja esteili ja olisi tahtonut tarjota kahvin isännälle paremmassa huoneessa.

— Minun puoleni näkyi olevan valaistu, lausui eversti juodessaan, — ketä siellä on?

Se oli kuin sulkujen poistamista tulvaveden tieltä. Nyt alkoi voivotus ja siunailu, itku ja katkonainen kertominen, josta selvisi, että kolme hirmuista miestä, jotka vain ryssää solkkasivat, ja lisäksi nimismies — ajatelkaa, nimismies, mokomakin maanpetturil! — olivat väkisin tunkeutuneet taloon ja ruvenneet penkomaan everstin huoneita — mitä niistä etsinevätkin. Ei semmoista ilkityötä eikä häpeätä oltu ennen kuultu!

— Ei suinkaan heille mitään vastarintaa tehty? virkkoi eversti, hiukan huolissaan sanoista „väkisin tunkeneet“.

— Kukas mokomille sapelijunkkareille ja pistooliniekkoille . . .!

— All right, ei sitten hätää . . . Kiitoksia nyt kahvista, hyvää se oli näin aamutuimaan . . . Rauhottukaa nyt, Miina ja te lapset, ja jatkakaa työtänne . . . Ehkä Mari huomiota herättämättä löytää minulle vaikkapa tohtorin tohvelit, niin riisun nämä hiihtokengät tässä . . . Nousen sitten tältä puolelta yläkertaan ja menen tytärtäni tapaamaan, ennenkuin esitän itseni kutsumattomille vieraille . . .

Kun eversti Ansamaa saapui Lindan huoneeseen, huomasi hän Lindan ja tohtorin syventyneen

vakavaan keskusteluun. Linda istui sohvalla ja tohtori nojatuolissa hänen vieressään ja molempien kasvoilla kuvastui syvä, joskin hillitty ja rauhallinen suru. Mutta heti nähdessään, kuka tuli, Linda vilpittömästi ilostui ja juoksi isänsä syliin.

— Isä, isä, vihdoinkin sinä tulit! Kuinka olen sinua odottanut! Niin . . . me olemme Helmerin kanssa odottaneet sinua koko yön.

Tohtori ilmaisi myös ilonsa everstin saapumisesta.

— Rakkaat ystävät, vastasi eversti, — näen, että olette valvoneet koko yön, ja olen suuresti pahoillani siitä, joskin olen syytön siihen. En aavistanut teistä erotessani illalla, että minulla oli tehtäviä suoritettavana vielä tänä yönä, ja kun lähdin uskoin teidän nukkuvan, eikä päähäni juolahtanutkaan mitään ilmottaa . . . Suokaa nyt kuitenkin anteeksi, että minun tähteni näin . . .

— Voi, eihän se ole mitään, isä, keskeytti Linda, — aivan toiset asiat meitä nyt huolestuttavat . . . Täällä on tapahtunut kummia sinun poissaollessasi . . . Joko tiedät, mikä sinua odottaa?

— Tiedän niin paljon, että kun huomasin huoneeni valaistuiksi, tulin kyökin puolelta sisään ja siellä sain kuulla, että kotitarkastus paraillaan on käynnissä . . .

— Niin . . . jospa tyytyisivät kotitarkastukseen, mutta, oi isä, he odottavat sinua . . . Siellä on nimismies ja siellä on venäläisiä . . . kerro sinä, Helmer.

— Niin, selitti tohtori, — kellon neljän tienoissa tulivat. Soitettiin kiivaasti ovelle, minä kävin avaamaan. Sisään astui kolme venäläistä ja Hormio. Kysyivät sinun huonettasi, ja vaikka selitin, ettet ollut kotona marssivat sinne muitta mutkitta. Hormio vastasi kaikkien puolesta: „kyllä tiedämme; tiedämme, missä hän on, ja odotamme täällä, kunnes hän tulee.“

— „Mitä te sitten aiotte everstille?“ kysyin. Hormio selitti: „poliittisesti epäiltävät henkilöt tietysti vangitaan.“ — Vangitsemiset ja viemiset näkyvät olevan teille mieluista työtä“ sanoin, „mutta millä oikeudella everstiä epäilette ja mitä todistuksia teillä on hänen syyllisyydestään?“ — „Todistuksista kyllä me pidämme huolta, ja niitä näkyy ilmestyvän pyytämättäkin“, hän sanoi ja näytti paperia, jonka hän otti kirjoituspöydältäsi. „Tässä esimerkiksi on passi everstille väärällä nimellä. Ei suinkaan oikeissa asioissa kulkeva ihminen semmoista tarvitse!“ Minun olisi todella tehnyt mieli lyödä miestä korvalle, mutta hillitsin itseni ja poistuin . . . Mikähän sekin passi lienee ollut?

— Halloo, huudahti eversti, — passi! Sen unohdin pöydälle. Se on kyllä oikea väärennetty passi, jonka juuri tänä yönä sain pyytämättäni Helsingistä . . . Kas, kuinka langat punoutuvat! . . . Se olisi minun pitänyt arvata . . .

— Odottaakohan sinua nyt vankeus, isä? kysyi Linda.

— Well, sen kyllä arvaa, sanoi eversti vakavasti.

— Oi isä, minusta on niin kamalaa ajatella, että he vangitsevat sinut ja vievät sinut pois . . . ehkä kauas Siperiaan. Olen taistellut itseni kanssa koko yön. Kun olit poissa emmekä tienneet, missä olit, olen monta kertaa toivonut salaisesti, että olisit paennut ja pelastunut, isä, vaikka omatuntoni joka kerta sanoi minulle, ettet sinä ollut sitä tehnyt . . . ja katsos, isä, näin äidin taas ja hän lohdutti minua. Hän sanoi, että sinä olet „oikein valinnut“. Sentähden olen myös koko ajan sisimmässäni ollut rauhallinen ja tietänyt, että Jumala sinun askeleitasi ohjaa, isä, vaikka ne vievätkin siihen, että nyt menetämme kaiken onnemme . . .

Linda oli taas sulkeutunut isänsä syliin ja nojasi päätään hänen rintaansa vastaan, nyyhkyttäen hiljaa.

Eversti koetti lohdutella, mutta oli itse syvästi järkytetty. Hänen tyttärensä viimeiset sanat jäivät kaikumaan hänen sieluunsa — juhllisilla, täynnä surua ja täynnä suurta aavistusta. „Nyt me olemme kaiken menettäneet.“ Oliko tämä merkki taivaasta? Oliko hän nyt suorittanut elämänsä työn? Mutta samalla hänet täytti sanomaton sääli lastansa kohtaan, jonka kotionnen hän nyt murskasi. Voi minua kurjaa, voi kurjaa kohtaloani! Nyt hänestäkin tuntui, että hän oli kaiken menettänyt — menettänyt viimeisenkin uskon itseensä . . .

Aivankuin aavistaen, mitä isän tunteissa liikkui, Linda lakkasi nyhkyttämästä, katsoi ylös ja pyysi:

— Suo anteeksi heikkouteni, isä, ajattelin itseäni ja omaa suruani . . . Ei sotilaan tytär sillä tavalla saa surra . . . ja kyllä minä osaan olla rauhallinenkin.

— Kiitos, Linda, vastasi eversti nöyrän hellästi, — isäsi ei juuri tunne itseään kunniakkaaksi sotilaaksi nyt, pikemmin katuvaiseksi pahantekijäksi . . . Mutta koska asia ei nyt enää valituksilla muutu ja koska nuo venäläiset eivät tiedä minun vielä saapuneen, voimme keskustella hetkisen rauhassa. Istutaan, niin kerrotte, mitä täällä oikein on tapahtunut ja mitä varten koko yön olette valvoneet.

— Oi isä, sanoi Linda heidän istuuduttuaan, — minun täytyy aloittaa tunnustamalla, minkä hirveän tyhmyyden olen tehnyt, vaikka parhaimmassa tarkoituksessa.

Hän teki selkoa yöllisestä käynnistään nimismiehen luona ja kaikesta, mikä siitä seurasi. Eversti kuunteli kyynelsilmin, sydämessään liikuttuna tyttärensä uhrautuvaisesta rakkaudesta, joka esiintyi niin kauniina ja suurena hänen oman kylmäverisyytensä rinnalla.

— Sano nyt, isä, mitä sinä olisit tehnyt, lopetti Linda kertomuksensa. — Venäläinen kapteeni olisi ollut ostettavissa venäläisillä ruplilla, ja minä olen menettelylläni tehnyt senkin pelastusmahdollisuuden tyhjäksi.

— Olet tehnyt oikein, lapseni, vastasi hänen isänsä vakavasti. — Ei minun vapauteni olisi ollut sinun uhrauksesi arvoinen. Ei sen perästä minulla olisi ollut onnen päivää . . . Pikemmin arvostelen ajattelemattomaksi päähänpistoasi ollenkaan ruveta semmoisiin hankkeisiin . . . Vaikken suinkaan epäile, ettei se ovi vieläkin olisi avoinna, jos itse tahtoisin sitä käyttää . . .

Ja eversti lisäsi äkkiä iloisemmalla äänellä:

— Soisitko, Linda, että koettaisin sitä keinoa? Se varmasti tepsisi! Jos kymmenestä tuhannesta siirtäisimme sataantuhanteen ruplaan ja siitä vielä korkeammalle, niin olen varma siitä, että uhkaavan vankilan muurit tasautuvat maan tasalle. Sano, Linda, lähdenkö paikalla? . . . Ehkä olisi väärinkin jättää käyttämättä mitään keinoa . . .

Veri oli noussut Lindan kasvoihin. Hän tuijotti eteensä puoleksi pelokkaasti, puoleksi ikäänkuin riemuiten siitä toivon tähdestä, joka äkkiä vilkahti näkyviin hänen murheensa mustalla taivaalla.

— Minkätähden sen tekisit, isä? hän arasti kysyi. — Minunko tähteni?

— Sinun tähtesi tietenkin . . . ja meidän onnemme tähden.

— Se ei siis itsessään mielestäsi olisi oikea teko?

— Well, en tahdo sanoa . . . asioita voi katsoa monelta kannalta . . . miehekästä se ei ehkä olisi . . .

— Sano vain suoraan, isä, että se olisi uhraus sinun puoleltasi.

Eversti ei vastannut heti.

— Entä jos olisi? hän sitten sanoi, — etkö sinäkin, lapseni, ollut valmis uhrautumaan minun tähteni? Ja onhan toki luonnon järjestys, että minä vanhempana pikemmin saan unohtaa itseni . . .

— Oi isä, älkäämme puhuko tästä! En minä ota sinulta semmoista uhria vastaan . . .

Ja ikäänkuin hän olisi saavuttanut takaisin hetkeksi horjahtaneen tasapainonsa ja varmuutensa, Linda jatkoi:

— Ethän sinä, isä, ole itseäsi etkä omaa onneasi ajatellut, kun olet tehnyt, mitä olet tehnyt. Suomea olet ajatellut, yhteisen isänmaamme parasta! Vaikka minä en uskokaan miekkaan, väkivaltaan ja sotaan, ymmärrän kuitenkin sinua, isä. Täällä me olemme yhdessä Helmerin kanssa puhuneet sinusta ja molemmat ymmärtäneet, että sinä, isä, rakastat Suomea ja olet todellinen isänmaamme ystävä, koska sinä uskallat tehdä ja työskennellä sen hyväksi oman henkesi ja onnesi uhallakin. Mitä me muut olemme Suomen hyväksi tehneet sinun rinnallasi? Ja kuinka nyt minä tai kukaan muu saisi pienimmässäkään mitassa tahrata sinun tekojesi puhdasta mainetta? Kuinka minä voisin pyytää sinulta semmoista, joka ei olisi yhtäpitävää ja sopusoinnussa entisten epäitsekäiden ja jalojen tekojesi kanssa? Kuinka voisin pyytää, että sinä nyt minun tähteni ajattelisit itseäsi, kun koko elämäsi on ollut toisten hyvän ajattelemista? Ei isä, anna minunkin ottaa osaa suureen työhösi! Anna minunkin jonkun verran kieltää itseäni! . . . Eikö totta, Helmer? Sano sinäkin isälle ajatuksesi.

— Ehdottomasti on totta, mitä Linda on puhunut, vastasi tohtori.

Eversti oli kuunnellut liikutettuna tyttärensä sanoja: noin juuri hänen Lindansa tuli puhua . . . Onnellisesti hymyillen ja melkein ujosti hän kysyi:

— Ettekö siis, rakkaat ystävät, tuomitsekaan vanhan everstin tekoja vääriksi ja maata kavaltaviksi?

— Kuinka suomalaisina sitä voisimme tehdä, kun olemme harkinneet asiaa! vastasi tohtori empimättä, ja Linda huudahti:

— Ellei asia olisi puhdas ja jalo, et sinä, isä, olisi siihen antautunut.

— Kiitän teitä, lapset, sanoi eversti ja hänen äänensä vapisi, — parempaa lohdutusta en tarvitse vankilassa istuessani. Nyt ei pimeinkään koppi ole minulle synkkä, kun tiedän, että te olette käsittäneet vanhan sydämeni hyvän tarkoituksen . . . Sinun luvallasi, Linda, en siis yritä lahjoa venäläistä kapteenia . . . Totta puhuen paljas ajatuskin inhottaa minua . . . Mies seisokoon aina tekojensa takana ja kantakoon niiden seuraukset . . . Sitäpaitsi uskon, että tekoni kantavat muutakin hedelmää kuin vain vankeutta itselleni. Vielä koittaa päivä, jolloin Suomelle on oleva hyödyksi se, mitä me nyt olemme tehneet. Kun Suomi kerran itsenäisenä valtiona ottaa osaa Europan politiikkaan, silloin muistellaan meikälaistenkin tekoja ja tunnustetaan, että ne osaltaan painoivat vaa'assa Suomen hyväksi, silloin kuin Europan valtakunnat tekivät päätöksensä Suomen valtiollisesta riippumattomuudesta.

He istuivat kaikki kolme ääneti jonkun aikaa. Ilmassa oli juhlatunnelmaa. Vihdoin eversti nousi ja sanoi:

— Eron hetki lähenee, lapset . . . Tehkäämme tämä ero niin kevyeksi ja iloiseksi kuin mahdollista. Minulla on ehdotus. Sinä, Linda, toimitat, että valmistavat juhla-aamiaisen . . . kuinka monta noita tuolla alhaalla taas olikaan?

— Neljä, Hormio ja kolme venäläistä, ilmoitti tohtori.

— Ja meitä on kolme, jatkoi eversti, — juhla-aamiainen siis seitsemälle hengelle. Ovathan nuo vieraamme viettäneet yönsä kuivin suin. Eivät arvatenkään pane pahaksi, jos kutsumme heidät aterioimaan, ennenkuin vankilaan lähdemme . . . Se on samalla kuin sovitusjuhla, niin ei jää ikäviä muistoja kenellekään . . . Eikö niin, Lindaseni?

— Oi isä, mikä sydän sinulla on! huudahti Linda ja heittäytyi uudestaan isänsä syliin. — Sinä muutat pimeyden päiväksi ja murheen riemuksi! . . . Oletteko huomanneet, että aurinko on noussut ja että sähkölamppujen valo on kalvennut hyödyttömäksi? . . . Äsken, juuri kun päivän ensimmäiset säteet tulivat sisään ikkunasta ja kultasivat sinun tummia kutriasi, isä, tuntui minusta äkkiä, että äidin sanoissa „ikuisuudessa ei ole hätää“ piili jokin salaperäinen merkitys ajankin suhteen. Minusta tuntui, että meillä ei ole syytäkään antautua murheen valtaan. Tuntui, että ennen pitkää tulee jotakin suurta tapahtumaan, jotakin suurta, joka mullistaa kaikkia pikkumaisia käsityksiä oikeasta ja väärästä . . . tai näyttää, että se, jota nyt pidetään vääränä ja kapinallisena, onkin oikeata ja laillista ja kaunista, kun se on rakkaudesta tapahtunut . . . Oi isä, en tiedä, mitä se on, mutta aavistan, että tulee tapahtumaan sellaista, joka sinutkin vankeudesta vapauttaa . . . Tämä eromme ei ole ainiaaksi. Tulemme vielä tapaamaan . . . ennen pitkää . . . Ja jos veisivät sinut Siperiaan, seuraan tietysti mukana . . .

— All right, Linda, aikamme on täynnä yllätyksiä . . . ehkä hyvinkin saattaa tapahtua jotain semmoista . . .

— Varmasti tapahtuu, isä . . . Etkö sinäkin, Helmer, usko niin?

— Miksen? . . . Sodassa Saksa voi päästä voitolle . . .

— Ei, ei, ei se ole sitä. Se on jotakin paljon suurempaa ja ihmeellisempää.

— Ehkä vallankumous Venäjällä? sanoi eversti.

— Niin, vallankumous, vallankumous yli koko Europan, puhui tyttö haaveillen, — vallankumous, joka vapauttaa kaikki hyvät ihmiset ja antaa heidän rakkaudessa työskennellä kansojensa hyväksi.

Lindan silmät loistivat. Oli kuin hän olisi katsellut kaukaista ja ihanaa näkyä. Hurmaavan kaunis hän oli sekä nuoren ihailijansa että vanhan isänsä silmissä.

— Ja tuota ihanaa tulevaisuutta odotellen meidän todella kannattaa elää läpi vaikeankin nykyajan, päätteli eversti. — Mene nyt, Linda, toimittamaan ruokaa, niin me tohtorin kanssa lähdemme kutsumattomien vieraittemme luo.

Hän painoi hellän suudelman tyttärensä otsalle ja viittasi tohtoria tulemaan.

Kesällä 1917.